

1982/83:43

Onsdagen den 8 december fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 30 november.

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1982/83:69 till utbildningsutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1982/83:139–142 till näringsutskottet

1982/83:143 till finansutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1982/83:9 och 11

Försvarsutskottets betänkanden 1982/83:1–4

Kulturutskottets betänkande 1982/83:13

Trafikutskottets betänkande 1982/83:4

Näringsutskottets betänkanden 1982/83:9, 10 och 14

5 § Medbestämmandefrågor m. m.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:6 om medbestämmandefrågor m. m. (prop. 1981/82:123 delvis).

Anf. 1 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Den svenska arbetsmarknaden präglas i dag av den ekonomiska krisen och den utomordentligt svaga utvecklingen av världshandeln. Den offentliga sektorn kan inte längre tillåtas växa, utan resurser måste överföras till vår krympande industrisektor, så att en nödvändig strukturomvandling kommer till stånd.

Detta leder till påfrestningar på arbetsmarknaden, vilka förvärras av den av socialdemokraterna nu inledda ekonomiska politiken.

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Vi moderater föreslår i andra sammanhang åtgärder för att åstadkomma ekonomisk balans, för att underlätta och stimulera företagande och investeringar och för att stärka näringslivets konkurrenskraft.

De påfrestningar vi står inför och måste klara av för att vända den ekonomiska utvecklingen i positiv riktning så att svenska produkter återigen blir konkurrenskraftiga på världsmarknaden fordrar gemensamma ansträngningar. För parterna på arbetsmarknaden fordras en vilja till samförstånd och sökande av lösningar som alla inblandade kan ställa sig bakom. Gruppintressen och revirtänkande som syftar till egna fördelar på andras bekostnad måste bannlysas.

Det är då också nödvändigt att arbetsmarknaden kan fås att fungera bättre.

I den gemensamma borgerliga reservationen 1 till utskottets betänkande erinrar de tre partierna om det omfattande lagstiftningsarbete på arbetsrättsens område som kontinuerligt bedrivits sedan första hälften av 1970-talet. Vi framhåller betydelsen av att det översynsarbete som påbörjats också fortsättningsvis inriktas på att förbättra samspelet mellan de olika lagarna och därmed arbetsmarknadens funktionssätt utan att man för den skull rubbar lagstiftningens grundläggande inriktning.

En annan viktig punkt är att reformarbetet bedrivs på ett sådant sätt att byråkratisering och centralstyrning undviks. Den säkraste garantin härför i inflytandefrågor är att ta sikte på problem som rör de anställda nära och dagligen och att organisatoriska lösningar får en lokal förankring. Lika väsentligt är det att den enskildes integritet respekteras.

I det remissvar som arbetsdomstolen lämnade inför arbetsmarknadsutskottets behandling förra året av frågor på arbetsrättens område framhöll domstolen att rättstillämpningen ställts inför betydande problem genom att vissa regler i lagstiftningen är allmänt hållna. Jag vill därför framhålla hur viktigt det är att reglerna utformas så klart och entydigt att parterna på förhand kan avgöra vilken rätt de har och kan bedöma konsekvenserna av sitt handlande i olika situationer.

Det är anmärkningsvärt att socialdemokraterna nu väljer att avstyrka sin partimotion från allmänna motionstiden med hänvisning till att regeringen avser att tillsätta en särskild beredningsgrupp vid arbetsmarknadsdepartementet för att bistå regeringen vid överväganden om inriktningen av den fortsatta lagstiftningen. Det normala för ett oppositionsparti – vilket socialdemokraterna var då motionen skrevs – är ju annars att i just partimotioner slå fast vilken inriktning partiet arbetar för i en viss fråga.

Till det betänkande om medbestämmandefrågor som nu behandlas har fogats tre moderata reservationer och ett särskilt yttrande. Min kollega Anders Högmärk kommer senare i debatten att ta upp reservation 9 angående medbestämmande i statsförvaltningen. Jag skall huvudsakligen uppehålla mig vid de frågor som berör fackliga stridsåtgärder.

Rätten att vidta fackliga stridsåtgärder är grundlagsfäst. Parterna på arbetsmarknaden har i allmänhet visat det omdöme och ansvar som följer med en sådan generell rätt. Statsmakten har därför saknat anledning att i lag

reglera detta område. Det har överlåtits åt parterna själva att genom avtal lösa uppkommande frågor på det fackliga området. Denna princip har varit en styrka för svenskt arbetsliv och en viktig förutsättning för vårt ekonomiska framåtskridande.

En förutsättning för att denna politik har kunnat bedrivas så framgångsrikt under så lång tid är att det har rått i stort sett balans mellan parterna på arbetsmarknaden i den meningen att stridsåtgärder från ena partens sida har kunnat mötas med åtgärder från motparten.

Lagstiftningen under senare år har inneburit förändringar som har stärkt löntagarnas ställning på arbetsmarknaden. Organisationerna på den svenska arbetsmarknaden hade redan tidigare en efter internationella förhållanden unik ställning. Den höga anslutningsgraden till de fackliga organisationerna i kombination med en centralisering av det fackliga agerandet medför att organisationerna spelar en avgörande roll inte bara på arbetsplatserna utan i samhällsutvecklingen i stort.

Denna utveckling har inte någon direkt motsvarighet i något annat land. Den hänvisning till internationella förhållanden som görs i motion 1525 av Gunnar Nilsson m. fl., i vilken begärs en utredning som tar sikte på att begränsa arbetsgivarpartens oinskränkta lockouträtt, är således inte relevant. Detta framfördes också av arbetsdomstolen förra året i en kritisk granskning som utmynnade i ett avstyrkande.

Det är intressant att notera att arbetsdomstolen då hänvisade till förhållandena i Danmark och Norge och den tradition som finns i dessa båda länder med regeringsingripanden i mer omfattande konflikter och då också ställde frågan om det kan vara påkallat att införa ett system med mera aktivt politiskt ingripande i lönerörelserna, i sista hand i form av tvångsskiljedom. Denna är givetvis den logiska konsekvensen av en begränsning av lockouträtten.

I verkligheten är det arbetstagarparten som har utomordentligt goda möjligheter att vidta stridsåtgärder, vilka är praktiskt taget omöjliga för arbetsgivarsidan att möta. Detta gäller i synnerhet i fråga om s. k. begränsade stridsåtgärder och punktstrejker. Genom att utlysa blockad mot exempelvis övertidsarbete, tjänsteresor och nyanställningar eller genom att ta ut en liten, strategiskt placerad grupp arbetare eller tjänstemän i strejk kan löntagarorganisationerna mycket effektivt lamslå företag och myndigheter.

Detta är åtgärder som vållar arbetsgivarsidan mycket stora svårigheter och kostnader, medan arbetstagarpartens kostnader blir begränsade. I de här fallen har dock arbetsgivarsidan möjligheter att svara med lockout, som då för att bli effektiv måste bli omfattande.

Då det gäller blockad av enstaka företag till följd av vägran att sluta kollektivavtal, står emellertid företagaren helt utan möjlighet att svara med motåtgärder. Han kan kapitulera eller lägga ned sitt företag. Det är få som har möjlighet och förmåga att rida ut en sådan blockad på samma sätt som ett varuhus i Ullared, där en uppgörelse nyligen träffades.

Självfallet är det en fördel för alla parter om kollektivavtal kan träffas i

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

former som tillgodoser båda parterns intressen. Lika självklart borde det vara att sådana avtal träffas frivilligt.

På senare år har det kommit allt tätare rapporter om blockadåtgärder som genomförs på ett sätt som vittnar om att känslan för demokratiska spelregler håller på att luckras upp. Enmansföretagare avstängs från varutillförsel. Man tvingas välja mellan att teckna avtal eller lägga ned sitt företag.

Det tidigare nämnda exemplet, varuhuset i Ullared, tjänar som exempel på hur blockad bedrivs mot företag med anställd personal, men där personen inte önskar avtal. I Ullared solidariserade sig, som det så vackert heter, sex olika förbund – möjligen fler – med blockaden, allt i syfte att kväsa företagaren och hans anställda till underkastelse. Flera företag blev också blockerade på grund av att de ansågs hjälpa det blockerade företaget med leveranser.

Ett liknande fall är blockaden av en lantgård som, om blockaden blir framgångsrik, kan tvinga en lantbrukare att slakta sin djurbesättning. Här riskerar också två intilliggande gårdar att bli blockerade för påstådd eller verklig hjälp till den först blockerade gården. I detta fall, liksom i fallet Ullared, har de anställda ställt upp till företagets stöd. De har ingen önskan att ansluta sig till facklig organisation.

En annan typ av agerande är den som utövas av El-ettan i Stockholm, som först tilltvingat sig avtal från enmansföretag och sedan säger upp dessa avtal med hänvisning till att företagen icke har några anställda och därför – allt enligt El-ettan – inte kan betraktas som seriösa. Där utnyttjar man vetorätten i medbestämmandelagen till att i annonser i dagspressen uppmana alla att inte godkänna avtalslösa företag som entreprenörer.

Vetorätten i medbestämmandelagen ger de fackliga organisationerna mycket stora möjligheter att styra valet av entreprenörer och därmed indirekt utöva etableringskontroll. Jag har svårt att klandra de arbetsgivare som ger efter för de fackliga kraven vid val av entreprenörer. Husfriden i det egna företaget sätts före försvaret för andra företags rätt att bedriva sin verksamhet.

Löntagarorganisationer tolkar lagstiftningen så, att den ger dem rätt att utöva den kontrollfunktion som rätteligen tillkommer skattemyndigheterna och domstolarna då det gäller att hålla efter den ekonomiska brottsligheten. Facket kan utan närmare utredning och hörande av det drabbade företaget eller dess anställda och utan bevis döma det som oseriöst och hindra det från att få delta med andra företag i konkurrensen om entreprenader.

I samband med det nyligen träffade utvecklingsavtalet mellan parterna på den privata arbetsmarknaden har problemen med entreprenadreglerna uppmärksamrats, och vi har därför denna gång nöjt oss med ett särskilt yttrande till arbetsmarknadsutskottets betänkande. Det är rimligt att avvakta resultatet av avtalet, men vi kommer givetvis att följa utvecklingen mycket noga.

Nära sammanhängande med frågan om blockader är frågan om den negativa föreningsrätten, som tagits upp i två motioner.

Föreningsrätten är inskriven i grundlag. Det borde vara en självklarhet att

med rätten att tillhöra en förening följer rätten att slippa tillhöra en förening. Så har också föreningsrätten tolkats i ett uttalande av Europakommissionen.

I Sverige är dock rätten att stå utanför en förening ingen självklarhet. Det mest flagranta exemplet är kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet av medlemmar i vissa fackliga organisationer. Visserligen har den kollektivanslutne medlemmen rätt att reservera sig, men detta kan inte ske utan röjande av valhemligheten. Denna fråga kommer emellertid att behandlas i annat sammanhang.

Vad som är aktuellt i den här debatten är fackliga organisationers påtryckningar på enskilda för att tvinga dem att bli medlemmar. Dit hör organisationsklausulerna, som i realiteten innebär yrkesförbud för icke medlemmar. Dit hör blockader i syfte att tvinga företag och enskilda anställda med i facket. Dit hör de annonser i vilka en facklig organisation publicerar namn och personnummer på icke medlemmar som arbetar inom avtalsområdet med en uppmaning till medlemmar att icka samarbeta med dessa personer. Dit hör en lång rad dagliga trakasserier av icke fackligt anslutna på olika arbetsplatser. Detta är svårt att belägga, eftersom de som utsätts för förföljelsen av naturliga skäl inte vill framträda.

Frågan om den negativa föreningsrätten har utretts flera gånger, senast i nya arbetsrättskommittén, som nyligen avslutat sitt arbete. Så mycket är känt om det arbetet som att frågan inte heller denna gång blir löst.

Det är märkligt att detta utredande inte ger något positivt resultat. Denna fråga liksom frågan om blockader handlar i grunden om de mänskliga fri- och rättigheterna. Sverige berömmar sig i andra sammanhang av att alltid stå på barrikaderna då det gäller att arbeta för och försvara de mänskliga fri- och rättigheterna i andra länder. Nu när det gäller fri- och rättigheterna för de egna medborgarna är frågan uppenbarligen inte lika angelägen.

Utskottsmajoriteten avstyrker motionerna med hänvisning till att förslagen har betydande räckvidd och berör hävdvunna principer för konflikter på arbetsmarknaden. Det är, herr talman, ett av de sämsta argument jag hittills hört för ett motionsavslag. Vi har sannerligen i andra sammanhang inte några som helst betänkligheter då det gäller att ta itu med komplicerade frågor med stor räckvidd, de må vara aldrig så hävdvunna.

Socialdemokraternas försvar av de fackliga organisationernas agerande, oberoende av vilka former det tar, är logiskt och helt i linje med den utveckling mot ett korporativt samhälle som vi nu under socialdemokratiskt styre går emot med stormsteg. Vad som däremot förvånar mig är det sätt på vilket framför allt folkpartiet – frihetens parti som man gärna kallar sig – behandlar denna fråga.

I ett särskilt yttrande instämmer folkpartiet tillsammans med centern i att blockader mot ensamföretagare framstår som en omotiverad facklig stridsåtgärd och hänvisar till parternas ansvar för att åtgärderna står i rimlig proportion till de resultat man vill uppnå. Det är med den formuleringen svårförståeligt att man då inte kan gå med på det moderata kravet på utredning av begränsning av blockadrätten.

De senaste årens utveckling visar med all önskvärd tydlighet att det ansvar som också jag anser att de fackliga organisationerna borde visa i många fall inte finns. Detta är beklagligt och utgör på sikt ett hot mot det i stort sett harmoniska tillstånd vi haft på svensk arbetsmarknad och – vad allvarigare är – ett hot mot de enskilda människornas fri- och rättigheter. Det finns därför skäl för riksdagen att i tid fastställa spelreglerna, när det nu visar sig att aktörerna själva inte klarar av det.

Grunden för en fungerande, fri demokrati är fria människor. Till demokratin hör också fria organisationer på en fri arbetsmarknad. Denna frihet förutsätter respekt för grundläggande demokratiska principer. När dessa principer träds för när, måste statsmakten gå in och fastställa spelreglerna.

Vi anser att det finns så mycket belägg för att grundläggande fri- och rättigheter åsidosätts av fackliga organisationer i deras sätt att utöva rätten att vidta stridsåtgärder att den enskilde måste värnas genom en lagstadgad negativ föreningsrätt och att regler för genomförande av fackliga blockader måste utarbetas och snarast föreläggas riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna 1, 4, 9, 10 och 11.

I detta anförande instämde Erik Hovhammar, Hans Nyhage, Nic Grönvall och Erik Olsson (alla m).

Anf. 2 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Omedelbart efter medbestämmandereformen på våren 1976 tillsatte den dåvarande socialdemokratiska regeringen en särskild kommitté, nya arbetsrättskommittén, med uppgift att bl. a. följa reformens verkningar på medbestämmandeområdet. Under den tid som följde gjordes olika framstötningar här i riksdagen, inte minst från socialdemokratiskt håll, om ändringar i medbestämmandelagen. Vi som under de senare åren haft majoritetsställning här i riksdagen ansåg att det var rimligt att hänvisa till det arbete som pågick i arbetsrättskommittén. Det var fråga om en parlamentariskt sammansatt kommitté, och den arbetade faktiskt efter direktiv som hade dragits upp av en socialdemokratisk regering. Vidare ansåg vi att de frågor som socialdemokraterna aktualiserade under oppositionsåren lämpligen borde lösas avtalsvägen. Efter hand kom avtal som löste problem på olika sektorer av arbetsmarknaden på det statliga, på det kommunala, på det kooperativa området och så småningom också på den privata delen av arbetsmarknaden, dvs. ett avtal mellan SAF, LO och PTK.

I utskottsbetänkandet behandlas nu socialdemokratiska motioner, väckta tidigare i år. I dessa motioner driver socialdemokraterna samma frågor på medbestämmandeområdet som de funnit angelägna under oppositionsåren. Det har tidigare stått strid om dessa frågor inom utskottet och här i kammaren. Men nu när majoritetsförhållandena efter valet är omkastade har vi – glädjande nog, måste jag säga – i sak blivit ense. De alternativa

skrivningarna i betänkandet om de socialdemokratiska motionerna kan inte undanskymma detta faktum.

I höstens regeringsförklaring säger socialdemokraterna att regeringen "avser att återuppta reformarbetet på arbetsrättens och arbetsmiljöns områden". För den skull tillsätts en beredningsgrupp i kanslihuset. Det första ledet i det "reformarbetet" blir nu att socialdemokraterna avstyrker sina egna motioner. Det kan tyckas vara ett något oväntat avstamp för reformarbetet. Den socialdemokratiska slutsatsen i utskottet har jag ingen anledning att kritisera. Jag ser det faktiskt som ett klokt beslut, och därför vill jag, herr talman, instämma med socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet och yrka avslag på de socialdemokratiska motionerna.

Den egentliga skillnaden ligger strängt taget enbart i skildringen av det historiska förloppet. Socialdemokraterna hävdar i huvudskrivningen att det mesta av det goda som hänt på arbetsrättens område hände före september 1976. Vi som under tiden 1976–1982 tillhört partier som haft regeringsansvar, och för folkpartiets del gäller det ju hela perioden, hävdar lika bestämt att det arbetsrättsliga reformarbetet fortsatte med kraft under dessa regeringars tid. Jag tycker att vår ståndpunkt är ganska bra underbyggd, och vi har i vår alternativskrivning pekat på vad som hände under den tiden, nämligen att en rad nya och betydelsefulla lagar kom. Det gällde på arbetsmiljöområdet. Det gällde semesterlagen. Det gällde föräldrars möjlighet till ledighet för vård av sina barn. Det gällde jämställdhetslagen. Det gällde ledighet för föreningsuppdrag inom skolan. Vi fick en ny anställningsskyddslag, och föregående riksmöte beslöt om en ny arbetstidslag. Därjämte har ett arbete igångsatts med översyn av bl. a. den samlade ledighetslagstiftningen.

Uppräkningen ger vid handen att det varit en aktiv reformperiod också under den senare delen av 1970-talet. Därtill kommer att socialdemokraterna bekämpat flera av just dessa reformer. Det gäller den utökade föräldraleidigheten, men det gäller framför allt socialdemokraternas motstånd mot den nya jämställdhetslagen. I en omgång lyckades också socialdemokraterna dra med sig några av jämställdhetens motståndare och förslaget föll på våren 1979. Men den nya trepartiregeringen återkom ju redan samma år, och strax före jul 1979 kunde jämställdhetslagen drivas igenom, trots ett fortsatt socialdemokratiskt motstånd. Därför har vi i reservationen 1 helt korrekt slagit fast att det regeringen kan göra är att fortsätta det kontinuerligt bedrivna reformarbetet.

Herr talman, det må vara tillåtet för mig att som tidigare talesman för arbetsmarknadsutskottet påminna om de arbetsrättsliga debatterna som förts här i kammaren under de gångna åren. I indignerade anföranden gjorde socialdemokratiska talesmän ofta gällande att vi motverkade utvecklingen på det arbetsrättsliga området. Senast när vi debatterade medbestämmandefrågor här i kammaren, dvs. för mindre än ett år sedan, gick den socialdemokratiska debattören till våldsamt angrepp mot regeringen och inte minst mot folkpartiet. Han hade inte mycket till övers för oss, på grund av att vi inte var beredda att ställa oss bakom samma socialdemokratiska förslag som vi om en stund, med bred politisk enighet, kommer att avslå.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Nu skall man, herr talman, inte gråta om den snö som föll i fjol, eller ens under tidigare vintrar, men jag kan konstatera att det behövdes en konfrontation med verkligheten för att socialdemokraterna skulle komma till samma ståndpunkt som vi förfäktat från tidigare regeringspartier och som vi varit övertygade om i sak varit riktig.

När det gäller detta betänkande är uppfattningen i sak nog så samstämmig. På bägge sidor har vi varit överens om ätt uppläggningsen av det fortsatta reformarbetet bör stämmas av mot bakgrunden av det material som den nya arbetsrättskommittén kommer att redovisa i sitt betänkande, likaså den förändrade situation som föreligger genom att i princip hela arbetsmarknaden nu täcks av medbestämmandeavtal. En hel del av de saker som finns i de upptagna motionerna är till sin natur komplicerade och mår därför väl av en ingående prövning som kan föranledas av att vi nu har heltäckande avtal. I sak råder en bred enighet – jag höll på att säga även den här gången – i arbetsmarknadsutskottet, även om vi reservanter har varit litet utförligare, och därför vill jag yrka bifall till just reservationerna 1 och 4. Ändå kan man, herr talman, tala om en ny startpunkt när det gäller det fortsatta reformarbetet, därför att en nära nog enig riksdag kommer att göra rent bord med raden av motionsyrkanden, varav väldigt många kommer just från socialdemokraterna. Det innebär att det kan bli ett förutsättningslöst arbete utan bindningar till ståndpunkter man tidigare intagit. Där kommer tidigare lagstiftningsarbete, som utan uppehåll pågått under en tioårsperiod, att tillsammans med tecknade medbestämmandeavtal och med den nya arbetsrättskommitténs iakttagelser som god bredvidläsningslitteratur att utgöra en god grund för hur vi skall hantera frågor som har med medbestämmande i arbetslivet att göra.

Anf. 3 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Vpk har fem motioner i det här betänkandet. Motion 848 om demokratiska rättigheter på arbetsplatsen är huvudmotionen. Vi har sedan motionerna 1083, 2409, 1087 och 1535 – alla viktiga för arbetsrätten. De har resulterat i sex reservationer från vår sida. Jag skall här bara peka på varför vpk har ansett det så viktigt, ja, helt avgörande med ändrade maktförhållanden på arbetsplatsen. Jag skall också peka litet på bakgrunden till det utvecklingsavtal som har träffats och vad det egentligen innehåller.

Det svenska klassamhället kännetecknas av en fåtalsmakt över Sveriges produktiva tillgångar. Samma fåtalsmakt har hand om naturrikedomarna. Sveriges tillgångar och produktionsresultat är djupt orättvist fördelade. Samma orättvisa går igen i löne- och inkomstfördelningen i samhället. Detta samhällssystem präglas nu av stor arbetslöshet, ja, vi har rekordnivåer. Läger man till AMS-verksamheten blir systemet för det här samhället en katastrof. Och vidare skall man lägga till den utslagning och utsortering som sker.

Grundorsaken är att den svenska industriproduktionen är hotad. Industrienläggningar sker, samtidigt som det sker etableringar utomlands. Utvecklingen är oroande. Många arbetares framtid står på spel. Och det är inte

arbetarklassens verk. nej, det är ett fåtal – väl allierade internationellt – som har profiten som större intresse än hemlandets väl och ve.

På arbetsplatserna pågår klasskampen dagligen. Där uttrycker kapitalet direkt sin diktatoriska makt. Kraven på profit, effektivitet och ökad produktivitet genomförs. Arbetsköparna står samlade och målmedvetna. De har en väl uppbyggd klasskampsstrategi, utformad inom Svenska arbetsgivarföreningens ram.

I de dagliga kraftmätningarna står fackföreningsrörelsens lokala enheter som motståndare. I den lokala kampen är de arbetande klart försvagade av den klassarbetspolitik som är förhärskande inom fackföreningsrörelsen. Därför blir kampen på många håll djupt orättvis. Den blir ojämn. Ett effektivt och kraftfullt motstånd mot kapitalet innebär att klassarbetsideologin måste överges.

Illusionerna om att ett medbestämmande skulle rätta till de skillnader som fanns mellan kapital och arbete har brutalt avslöjats, nästan som rent skoj. Nu framhävs alltmer det rena klassarbetet. Det är arbetarrörelsen som skall lägga sig platt på rygg för kapitalets grundläggande krav: ökad lönsamhet och vinst, ökad effektivitet och produktivitet. Det gäller såväl inom fackföreningsrörelsen som på den politiska arenan.

Den socialdemokratiska regeringens politik efter valet har klassarbetsfilosofin som central motor i utvecklingen. För arbetarrörelsen är detta fjärran från de grunder som en gång var utgångspunkten: rättvisa, jämlikhet, solidaritet och gemenskap. Ett sådant samhälle kräver de arbetandes makt och ägande. I dag är dessa utgångspunkter helt övergivna av socialdemokratin. Numera är SAP och de borgerliga partierna överens om att det kapitalistiska samhället skall bestå. Man träter bara om hur.

Vpk för fram de kampraditioner som främst finns på det lokala planet och som går ut på att blottlägga de motsättningar som finns i samhället. Kapitalister och lönarbetare har oförenliga klassintressen, och kapitalets avgörande makt ligger i dess ägande till produktionsmedlen. Därför har vi som kommunister alltid varit emot klassarbete. Vi är emot såväl Saltsjöbadsandan som den nu skisserade 80-talsmodellen för avancerat klassarbete. I stället för klassarbetslagar kräver vpk och många andra radikala krafter en lag som ger de fackliga organisationerna demokratiska rättigheter, så att de med framgång kan genomföra en utveckling i strid med kapitalets utsugningspolitik. Den fackliga kampen går naturligtvis vidare, även om den inte ges stöd i lagstiftningen. Men det är anmärkningsvärt att en arbetarregering snarare försvårar än underlättar den kampen.

Vpk föreslår en rättighetslag med utvidgad förhandlingsrätt, informationsrätt, strejkrätt och vetorätt. Vidare föreslår vi lagar som innebär att arbetsköparnas rätt till lockout avskaffas, att deltagande i strejk aldrig kan utgöra skäl för uppsägning och att facklig organisation har rätt att solidarisera sig med strejkande arbetare. Detta är en inriktning som de fyra övriga utskottspartierna inte vill höra talas om, och samstämmigheten är stor när det gäller att yrka avslag på vpk:s krav.

En ny arbetarregering har förväntningar på sig. Den inger hopp. Sex års

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

borgerligt regeringsinnehav har nu brutits, men vad kommer ut av detta?

Arbetarna tvingas till ytterligare reallönesänkningar, främst genom den orättvisa devalveringen. Företagens vinster tillåts öka. Man genomför en skatteförändring som gynnar höginkomsttagare, och man genomför en momshöjning som främst drabbar de lågavlönade. Företagen får ytterligare skattesubventioner. Makten i företagen skall orubbad ligga i fåtalets händer. Fondtanken om inskränkt kapitalmakt är begravad, ja, t. o. m. förmultnad. Det är milt uttryckt en politik stick i stäv med vad man avsåg i den offensiva rörelse som vann valet åt socialdemokraterna.

Socialdemokraterna har under sex års borgerligt styre lagt fram en rad bra förslag på arbetsrättens område. Dessa förslag avslås nu av dem själva. Inte det minsta krav på en maning eller ett tillkännagivande till regeringen finns. Förslagen stoppas i en säck och överlämnas till regeringen, som har meddelat att den skall tillsätta en beredningsgrupp för dessa frågor. De socialdemokratiska ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet sade först ja till motionerna, men efter betänketid eller sedan man fått direktiv från regeringen blev det avslag. Det kan som jag ser det bara tyda på en sak: villrådighet om huruvida man över huvud taget skall stå fast vid sina krav.

Nu vill jag säga att dessa krav egentligen inte är särskilt djuplodande i vad det gäller grunderna för medbestämmande och klassamarbete. Förslagen rör förändringar i förtroendemannalagen, bristerna i informationskyldigheten, besluten i koncernerna, arbetsgivarnas skadeståndsskyldighet, 200-kronorsregeln och överläggningskyldighet vid olovliga konflikter. Men det här förändrar inte medbestämmandelagens innehåll i grunden. Och faktum kvarstår: De krav som socialdemokraterna förde fram i januari – i opposition – blir nu föremål för avslag av socialdemokraterna i regeringställning. Man har sannerligen intagit en defensiv hållning, som inte bådär gott för framtiden.

Elver Jonsson ville inte gråta över den snö som har fallit. Jag för min del får väl gråta över den snö som *inte* fallit.

Vi är inne i en ny etapp när det gäller klassarbetet. Borta är de stora orden om rättvisa och arbetarnas rättigheter. Den brutala kapitalistiska utvecklingen får råda. Den verkligheten försöker regeringen inte förändra. I stället anpassar man sig till den. Det är därför som det utvecklingsavtal som nu är tecknat på den privata sektorn är ett avtal som ger kapitalet alla möjligheter och de arbetande hela bördan.

Striderna om § 32 i SAF:s stadgar är slut. Den strategi som Svenska arbetsgivareföreningen presenterade i början av 1960-talet har vunnit all framgång. Arbetsgivareföreningen lade då fram den modell där man slog fast hur samarbetet skulle ske i framtidens företag. Och man fick ett rejält försprång, som vi nu kan se resultatet av. Man sade då:

1. Ökad effektivitet och produktivitet.
2. Arbetstillfredsställelse för de anställda i den mån målsättningen inte strider mot det överordnade effektivitets- och produktivitetskravet.
3. Intressebalans.

Kapitalets ledande roll slogs fast. Det är mycket viktigt, sade man, att

formulera målen så att de anställda sinsemellan uppfattar dem på samma sätt, och givetvis på samma sätt som företagsledningen. Vidare hette det: "Det är också nödvändigt att lära de anställda vad målen innebär och hur de skall realiseras." Och man har fått dem realiserade.

SAF hade också förslag till medel, men det gällde företagsanpassade samarbetsformer. Det tillsattes ett utvecklingsråd som skulle se till att det hela blev förverkligat. I företagsnämndsavtalet av år 1966 finns fortfarande grunderna: produktivitet och arbetstillfredsställelse.

SAF:s huvudlinje har varit att få teckna ett ramavtal om samarbete, ett avtal som sedan följs upp med förbunds- och lokalavtal. Det skall vara företagsanpassade avtal. Fackföreningen skall byggas in i företagens linjeorganisation.

SAF:s strategi finns sammanfattad i projektet "Nya fabriker". Det talas om "samordnad självständighet i små system". SAF har många vackra honnorsord som döljer kapitalismens makt: självständighet, delegering, små enheter, en ny chefsroll, företagsanpassning m. m.

I verkligheten handlar SAF:s maktmodell om samordnad styrning av koncerner och företag. De delas upp i ekonomiska resultatenheter, och i varje enhet sitter en av kapitalets chefer med resultatansvar uppåt till dem som bestämt de ekonomiska ramarna och produktionsnormerna. De s. k. självstyrande grupperna, avdelningarna och företagen isoleras från varandra och spelas ut mot varandra för att öka effektiviteten och profiten: ett nytt styr- och kontrollsystem, där naturligtvis datorn har en central roll.

Till SAF:s maktmodell hör också att facket skall utse medbestämmande-ombud och ledamöter i utskott. Fackets ombud skall samarbeta med kapitalets chefer på olika nivåer. Facket kan då bara komma in med sina förhandlingar, om cheferna misslyckas med att knyta upp facket genom dess ombud.

Utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK är i stora och avgörande stycken en följd av SAF:s maktmodell. Jag skall ta några exempel.

"Gemensamma värderingar" heter ett avsnitt som anger samarbetets innebörd. Viljeinriktningen är att utveckla företagets effektivitet, lönsamhet och konkurrenskraft och skapa förutsättningar för sysselsättning, trygghet och utveckling i arbetet. Dessa målsättningar framställs som i det närmaste konfliktfria, men de strider ju i hög grad mot varandra. Enligt min mening är vägen öppen för samarbete på kapitalets villkor.

Under rubriken "Effektivitet, lönsamhet och konkurrenskraft" skriver man: "Effektivitetsprocessen kräver en aktiv medverkan från alla som arbetar i företagen, dvs. ledning, anställda och dess fackliga företrädare." Det är bara det att effektivitetsprocessen sker på kapitalismens villkor, inte minst på kapitalismens internationella villkor, vilket inte befrämjar sysselsättning och anställningstrygghet.

Avtalet innehåller många honnorsord. Det heter att man vill "främja utveckling och samarbete i företaget", och det framhålls att "hög effektivitet inom alla arbetsenheter och på alla nivåer i företaget är avgörande för konkurrenskraft etc.". Beträffande teknisk utveckling sägs att teknisk

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

förnyelse erbjuder många möjligheter för företaget att överleva. Man skriver vidare: "Investeringar möjliggör produktivitet utveckling och skapar också möjligheter att introducera nya produktionssystem, utnyttja modern teknik, utveckla de anställdas kunskaper och därmed öka företagets konkurrenskraft." Dessa citat ur avtalet är typiska. Återigen, resultatet innebär fritt fram för utveckling på kapitalets villkor. Det finns inga som helst maktbefogenheter för de anställda eller för facklig organisation.

Att Svenska arbetsgivareföreningen genom detta avtal har kunnat bygga in facket i företagets linjeorganisation råder det inget tvivel om. Avtalet är helt företagsanpassat till de nuvarande företagets mål och makt. I avtalet står det även att en annan form för medbestämmande är att fackliga organisationers företrädare på olika nivåer medverkar i företagets ordinarie linjeorganisation, eller att medbestämmandet också kan utövas i partsammansatta samarbets- och informationsorgan. I varje moment känns SAF-strategin från 1960- och 1970-talet igen.

Utvecklingsavtalet är det definitiva beviset på kapitulationen för kapitalismen. Det kan inte nog poängteras att hela filosofin om samarbete och medbestämmande är en central ingrediens i den politik som SAP nu genomför i regeringsställning. Utan detta samarbete skulle den politiken ramla ihop som ett korthus. Det är skäl att påpeka att de som nu till äventyrs har blivit överraskade av regeringspolitiken efter valet och inte ansett den överensstämma med de yviga orden från oppositionstiden och under valrörelsen inte rimligtvis kan ha satt sig in i medbestämmandefilosofin och inte heller tagit del av besluten på LO- och SAP-kongresserna 1981.

Det är inte heller svårt att förstå att de borgerliga partierna med förtjusning ser det här avtalet. Det måste i alla stycken tillfredsställa de partier som går i SAF:s fotspår när det gäller filosofin på detta område.

Efter storlockouten 1980 har högervridningen blivit märkbar, även i arbetarrörelsens program. Det var ju socialdemokraternas krisgrupp, med bl. a. Ingvar Carlsson i ledningen, som framförde de här rena högerståndpunkterna, som nu ligger till grund för regeringspolitiken. Kongresserna som SAP och LO genomförde gav en provkarta på en liberal välfärdspolitik, byggd på en kapitalistisk marknadshushållning. Löntagarfonderna kastades i papperskorgen i sitt ursprungliga skick.

De här kongresserna avslög – väl att märka i överensstämmelse med dagens regeringspolitik – rättigheter för lönearbetarna när det gäller inflytande på datorisering, rationaliseringar, investeringar, utlandsetableringar och driftsinskränkningar. Man försvarade MBL:s tandlösa lagstiftning i stället för att försvara arbetarklassens möjligheter att bedriva en kollektiv kamp. Och i stället för att kräva lockouträttens avskaffande vill man utreda den lämpliga balansen i parternas möjligheter att vidta stridsåtgärder. Socialdemokraterna följer upp denna politik genom det beslut som kommer att fattas med utgångspunkt i dagens betänkande.

Tittar man på LO:s näringspolitiska rapport från föregående år, finner man att flyttlasspolitiken är legaliserad. Det visas passivitet när det gäller industripolitikens framtid, internationalisering och datorisering.

Det har alltså skett en avgörande förändring sedan storlockouten 1980, och nu har vi fått en 80-talsmodell för klassamarbetet. Utvecklingsavtalet är en del av den här modellen – på Svenska arbetsgivareföreningens villkor, som binder den fackliga organisationen i ett fördjupat klassarbete. Och det är utmanande i en tid när den kapitalistiska krisen är djup och när arbetslösheten ökar.

Nej, nu gäller det mer än någonsin att föra en politik för rättvisa och solidaritet. Människor skall ha arbete. Arbetslivet skall bli drägligt och ha mänskligt innehåll. Vpk anser att arbetarnas rättigheter i arbetslivet är av central betydelse för framtiden. Den ensidiga fåtalsmakten måste brytas för att de tidigare nämnda målen skall kunna uppnås. Det gäller att i grunden överge klassarbetspolitiken – det är utgångspunkten – och som en följd därav utforma lagstiftningen så att den ger stöd åt en klasskampsinriktad politik.

Vi har föreslagit några hörnstenar:

Utvidgad förhandlingsrätt och informationsrätt i alla frågor. Inga undantagsregler.

Inga sekretessbestämmelser. Arbetarna skall ha ansvar och kan ta det.

Lagstadgad strejkrätt för lokal och central fackförening – det är mycket viktigt i dagens läge.

Vetorätt på för fackföreningarna avgörande områden: Företagsnedläggelser, rationaliseringar, avskedanden, omplaceringar, entreprenadfrågor – inte minst – samt datafrågor.

Det sista, om datapolitiken, är betydelsefullt. Det finns en särskild motion från oss om datapolitik, som behandlas i det här betänkandet. Jag vill poängtera att vpk och den radikala rörelsen inte alls är emot datatekniken som sådan utan det sätt på vilket den används. Eftersom vi anser att det är arbetarna själva som vet hur man kan utnyttja tekniken på bästa sätt är vetorätt för de arbetande det enda som kan leda till en riktig utformning av datapolitiken. Medbestämmande är något annat. Det sker på kapitalets villkor. Vi menar också att fackförening skall ha rätt att anordna möten på betald arbetstid. I det nu aktuella utvecklingsavtalet förutsätts att mötena skall hållas på övertid. Vi anser vidare att forskare skall kunna ha tillgång till arbetsplatserna. Utvecklingsavtalet löser inte problemen på det området.

Vi menar att strejkrätten skall finnas. Den är arbetarnas och fackföreningens främsta motvikt mot arbetsköparnas makt och mot dessas ägande av produktionsmedlen. Vi måste mönstra ut fredspliktsparagraferna, och skadestånden måste försvinna. Om dessa inte tas bort, borde de åtminstone sänkas till 200-kronorsgränsen. Arbetsdomstolen har nu skärpt skadeståndet genom indexreglering, så att 200-kronorsgränsen höjts till 300 kr. – kanske det enda exemplet härpå i dagens Sverige. Vi har inte någon indexreglering av löner i vårt samhälle, men här har man indexreglerat.

Förbudet mot lockout tror jag kan ses som ett avgörande exempel på synen på klassförhållandena. Det är ju inte fråga om jämställda parter. Medan arbetarnas försörjningsmöjligheter hotas genom blockad hotar strejken endast den rikes eller kapitalägarens möjligheter att berika sig. Strejk och

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

lockout är inte mellan jämbördiga parter jämförbara vapen, och därför kräver vi att arbetsköparnas möjligheter till lockout skall förbjudas i lagstiftningen. Man skall göra en skillnad mellan strejk och lockout.

Det är inte så, som Sonja Rembo säger, att arbetarna har alla möjligheter. De har få möjligheter. De skulle kunna ha många möjligheter, om man ändrade politiken, från en klassarbetsfilosofi till en mobiliserande inriktning, men lagligt sett och med övriga möjligheter som står till buds kan företagarna i dag använda investeringsstrejk, flytta och rationalisera under avtalsperioden. Det är bara några exempel på arbetsköparnas makt i dag. Läger man sedan lockout till detta, blir det en enorm makt.

Vi anser också att ingen skall avskedas vid strejk liksom att de fackliga förtroendevalda skall kunna solidarisera sig med kamrater som strejkar. Vi menar vidare att man skall förbättra förtroendemannalagen utifrån att den skall bidra till en kampinriktad politik. Vi har understrukit att politisk verksamhet skall vara tillåten enligt förtroendemannalagen, att man skall ha rätt att bestämma tidsåtgången, att fackliga möten skall kunna hållas på arbetstid och att organisationer som har minst en femtedel av sina medlemmar på en arbetsplats också skall omfattas av förtroendemannalagen.

De borgerliga partiernas reservationer vid detta betänkande är ett smakprov på uttalanden från regeringspartier som vill peka på vem som gjort mest eller som gjort minst – det är en vanlig träta mellan socialdemokrater och borgare. I sak är reservation 1 en okynnesreservation, och det lyser klart mellan raderna fram hur förtjust man är över utvecklingsavtalet. Jag får en gångs skull instämma med Elver Jonsson, som säger att det är stor samstämmighet i sak mellan de fyra partierna. Jag tycker att detta är beklagligt.

När vi, herr talman, för fram vår kritik gör vi det utifrån arbetarrörelsens klassiska grundvalar. Vi har alltså en socialistisk utgångspunkt. Vi gör det av omsorg inte om SAP men väl om arbetarrörelsens traditioner och framtid. Det är beklagligt att arbetarrörelsens ledning i dag kommer alltmer i motsättning till de olika nivåer inom arbetarrörelsen som de har fått uppdraget av. På annat sätt kan man inte tolka den eftervalsdebatt som förs och som har kommit fram i LO-tidningen i vad gäller lokala lönesänkningar. Tidningen avslutar en ledare så här: "Inkomstklyftorna och de sociala klasskillnaderna sticker folket på det berömda verkstadsgolvet i ögonen. Upprorens tid är inte förbi, om nu någon trodde det."

Det är beklagligt att klassarbetspolitiken stärker sitt grepp över arbetarrörelsen. Utskottets socialdemokrater får inte igenom sina krav ens i regeringsställning. Inte ens en liten skjuts på vägen, inte ens en beställning, och det är ju inte bra heller i ett läge när kapitalet och dess organisation SAF med de borgerliga partierna i släptåg uppträder både utmanande och hotfullt. Det är beklagligt att det inte bemötts med en motoffensiv.

Vpk vill med sina krav visa på att det finns ett alternativ till klassarbetspolitiken. Det är dessa krav som är framförda i motionerna och reservationerna från vpk.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna som är fogade vid arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Anf. 4 LARS ULANDER (s):

Herr talman! De frågor som vi nu behandlar har varit flitigt förekommande i debatten här i kammaren de senaste åren. Att vi har och har haft olika uppfattningar om hur man skall närma sig problemen på detta område är bara att konstatera.

Från borgerligt håll har det varit ett taktiskt spel med olika turer. Spelöppningen efter 1976 års val var som jag ser det typisk för borgerlighetens syn på reformeringen av arbetslivet. På arbetsgivarkongressen i Älvsjö tillkännagav dåvarande arbetsmarknadsministern under applåder att lagen om anställningsskydd skulle försvagas.

Fortsättningen har inte varit annorlunda. Man har tillsatt utredningar som har lagts ned. På ett uppseendeväckande sätt körde regeringen över anställningsskyddskommitténs utredning. En proposition om ny förtroendemannalag gick så långt som till lagrådet, men på grund av en massiv kritik från parterna på arbetsmarknaden fick riksdagen aldrig ta ställning till propositionen.

Vi har här i riksdagen haft en mängd betänkanden från arbetsmarknadsutskottet, där den borgerliga majoriteten har avstyrkt socialdemokratiska förslag efter löpandebandsprincipen.

De borgerliga partierna säger i sin reservation 1: "Det omfattande lagstiftningsarbete på arbetsrättens område som inleddes före regimskiftet 1976 fortsattes med kraft under de följande åren." Detta påstående säger mera om hur reservanternas uppfattar uttrycket "med kraft" än vad som egentligen har hänt på detta område. Som exempel nämns i reservationen arbetsmiljölagen och semesterlagen. Dessa frågor var helt beredda av den förutvarande socialdemokratiska regeringen och kan inte tas till intäkt för någon borgerlig kraftfullhet. Det skulle ha varit alltför utmanande att stoppa dessa förslag.

Vad som nu är viktigt är att få ny fart på arbetet med de arbetsrättsliga frågorna. Det är också klart uttalat från regeringen i regeringsförklaringen att så skall ske.

Utskottet konstaterar att vi måste få en samlad bild på detta område, och det är också därför som utskottet säger att uppslagen till en förnyelse av arbetslivet kan tas upp till en samlad prövning. Utskottet pekar på bl. a. det faktum att det äntligen har kommit ett avtal, det s. k. utvecklingsavtalet, på den privata sidan. Det finns anledning att förutsätta att det blir en fortsättning på detta område. Dessutom kommer arbetsrättskommittén med sitt betänkande. I den prövningen anser utskottet att det är naturligt att de socialdemokratiska motionerna kommer in.

Arbetsmarknadsministern har nu också tillsatt en beredningsgrupp som har att beakta behovet av ny lagstiftning inom arbetsrätten men även ta hänsyn till vad som har hänt genom att avtal har träffats på olika områden.

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Vi kommer i framtiden att få många möjligheter att diskutera de enskilda frågor som har tagits upp i detta betänkande. Därför skall jag avstå från att ge mig in i den diskussion som inte minst Lars-Ove Hagberg har dragit upp tills vi får konkreta förslag att ta ställning till.

Som en liten kommentar till Lars-Ove Hagberg vill jag ändå säga att när det gäller fredsplikten har vi olika uppfattningar. Om vi ser ett värde i att kunna sluta kollektivavtal, är det inte möjligt att mönstra ut fredspliktreglerna ur avtalen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan några ord om den debatt som nu har pågått en stund.

Det är intressant att kunna konstatera att Sonja Rembo och Lars-Ove Hagberg möts i angreppet på fackföreningsrörelsen. Sonja Rembos hela tal var ett försvarstal för arbetsgivarnas ställning på arbetsmarknaden. Lars-Ove Hagbergs tal var ett angrepp på fackföreningsrörelsen, som han säger bedriver klassarbete.

Skall vi få ordning och reda, skall vi få ett arbetsliv där demokrati råder, är det helt nödvändigt att vi också samarbetar med de fackliga organisationerna. Det angrepp som Lars-Ove Hagberg kostade på sig kan inte ha någon annan effekt än att det kanske ger en och annan rubrik. Men det kommer inte att föra frågan framåt i den riktning som är önskvärd.

Sonja Rembo använde uttryck som på något sätt verkade litet nattståndna och forntida. Hon talade om att det inte fanns något ansvar från fackets sida och om förföljelse av medlemmar. Det är påståenden som är rätt otäcka, men det duger inte att bara uttrycka dem i ord utan det krävs bevis. En sak är väl fullständigt klar, nämligen att fackföreningsrörelsen i detta land är känd för att ta ett mycket stort ansvar. Därför är de angrepp på den som Lars-Ove Hagberg tillät sig att framföra inte befogade.

Elver Jonsson gick litet gladlynt in i diskussionen och talade om att vi nu blivit ense i sak. Det vore bra om vi blev det, men under de sex åren vi haft borgerliga regeringar har det klart och tydligt visats att vi icke varit ense i sak när det gäller arbetsrätten. Låt oss, när det nu ges möjligheter, efter beredning i regeringskansliet och efter kontakter med arbetsmarknadens parter, se till att vi också följer de förslag som den socialdemokratiska regeringen lägger fram. Vi får då se hur pass mycket det är bevänt med den enighet som Elver Jonsson talade om.

Anf. 5 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Lars Ulander framhöll att fackföreningsrörelsen i Sverige är känd för att ta ansvar. Om Lars Ulander hade lyssnat uppmärksamt på vad jag sade i mitt inlägg skulle han ha hört att det var precis vad jag framhöll. Därför är det desto mer beklagligt att det från fackliga organisationers sida förekommer aktioner som icke kan tolkas som någonting annat än rena övergrepp på seriösa och skötsamma företagare samt deras anställda.

Vad dessa frågor egentligen handlar om – rätten till blockader och den negativa föreningsrätten – är i grunden de demokratiska fri- och rättigheterna. För vad innebär facklig anslutning, och vad innebär det att teckna

kollektivavtal? Ja, det är inte alltid bara ett sätt att reglera förhållandena mellan arbetstagare och arbetsgivare. Den som ansluter sig till ett LO-förbund förpliktar sig också i allmänhet att arbeta för ett socialistiskt samhälle och att stödja ett socialistiskt parti. Det finns ingen möjlighet att reservera sig på dessa punkter, därför att dessa förpliktelser är i öppen eller förtäckt form inskrivna i praktiskt taget alla LO-förbunds stadgar. För en arbetsgivare innebär kollektivavtal med ett LO-förbund ofta att han förpliktar sig att endast anställa medlemmar i det aktuella LO-förbundet. Han tvingas alltså att också medverka till att stödja socialistiska partier.

I en demokrati, herr Ulander, har varje människa rätt att kräva respekt för sina åsikter, och alla har rätt att med fredliga medel argumentera för sina åsikter samt försöka övertyga andra om deras förträfflighet. Att en facklig organisation med ensidiga tvångsåtgärder försöker kväsa seriösa företagare och enskilda anställda till underkastelse är icke förenligt med mänskliga fri- och rättigheter samt demokratisk tradition. Det är detta, herr Ulander, som den här diskussionen handlar om, icke om vi är motståndare eller ej till facket. Vi moderater ställer oss bakom de fackliga rörelserna på det sättet att vi anser att det är lämpligt med kollektivavtal. Vi stöder strävan att stabilisera förhållandena på arbetsmarknaden och vill medverka till en gynnsam ekonomisk utveckling. Men det får inte gå till hur som helst, herr Ulander.

Anf. 6 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Lars Ulander säger att det under de sex årens borgerliga regeringar har pågått ett taktiskt spel. I den mån det har hänt något har det varit uppföljningar av tidigare beredningar under socialdemokratiskt styre i kanslihuset.

Det är riktigt så till vida att flera av de utredningar som påbörjades under tidigt 1970-tal har följts upp. Det kan tyda på att det finns en klar samstämmighet. Men jag räknade ju upp en rad reformer, som socialdemokraterna inte har varit tillskyndare till och där de på några punkter har gått till mycket aktivt motstånd, inte bara en gång utan två gånger här i riksdagen. Jag nämnde just jämställdhetslagen såsom exempel.

Nu kommenterar inte Lars Ulander varför socialdemokraterna drev sitt motstånd mot den så häftigt. Jag skall inte kräva honom på ett beklagande, men jag vet att många av Lars Ulanders partivänner sörjer den hållning som Lars Ulander och andra intog när frågan avgjordes. Det intressanta är att de otillräckligheter som man på socialdemokratiskt håll har menat funnits i regeringspolitiken under senare år och där man haft alternativa förslag är man i dag beredd att bortse från.

Nu säger Lars Ulander att man självfallet kommer att energiskt driva reformarbetet efter de riktlinjer som har dragits upp i motionerna. De avstyrkanden som finns i utskottets betänkande skulle vara av mera formell karaktär. Men, Lars Ulander, om viljeinriktningen är oomstridd, hade det varit ganska enkelt att tillstyrka motionerna. Det hade inte krävts formella märkligheter. Det hade varit enkelt att tillstyrka de tidigare socialdemokra-

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

tiska reservationerna och göra dem till utskottets hemställan i detta medbestämmandebetänkande.

Socialdemokraterna ville ganska länge under utskottsberedningen följa upp sina krav med ett tillstyrkande. Men så utgick ett påbud – varifrån är för mig okänt – att socialdemokraterna skulle avstyrka sina egna krav. Man fick då rätta in sig i ledet.

Jag beklagar inte, herr talman, den ståndpunkt som socialdemokraterna intar när det gäller slutsatsen, nämligen att riksdagen bör avslå de socialdemokratiska motionerna. Det är i sak riktigt. Men vad vi är oense om är den historieskrivning som har givits. Jag rekommenderar kammarens ledamöter att läsa båda versionerna, både utskottsbetänkandet och reservation 1.

Anf. 7 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Den nya farten i den arbetsrättsliga lagstiftningen är att socialdemokraterna avstyrker förslag och ståndpunkter som de själva drivit i sex år. Det är en märklig fart i så fall – full fart back.

Det skall bli en samlad bild och prövning. Ja, men det har också borgarna sagt i sex år. Man skall samla, man skall pröva och man skall fundera. Man skall jämföra med utvecklingsavtalet. Men, Lars Ulander, är det inte värt att diskutera vad utvecklingsavtalet egentligen innehåller och vilken analys man kan lägga bakom det? Är ni nöjda och inte tänker göra någonting, kan jag inte förstå att ens era frågor är täckta i ett utvecklingsavtal. Det minsta ni kan göra är naturligtvis att tillstyrka förslagen. Jag beklagar att det inte blev så.

Man skall vänta tills det kommer konkreta förslag. Men debatten borde ju föras före. Kanske arbetsmarknadsministern som befinner sig i kammaren kan ge oss besked om vad som kommer ut av detta och vilken färdriktningen skall bli.

När det gäller fredsplikten vill jag bara tala om för Lars Ulander – fast det vet han redan – att den är omtvistad. Det är inte så enkelt att bevara fredsplikten, när arbetsköparen kan lägga ned, flytta, rationalisera och i stort sett göra vad som helst, medan arbetarna är bundna av fredsplikten. Ni har själva sagt att det är grunden till de s. k. olovliga strejker som utbryter.

Vänsterpartiet kommunisterna angriper inte fackföreningsrörelsen. Skilj på detta! Vi angriper den politik som är förhärskande i den. Det anser vi att vi har rätt att göra. Vi värnar om fackföreningsrörelsens och arbetarrörelsens framtid. Trots detta kan vi ha olika meningar om hur fackföreningsrörelsen skall gå fram. Men vi angriper den inte till skillnad från moderaterna. Vi undrar verkligen om de beslut som fattades 1981 och som nu genomförs av socialdemokraterna i regeringsställning gynnar fackföreningsrörelsen och arbetarrörelsen. Vi försöker analysera om det är framgångslinjen och diskutera det, och vi anser att det är en helt felaktig väg. Vad vi arbetar för, Lars Ulander, är en socialistisk politik. Vi tänker inte instämma i de borgerliga politikernas gnöl på den här regeringen, vi tänker föra en socialistisk oppositionspolitik och visa vad arbetarrörelsens alternativ är.

Sedan kan jag bara nämna att vår kritik mot 1976 års beslut om medbestämmandelag till fullo är bekräftad i dag. Lars Ulander kan ju komma ihåg vad hans partiledare då sade: Det var den största reformen på århundraden, den skulle ge makt och nya möjligheter. Nu har avtalet kommit som skulle vara kronan på verket, och fortfarande är det arbetsköparna som i kraft av sitt ägande bestämmer utvecklingen i samhället samtidigt som vi har en ökad internationalisering av det svenska kapitalet – än längre från makt och inflytande, Lars Ulander.

Anf. 8 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Sonja Rembo säger att hon inte angrep de fackliga organisationerna, men så kommer hon tillbaka och menar att organisationer inom facket utför oansvariga handlingar och övergrepp. Det anser jag vara liktydigt med det angrepp som jag i mitt huvudanförande påstod att hon gjorde sig skyldig till.

Vidare säger Sonja Rembo att det är på grund av vissa omständigheter man inte kan vara med på detta, och så drar hon fram att fackföreningsrörelsen skall arbeta för ett socialistiskt samhälle. Det är ju så inom en demokratisk organisation att den själv fastställer sina stadgar, och när det gäller det stadgande som man har antagit om att det skall vara en demokratisk, social, ekonomisk demokrati är det medlemmarna som har bestämt att det skall vara på det sättet. Det är alltså ett demokratiskt beslut som ligger till grund för samtliga fackliga organisationers stadgar, och det bör man väl ändå respektera även från moderaternas sida.

Sonja Rembo drar också upp en diskussion om varje människas rätt. Jag hävdar bestämt att varje människa har rätt att avgöra huruvida hon skall tillhöra den fackliga organisationen eller ej. Det är helt klart, och det visar väl bl. a. det faktum att det är rätt många människor som står utanför de fackliga organisationerna. Naturligtvis har de fackliga organisationerna själva att se till, att de övertygar om nödvändigheten att tillhöra facket. Men rätten att stå utanför finns, och den är icke möjlig att ifrågasätta.

Elver Jonsson kommer tillbaka och drar upp en del diskussioner om jämställdhetslagen. Många sörjer den hållning som man hade, menar han. Men Elver Jonsson vet lika väl som kammarens övriga ledamöter att i den diskussion som föregick jämställdhetslagen hade det socialdemokratiska partiet ett alternativ, också det tillsammans med fackföreningsrörelsen. Men låt oss inte gräla om den biten, för den diskussionen har en gång för alla klarats av.

Nu har äntligen Elver Jonsson fattat vad det är fråga om, nämligen att den formella gången när det gäller de socialdemokratiska motionerna betyder att vi kommer tillbaka med frågorna. Vi har inte på något sätt ändrat uppfattning från den tid då vi satt i opposition fram till nu, utan skillnaden är helt enkelt den att vi nu har fått möjlighet att angripa de här frågorna på ett handfast sätt inom regeringskansliet.

Lars-Ove Hagberg säger ungefär samma sak som Elver Jonsson, nämligen att det är full fart back och inte full fart framåt. Jag kan bara hänvisa till vad

jag har svarat Elver Jonsson; jag har precis samma svar till Lars-Ove Hagberg.

Så till angreppet mot fackföreningsrörelsen. Lars-Ove Hagberg talar här om klassarbetet inom fackföreningarna. Han ställer alltså medlemmarna mot den fackliga organisationen, och det anser jag vara ett angrepp.

Anf. 9 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Lars Ulander säger att rätten finns att inte tillhöra en facklig organisation och att detta bevisas av att många är oorganiserade. Det är riktigt så till vida att det icke finns något tvång att tillhöra en facklig organisation, men vad händer med dem som icke är fackligt anslutna?

Jag har här i min hand en kopia av ett par sidor i en facklig tidskrift som, med angivande av personnummer och namn, räknar upp vilka människor som arbetar inom avtalsområdet och som icke är organiserade i facket. I tidskriften uppmanas medlemmarna att vägra att jobba tillsammans med dessa människor. Det är ett av de exempel som Lars Ulander efterlyste i sitt tidigare inlägg. Även om man kan säga att det inte finns ett formellt tvång finns det ett reellt tvång att tillhöra facket. Dit hör också de organisationsklausuler som binder arbetsgivare att enbart anställa fackligt ansluten personal.

Det är betecknande för socialdemokraternas debatteknik att de, så fort man tar upp fackets ställning och framför kritik, genast talar om fackföreningsfientlighet. De fackliga organisationerna är i dag en stor maktfaktor. De har ett oerhört stort inflytande, och de har en monopolställning. Det finns inget alternativ till de fackliga organisationerna. Människor är hänvisade till att tillhöra en viss facklig organisation. Då måste det också ställas mycket stora krav på den organisationens sätt att uppträda. Man får inte, som socialdemokraterna gör, odla en ofelbarhetens princip i fackliga sammanhang.

Det är därför, herr talman, som vi moderater i dessa sammanhang tar ställning för de enskilda människorna. Människor behöver skydd mot maktövertrepp, från vad håll det vara må.

Anf. 10 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! När Lars Ulander försöker förklara varför socialdemokraterna hamnade så snett när vi hade att hantera lagen om jämställdhet i arbetslivet säger han: Vi hade ändå ett alternativ. Visst hade socialdemokraterna det, men alternativet var att säga nej till en lagstiftning för aktiva åtgärder. Socialdemokraterna hamnade därför på motståndets och konservatismens kant. Det har man i dag sört. Jag uppfattar det så att Lars Ulander t. o. m. beklagar det, när man nu ändå backar från detta motstånd. Det är bra.

Jag tror att jämställdheten är en fråga som ständigt måste drivas. Risken är att den lätt kan bli en konjunkturfråga – att jämställdhet blir något exklusivt, som vi arbetar för i goda tider. Jag är därför tacksam för att jag upplever det så att man från socialdemokratiskt håll har tänkt om under den tid som har

gått. Jag uppfattar det också så, att Lars Ulander nu är beredd att stå fast vid vad riksdagen här har sagt.

Den socialdemokratiske talesmannen sade att vi kommer att få rika tillfällen att diskutera dessa frågor. Det är bra. Reformarbetet är nämligen inte avslutat. Det var det inte i början på 1970-talet och inte heller i slutet av 1970-talet, även om jag pekade på att beslut om en rad reformer hade fattats också under en annan regim än just en socialdemokratisk. Vi får inte glömma att mycket av detta reformarbete förutsätter en avtalsuppbyggnad. Det kräver att parterna samverkar och tar sitt ansvar, vilket är positivt.

Lars Ulander säger nu att vi inte får förledas att tro att socialdemokraterna har ändrat uppfattning. Men visst blir man fundersam, när de krav som socialdemokraterna hade i stora delar handlade om viljeinriktningen. Man blir mest förbluffad över agerandet när det gäller det förslag där socialdemokraterna i flera år har haft en färdig lagtext. Nu orkar de inte ens ta sig samman och fullfölja de tidigare kraven, utan de säger: Detta bör vi pröva i ett större sammanhang.

Jag har, herr talman, inget annat att säga än att det är bra om denna prövning i ett större sammanhang kan vara en väg till en klarare syn på hur man skall hantera frågorna på arbetsrättens område. Jag tror att vi då framöver också kan få det som Lars-Ove Hagberg här närmast har beskyllt oss för att ha, nämligen stor samstämmighet mellan många partier här i kammaren om hur reformarbetet på arbetsrättens område skall bedrivas.

Anf. 11 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det handfasta sättet, Lars Ulander, är alltså full fart back – det är vad vi har kommit fram till.

Den här debatten har också visat att det finns ett önskemål från de borgerliga partierna att komma överens med socialdemokratin. Jag tycker att det är litet förnedrande för arbetarrörelsen när man blir överens åt det hållet. Det är någonting som Lars Ulander bör tänka på som fackföreningsman.

Angrepp på fackföreningen heter det så fort man kritiserar någonting. Liksom många andra fackliga ledare skiljer inte Lars Ulander mellan kritik mot fackföreningens politik och sådan kritik som riktas mot rörelsens roll. Det betyder ju i förlängningen att varje kritiskt inlägg mot klassarbetet är ett angrepp på hela rörelsen. Det är en ohållbar ståndpunkt, Lars Ulander. Det skulle bli totalt tyst på basplanet, om man inte fick föra fram andra meningar.

Jag kan försäkra Lars Ulander att vid varje angrepp från höger på fackföreningsrörelsens samlade styrka kommer vpk att stå i första ledet bland försvararna, och vi menar att vi med vår politik gör det i dag.

För min egen del jobbar jag som många andra vpk:are hängivet för fackföreningen varje dag. Jag har många erfarenheter som visar på bristerna i medbestämmandelagen när det gäller det fackliga agerandet som ställer den fackliga ledningen och arbetarrörelsens politiska ledning i direkt motsättning till dem som strider för sina jobb. Jag kan nämna hela handläggningen av

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

frågan om strukturen inom stålindustrin.

Det vore bra, Lars Ulander, om vi hade vetorätt i någon form vid företagsnedläggningar, rationaliseringar och omplaceringar. Vi föreslår det, men ni vill inte göra det. I stort sett ställer ni den fackliga basen handlingsförklarad i vissa lägen, och vi tycker inte att det är en riktig politik.

Debatten om reallönesänkningarna i höst visar på en ingående kritik inom fackföreningsrörelsen. Egentligen riktar den sin udd mot klassarbetet. Den politik som nu genomförs av regeringen och som har som grund i beslutet på LO- och SAP-kongresserna håller inte längre.

Ni vill alltså inte angripa den kapitalistiska verkligheten och förändra den, så att man kan nå de gamla arbetarmålen om solidaritet, rättvisa, jämlikhet och gemenskap. För det krävs det maktbefogenheter för de arbetande i bred mening.

Anf. 12 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Sonja Rembo återkom med exempel på övergrepp. Men det kan väl också vara rimligt att den som tillhör en facklig organisation inte finner det särskilt attraktivt att tvingas jobba sida vid sida med en som inte är organiserad och att han bör ha möjlighet att berätta det för den oorganiserade. Det ser inte jag som något slags maktövergrepp. Det är inte heller så att man därigenom förvägrar den andra människan att fatta sitt fria beslut.

Sedan kom Sonja Rembo in på detta med monopolställning. Förhållandet är faktiskt fortfarande det inom svenskt arbetarliv att den starkare parten är arbetsgivaren. Men att förvänta sig att en moderat skall ha någon uppfattning i den riktningen är nog att hoppas alldeles förgäves.

Såvitt jag förstår, inskränkte sig Elver Jonssons förvåning till slut till att gälla avslagsyrkandet i fråga om den s. k. 200-kronorsregeln när det gäller skadestånd för den enskilde arbetstagaren. Den 17 december lämnar nya arbetsrättskommittén sitt betänkande till regeringen. I det betänkandet har kommittén tagit upp frågan om de 200 kronorna. När en utredning har arbetat under lång tid, är det väl rimligt att också låta de synpunkter som kommer fram i kommitténs betänkande ligga till grund för fortsatt arbete med frågan.

Lars-Ove Hagberg säger att det är av omtanke om fackföreningsrörelsen som han ägnar sig åt de påhopp han gör. Jag vill fortfarande påstå att det är sådana han gör. Allt vad man gör från fackligt håll är klassarbete och elände, anser Lars-Ove Hagberg. Jag har litet svårt att förstå att man, om man har den uppfattningen, därmed kan ge något positivt till diskussionen om de fackliga organisationernas arbete. Det är ju så att det vardagsfackliga arbetet inte består i att avge deklARATIONER utan i att se till att klara medlemmarnas arbetsförhållanden och förhandla för medlemmarna på ett sätt som gynnar dem. Om det är klassarbete, kommer det alltid att fortsätta, för det är på det sättet man bedriver facklig verksamhet ute på arbetsplatserna. Det bombastiska står faktiskt Lars-Ove Hagberg för.

Talmannen anmälde att Sonja Rembo, Elver Jonsson och Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

Anf. 13 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! Jag har för avsikt att i mitt inlägg begränsa mig till den moderata reservationen 9, som rör medbestämmande i statsförvaltningen. Det är inget stort avsnitt i utskottets betänkande, men vår moderata uppfattning är att det är ett principiellt viktigt avsnitt. Det är viktigt därför att det gäller att slå vakt om den politiska demokratin i förhållande till den arbetsrättsliga lagstiftning som enligt vår uppfattning gradvis har gröpt ur den politiska demokratin såväl i kommuner och landsting som på det nationella planet.

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

För ungefär ett år sedan debatterade kammaren medbestämmandefrågorna. Även då diskuterade vi gränsdragningen mellan den politiska demokratin och den arbetsrättsliga lagstiftningen. Utgångspunkten var dels en motion som behandlade den förhandlingskyldighet som regeringen har i vad avser propositioner, dels ett par motioner som gällde gränsdragningsfrågorna för den politiska demokratin i kommuner och landsting kontra den arbetsrättsliga lagstiftningen. I anslutning till den debatten beslöt riksdagen att gränsdragningsfrågorna skulle utredas. Kommunförbundet och Landstingsförbundet, som var enhälliga, hade i sina remissyttranden påpekat vikten av att man klarade ut begreppen. Man menade att det rädde stor oklarhet i förarbetena till lagstiftningen och att det gällde för utredningen att se över de här frågorna. Riksdagen beslöt alltså att en utredning skulle tillsättas. Från den dåvarande regeringens sida utfärdades under hand vissa direktiv, som gick ut på delning i augusti.

Min fråga till Anna-Greta Leijon, som ju befinner sig i kammaren, är: Vad händer i regeringskansliet med riksdagens beställning av denna utredning?

Socialdemokraterna var visserligen splittrade, när beslutet togs. I debatten här i kammaren menade en del socialdemokrater att det inte fanns fog för en sådan utredning. Lars Ulander var en varm förespråkare för den linjen. Hans kolleger i Kommunförbundet och Landstingsförbundet hade en diametralt motsatt uppfattning. Tillsammans med de borgerliga ledamöterna i de båda förbundens styrelser anslöt de sig enhälligt till linjen att det var mycket klart motiverat att göra en sådan här översyn. Man fick alltså se rörelsen delad i två läger. De fackliga organisationerna hade självfallet inget intresse av en översyn, för de tyckte att deras maktposition gradvis hade kunnat flyttas fram. Från deras utgångspunkt var det i och för sig en ganska tillfredsställande utveckling. Men den borgerliga majoriteten i kammaren hade en annan uppfattning. Man tyckte att det var mer angeläget att slå vakt om den politiska demokratin än att se till att fackets från dess synpunkt kanske i och för sig berättigade maktanspråk tillgodosågs.

Det vore som sagt, Anna-Greta Leijon, av utomordentligt stort intresse, om vi kunde få ett besked här i kammaren om vad som händer med denna

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

beställning från riksdagen. När kommer utredningen att tillsättas, och vilka blir direktiven?

När det gäller regeringens förhandlingsskyldighet i vad avser propositioner kunde utskottet konstatera att denna förhandlingsverksamhet och förhandlingsskyldighet var mindre ändamålsenlig i vissa delar. Utskottet konstaterade vidare att det kunde finnas anledning att i ett längre perspektiv ta upp denna fråga till granskning. Ja, man kan förvisso säga att det finns anledning att återkomma till denna fråga. Det är därför som moderata samlingspartiet återkommer i en partimotion 1981/82:2053. Där begär vi att MBL i statsförvaltningen icke skall tillämpas på frågor som faller inom den politiska demokratins rämärken.

Vad säger då utskottet ett år senare i sitt betänkande? Ja, i stort sett refererar utskottet på sedvanligt sätt vad man ett år tidigare sade. Utskottet konstaterar även i år att förhandlingsskyldigheten när det gäller propositionerna är mindre ändamålsenlig i vissa fall. Vidare hänvisar utskottet till en granskningspromemoria från konstitutionsutskottet 1978/79:30, där man från utskottets sida konstaterar att man noga följer utvecklingen.

Min fråga till Anna-Greta Leijon blir: Vad är det som är mindre ändamålsenligt i vissa fall? Det är kanske framför allt Lars Ulander som skall svara på frågan, eftersom det är han som företräder utskottet här. Men jag utgår från att samstämmigheten är ganska stor i kanslihuset. Lars Ulander tillhör dessutom de sakkunniga i kanslihuset, så det bör väl vara ungefär samma uppfattning de företräder. Frågan kan då riktas till båda två, till Anna-Greta Leijon som har att praktiskt hantera i frågorna i kanslihuset – den mindre ändamålsenliga hanteringen – och till Lars Ulander som har varit med om utskottsmajoritetens skrivning. Jag skulle vilja fråga Lars Ulander vidare: Hur har KU:s nogsamma bevakning av ärendet tagit sig uttryck under den senaste tiden? Vad är det som konstitutionsutskottet har granskat när det gäller förhandlingsverksamheten? Det skulle vara intressant att få några kommentarer.

Situationen är alltså den, herr talman, att socialdemokraterna f. n. har den uppfattningen – det gäller även folkpartiet och centern i utskottet – att systemet är mindre ändamålsenligt. Men man gör ett tillägg i år i utskottsskrivningen. Man konstaterar att förhandlingsskyldigheten är avtalsreglerad och att den därför kan ändras, om parterna så önskar och framför allt kommer överens. Det är väl ingen större hemlighet, herr talman, att ledande socialdemokrater inte odelat är tilltalade av och förtjusta i den nyordning som infördes för några år sedan när det gäller förhandlingsskyldigheten.

Min fråga till Lars Ulander blir då: Är den här utskottsskrivningen ett förbud om att man funderar på nyordning? Jag vet inte riktigt vem jag skall ställa frågan till, den sakkunnige eller statsrådet. Statsrådet borde ju rimligtvis vara den som är mest initierad i den förebådade nyordningen. Man har funnit förhållandena oacceptabla, både praktiskt och principiellt felaktiga, så att det kan vara dags att rensa ut den nyordning som kom till för några år sedan.

Från moderat sida menar vi att det här inte är någon avtalsfråga i sedvanlig mening. Det handlar i princip och i grunden om att slå vakt om den politiska demokratin, om de folkvaldas suveräna rätt att fatta beslut när det gäller verksamhetens art, omfattning och inriktning. Det må gälla på nationellt plan, i kommun eller landsting. Det var riksdagens uppfattning att gränsdragningsfrågorna skulle redas ut på kommun- och landstingsnivå.

Det finns all anledning att hoppas att en utredning ganska snart kommer till stånd och får vidgade direktiv att även se över förhandlingsskyldigheten inom regeringskansliet och undersöka vilka delar av förhandlingsverksamheten som är mindre ändamålsenliga och hur man på ett mera ändamålsenligt sätt skall kunna bedriva ett arbete som innebär att de politiskt valda – regeringen i det här fallet – suveränt kan fatta beslut när det gäller propositionsarbetet.

Vi menar att det brådskar, eftersom erfarenheterna på alla plan visar att den politiska demokratin är utsatt för ett hot när det gäller gränsdragningen i samband med den arbetsrättsliga lagstiftningen. Vi har den bestämda uppfattningen att den politiska demokratin tyst och ibland något ljudigare urgröps. Vi moderater säger klart nej till en utveckling som innebär att det korporativa samhället i alla former vinner intåg på bekostnad av de folkvaldas suveräna rätt att forma en framtid på alla nivåer i det här landet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen 9, som är fogad till utskottets betänkande 6.

Anf. 14 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill bara ge en kort kommentar till de frågor som har ställts om den utredning om den politiska demokratin och förhållandet till medbestämmandelagen som riksdagen tidigare har diskuterat. Den dåvarande borgerliga majoriteten tog ställning för en sådan utredning. I det sammanhanget sades det också i riksdagsbeslutet att innan man gjorde något på den här punkten skulle man avvakta vad den nya arbetsrättskommittén, den s. k. NARK, sade i den här frågan, eftersom den också hade i uppdrag att göra bedömningar av frågor som rör förhållandet mellan medbestämmandet och den politiska demokratin. Som Lars Ulander sagt tidigare har den här utredningen avslutat sitt arbete, men betänkandet är inte färdigskrivet. Det kommer att överlämnas till regeringen först i nästa vecka.

Jag vill till sist tillägga att statsrådet Bo Holmberg som ju också har ansvar för de här frågorna, eftersom vi inom arbetsmarknadsdepartementet har ett gemensamt ansvar för frågor som rör medbestämmandet på den offentliga sidan, har fått en fråga här i riksdagen som han kommer att besvara, förmodligen någon dag i den här veckan, och som rör just de problem som här togs upp.

Anf. 15 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Jag tackar Anna-Greta Leijon för upplysningen. Jag är också medveten om att man hade det tillägget i skrivningen att vi skulle avvakta

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

NARK. Den tidigare regeringen hade kanske en något annorlunda bedömning. Man hade uppenbarligen under hand fått vissa direktiv som man diskuterade, och jag kan inte riktigt frigöra mig från misstanken att det inte bara är hänsynen till NARK och dess långrotande som gör att man avvaktar, utan att det kanske speglar en tidigare minoritets uppfattning, åtminstone i denna kammare – rörelsen är ju djupt delad, eftersom det förelåg enhälliga yttranden i både Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Men det speglar alltså mer den gamla minoritetens uppfattning att man här inte bör göra någonting.

Skulle jag mot förmodan ha fel i min tolkning, så hoppas jag att man, när NARK äntligen har avlämnat sitt betänkande, tar itu med de här frågorna. Jag uppberor vad jag har sagt tidigare att det icke är tillfredsställande att regeringsmakten, oavsett vem som besitter den, urgröps genom en förhandlingsskyldighet som inte bara är besvärlig rent praktiskt utan även principiellt felaktig. Den innebär ett för stort inflytande för organisationer som står utanför de allmänna valens direkta påverkan. Detta är moderaternas principiella uppfattning.

Eftersom Lars Ulander sitter som sakkunnig på det här området, vill jag till honom rikta frågan: På vilka områden bedömer Lars Ulander att förhandlingsskyldigheten har varit mindre ändamålsenlig?

Anf. 16 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! När arbetsmarknadsministern nu tar till orda och säger att man i stort sett skall avvakta arbetsrättskommitténs förslag, så tycker jag inte att det av svaret framgår vad det egentligen handlar om. Socialdemokraterna i utskottet började med att yrka bifall till de förslag som arbetsmarknadsministern i opposition redan hade biträtt. Det gällde förändringar i förtroendemannalagen, förbättringar av informationsskyldigheten, hur beslut i koncerner skall gå till, arbetsgivarens rättighet att dra av skadestånd, tvåhundra kronorsregeln och överläggningskyldigheten vid olovliga konflikter. Står regeringen och arbetsmarknadsministern fast vid alla de här punkterna eller inte? Socialdemokraterna var ju i utskottet tvungna att yrka avslag på detta. Det är det man funderar över i dag. Är det bara en formsak, eller är det så att riksdagen inte får uttala någon vilja, enligt regeringens sätt att bedriva politik?

Rent politiskt vore det naturligtvis riktigt att det som man drivit i sex år kunde komma fram i ett betänkande och att riksdagen kunde ställa sig bakom det. Men inte ens det sker.

Då måste frågan inställa sig: Är det någon ändring på gång i regeringens politik? Jag menar att det finns oroande tecken på avancerade förändringar i den hållning som man har intagit tidigare, att man kommer att fördjupa det som jag kallar klassarbetet och ytterligare ge sig och kanske släta ut de krav som man haft tidigare.

Jag skulle gärna vilja ha klarhet i den frågan från arbetsmarknadsministerns sida.

Anf. 17 TALMANNEN:

Med anledning av att Lars Ulander nu begärt replik vill jag erinra om att replik skall avse huvudanförande, ej tidigare replik.

Anf. 18 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Reformen på arbetslivets områden är viktiga reformer eftersom de berör så stora medborgargrupper. En vidgad demokrati förutsätter också en fördjupning av demokratin i arbetslivet. Socialdemokraterna inledde i nära samarbete med löntagarorganisationerna under 1970-talets första del ett brett arbete i syfte att demokratisera arbetslivet. Utgångspunkten är och var arbetarrörelsens idéer om allas lika rätt att kunna påverka villkoren för det egna arbetet.

De borgerliga regeringarnas uttalande att detta reformarbete skulle fortsätta har inte besannats. Arbetet har stannat upp under senare delen av 1970-talet. I vissa fall har det rört sig om direkta försämringar.

Man behöver bara läsa igenom några av de borgerliga motioner som vi i dag har att behandla för att uppleva detta. Vi som kommer från fackligt håll har inga goda erfarenheter av de borgerliga partiernas agerande på arbetsrättens område.

Genom valutslaget den 19 september har förutsättningarna i medbestämmandefrågor väsentligen förändrats. Den negativa attityd som de borgerliga partierna både i ord och handling har visat i dessa frågor har i dag inte samma bärkraft.

I den socialdemokratiska regeringsdeklarationen sägs bl. a. att man skall återuppta reformarbetet på arbetsrättens område.

Vi kan förvänta oss stora omställningar på den svenska arbetsmarknaden. Detta kommer att kräva insatser av oss alla. All kunskap och erfarenhet som arbetstagarna har genom sitt dagliga arbete måste vi tillvarata för att utveckla produktionsförhållanden, marknadsförutsättningar, nya och bättre produkter etc. Detsamma gäller också tjänsteproduktionen. En vidgad demokrati i arbetslivet är en förutsättning för att vi skall kunna tillvarata de anställdas resurser.

Många av de lagar vi har på arbetsrättens område bygger på förutsättningen att de kompletteras med kollektivavtal. Samspelet mellan lagar och avtal har i vårt land haft en framskjuten plats. Under de borgerliga regeringsåren försämrades detta samspel märkbart i två avseenden. Dels minskade de privata arbetsgivarnas intresse för att avtalsvägen utvidga medbestämmanderätten för de anställda, dels skedde lagstiftningsarbete utan det nära samarbete med löntagarnas organisationer som varit fallet under det socialdemokratiska regeringsinnehavet.

Som jag nyss nämnde har den nya politiska situationen väsentligt förändrat förutsättningarna för ett fortsatt reformarbete på arbetsrättens område.

Nya arbetsrättskommittén har avslutat sitt arbete. Vi har efter lång väntan fått ett avtal på den privata arbetsmarknaden genom det utvecklingsavtal som SAF-LO-PTK har utarbetat.

Avtalet innebär att en del frågor som behandlats i motionerna nu har

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

kunnat lösas avtalsvägen. Det gäller exempelvis koncernfrågor och arbetstagarkonsulter. Vidare ger avtalet reella möjligheter till information och inflytande i arbetet för den enskilde arbetstagaren.

Avtalet innebär också att man bättre kan anpassa medbestämmandet till lokala förhållanden i företag och på olika arbetsplatser. Det blir framför allt lättare att organisera medbestämmandearbetet i mindre företag.

Vidare ger avtalet möjligheter att utveckla arbetsorganisationen. Det betyder att man med utgångspunkt i lag och avtal kan ta upp frågor om hur den enskildes arbete skall utformas. Här kommer man också in på frågor om jämställdhet mellan män och kvinnor.

En förbättrad arbetsorganisation, som utformas med hänsyn till de anställdas behov av god arbetsmiljö och ökat inflytande och ansvar, är också en viktig förutsättning för att skapa bättre effektivitet på alla nivåer i företagen.

Undersökningar som har gjorts visar att stora grupper på arbetsmarknaden inom TCO och framför allt inom LO-området har mycket små möjligheter att påverka sin arbetssituation eller att "lära sig nya saker". Bland LO:s grupper saknar en tredjedel inflytande över planeringen av arbetet. Det gäller både män och kvinnor. Motsvarande andel för SACO:s grupper är endast 3 %.

De uppgifter jag redovisar här finns att hämta i SCB:s undersökning om levnadsförhållanden.

Möjligheterna att delta i utbildning på arbetstid är lika ojämnt fördelade. De som redan har en bra utbildning har lättare att få ytterligare utbildning under arbetstid. Över hälften, eller 53 %, av de högutbildade har deltagit i utbildning på arbetstid under de senaste tolv månaderna, mot endast 13 % av de lågutbildade. Här kan man travestera en känd samhällsfilosof: "De som är rika på utbildning blir allt rikare, medan de fattiga på utbildning blir allt fattigare."

I alltför hög grad har tekniktillämpning och produktionsprocesser utformats utan hänsyn till de arbetandes behov och förutsättningar. Säkertligen kan många utslagningar från arbetslivet undvikas, om vi får möjligheter att förändra arbetsplatserna. Förändringar i arbetsorganisationen genom att man exempelvis inför mer lagarbete, arbetsväxling och arbetsutvidgning är andra viktiga åtgärder.

Hela den tekniska utveckling som möter oss under 1980-talet med robotisering och datorisering kommer att medföra stora omställningar, inte bara inom industrin utan på hela arbetsmarknaden. Omställningar av detta slag kommer att underlättas om de anställda kommer in på ett tidigt stadium, när alternativa möjligheter att möta förändringarna ännu finns och då utbildning till nya arbetsuppgifter kan ske parallellt med pågående förändringar. Det innebär också att man bättre kan tillvarata de anställdas resurser.

Om lagen och avtalet är bra anpassade till varandra kommer det att underlätta införandet av ny teknik, som förbättrar vår produktion och därmed ökar vår konkurrenskraft.

Medbestämmandefrågorna är också viktiga för att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden. I jämställdhetsavtalet på den privata arbetsmarknaden mellan LO, PTK och SAF åtar sig parterna att sträva efter lika villkor i anställning och utbildning, att genomföra en medveten personalpolitik när det gäller rekrytering, vidareutbildning m. m. och att utforma arbetsorganisation och arbetsmiljö så att de inte hindrar jämställdhet i arbetslivet. Sambandet mellan medbestämmande och jämställdhet i arbetslivet måste därför uppmärksammas i högre grad än hittills.

Utvecklingsavtalet SAF-LO-PTK är ett första steg. Områden med frågor som ännu är olösta är bl. a. delar av personalpolitiken och förslagsverksamheten, men här är parterna överens om att vidareutveckla avtalet. LO och PTK har redan i en särskild anmärkning i avtalet klargjort att man avser att ta upp de personalpolitiska frågorna till förhandling.

Av utskottets betänkande framgår att en särskild beredningsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet skall se över medbestämmandefrågorna. Jag tror att detta är nödvändigt av flera skäl. Dels har vi en ny politisk situation i landet efter valet, dels har den nya arbetsrättskommittén nyligen avslutat sitt arbete, dels har avtalet om medbestämmandefrågor på den privata arbetsmarknaden tillkommit under året. Behovet av en samordning framstår därmed som helt nödvändigt att tillgodose.

Med dessa motiveringar vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 19 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Gustav Persson höll ju ett välformulerat anförande och lyfte nästan upp det till visionens höjder. Han talade om att det nu inleds något som kan liknas vid en ny epok. Efter valet, menar han, har det skett och kommer att ske väsentliga förändringar.

Man frågar sig då vilka stora förändringar som pågår eller som ställs i utsikt. Det enda man uppfattade när man lyssnade på Gustav Persson var att den nya arbetsrättskommittén har avslutat sitt arbete och snart ämnar överlämna betänkandet till arbetsmarknadsministern och regeringen. Men detta kunde ju ha skett även med en annan regering. Vi behöver inte ha en socialdemokratisk regering för att en sex och ett halvt år gammal utredning skall lämna över sitt betänkande. Man får nästan intrycket att Gustav Persson skrev sitt fina anförande, innan vi hade nått fram till slutjustering i utskottet. Här vill ju folkpartiet, centerpartiet, moderata samlingspartiet och socialdemokraterna ena sig om att avstyrka just de socialdemokratiska motionerna. När Gustav Persson beskrev vad som hänt – reformer eller icke reformer under 1970-talet – visar det sig att hans redogörelse inte stämmer särskilt bra, eftersom uppräknningen i början av debatten vittnar om att det har varit ett kontinuerligt reformarbete under hela 1970-talet och att alla reformer verkligen inte har tillkommit på socialdemokratisk tillskyndan. Då det nu talas om ett återupptagande handlar det egentligen om ett fortsättande.

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Sedan tycker jag att det hedrar alla socialdemokrater som talat i dag att de så bestämt tagit avstånd från den kommunistiska tanken att klasskampen skall trappas upp. Vad Sverige, och även andra länder, behöver för att få en demokratisk arbetsmarknad är utveckling av både lag och avtal. Då kan man nå fram till bättre samstämmighet och harmoni på arbetsmarknaden. Det gäller att hitta en balanspunkt. Flera av dagens inlägg är också av den arten att jag är förhoppningsfull.

Anf. 20 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår att Elver Jonsson känner sig besvrad när jag säger att arbetet under den senare delen av 1970-talet har avstannat. Men jag tror faktiskt att det förhåller sig på det sättet. Min erfarenhet bygger på 20 års facklig verksamhet. Jag vet vilket samarbete som har funnits mellan socialdemokratin och fackföreningsrörelsen på en rad områden, ett samarbete som i grunden har förändrat det här samhället. Men jag vet också hur kärvt det blev 1976, när vi skulle börja samarbeta med en borgerlig regering. Detta har, herr talman, varit utgångspunkten för mitt anförande.

Anf. 21 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är möjligt att Gustav Persson upplevde en kärvhet, men anledningen kan kanske vara den att Gustav Persson redan tidigare hade litet svårt att hålla isär de fackliga och de politiska ambitionerna. Det kan ju vara svårt, om man har två uppgifter, en facklig och en politisk. Kvar står emellertid att det rör sig om en aktiv reformperiod. När man nu gör ett sådant här avstamp, är det nästan makabert att det hela utmynnar i krav på ett avstyrkande av de egna förslagen.

Anf. 22 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Just nu är det ett alldeles speciellt ettårsjubileum i Sundsvall, den kommun som jag själv kommer ifrån. I går var det nämligen exakt ett år sedan en bensinstation i Stöde i västra delen av kommunen blev blockerad av Transportarbetareförbundet. Sedan dess har den här bensinstationen inte fått en enda leverans av bensen.

Blockaden gäller en bensinstationsinnehavare som varken har eller har haft anställd personal. Bensinstationen och kiosken sköts helt av honom och hans familj. Trots att han alltså inte har några anställda och alltså inte är arbetsgivare har han blockerats på grund av att han inte har tecknat kollektivavtal.

Det var främst mot bakgrund av detta uppmärksammade fall som jag tillsammans med min dåvarande riksdagskollega och f. ö. ledamot av arbetsmarknadsutskottet, Margit Odelsparr, i januari väckte motionen 1080, där vi tar upp frågan om lagstiftning för att förhindra att stridsåtgärder vidtas mot enmans- eller familjeföretagare, som ej har några anställda.

Herr talman! Jag ämnar här bara ta upp det avsnitt i utskottsbetänkandet som berör blockader.

Det råder inget som helst tvivel om att fackliga organisationer i vårt land

fyller synnerligen viktiga uppgifter för att tillvarata sina medlemmars och gruppers direkta intressen. Likaså är de fackliga organisationerna en förutsättning för ordnade förhållanden på arbetsmarknaden, bl. a. genom att avtal ingås och respekteras av parterna.

Att arbetsmarknadens parter, när de inte kan komma överens vid förhandlingar, vidtar stridsåtgärder är allmänt accepterat. Men när, som i fallet med företagare utan anställd personal, stridsåtgärder – exempelvis blockader – vidtas mot dessa företagare utan att de är arbetsgivare, kan det ifrågasättas om stridsåtgärden kan anses acceptabel.

Då och då förekommer det att facklig organisation hotar med stridsåtgärder mot sådana småföretagare. Åtskilliga företagare torde falla undan för kravet och teckna kollektivavtal trots att de inte har några anställda. De gör det för att inte drabbas av stridsåtgärder, exempelvis för att undgå blockad.

Antalet egenföretagare utan några anställda är mycket stort i vårt land. En stor del av de ca 100 000 lantbrukarna tillhör denna grupp liksom många småföretagare inom handel, service, hantverk m. fl. branscher.

Eftersom tendensen att vara beredd att vidta stridsåtgärder mot sådana företagare verkar vara i ökande, måste man fråga sig vilken utveckling vi har framför oss och om den kan anses acceptabel av samhället. Skall exempelvis alla lantbrukare utan anställda, och som vägrar teckna kollektivavtal, riskera att blockeras från leveranser av inköpt foder till djuren och andra förnödenheter samt hindras att avyttra sina produkter på grund av blockad? Hur skall samhället se på detta ur bl. a. djurhälsosynpunkt? Ser vi på företagare inom handel, service och hantverk som kan drabbas, finner vi att det i första hand är ett problem för dem själva och deras familjer. Men dessutom drabbas ju alla de som är beroende av dessa företagare. Om exempelvis den enda bensinstationen eller dagligvaruhandeln i en bygd blockeras, drabbas kunderna mycket hårt. Hur skall denna bygds människor vid en sådan blockad kunna ordna sin varuförsörjning utan oskäligt långa resor? Skall samhället acceptera denna utveckling?

Blockader kan alltså leda till betydande praktiska och ekonomiska problem både för småföretagaren och för hans familj men också för hans kunder.

Föreningsfriheten är grundlagsfäst i vårt land, och vi har väl utvecklade fri- och rättigheter, som jag hoppas att det råder enighet i vårt land om att vi alla skall slå vakt om. Men friheten att vidta stridsåtgärder som de beskrivna måste vägas mot de nackdelar de medför för dem de drabbar direkt och indirekt. För de drabbade innebär stridsåtgärder en begränsning av fri- och rättigheterna.

I vårt land saknas lagstiftning som begränsar rätten att gå till facklig strid mot småföretagare som ej är arbetsgivare och därför knappast kan betecknas som motpart.

I motion 1080 av mig och Margit Odelsparr, motion 1517 av Marianne Karlsson m. fl. samt i den moderata motionen 457 krävs överväganden om lagstiftning för att förhindra sådana stridsåtgärder. Frågan har enligt vad

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Onsdagen den
8 december 1982

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

utskottsmajoriteten anför på s. 16 "en betydande räckvidd och berör hävdvunna principer för konflikter på arbetsmarknaden". Av denna anledning är utskottet inte berett att föreslå några initiativ utan avstyrker motionerna. Som framhållits här i debatten av tidigare talare är det ett svagt argument för avslag. Man borde tvärtom, enligt min uppfattning, vara beredd att med hänsyn till ändrade förhållanden och tendenser våga pröva om ändrade regler kan vara motiverade.

I det särskilda yttrandet av Arne Fransson m. fl framhålls att blockader som tillgrips mot ensamföretagare framstår som en omotiverad stridsåtgärd och att man så till vida kan instämma i vad som anförts i motionerna. Jag noterar med tillfredsställelse detta uttalande.

I reservation 10 av de moderata ledamöterna tas, utöver frågan om blockad av ensamföretagare, även upp frågan om blockad av företagare med oorganiserad personal. I den motion som jag står bakom tar vi endast upp frågan om blockad mot företagare utan anställda, alltså de som enligt vår mening knappast kan bedömas som arbetsgivare. Det är en prövning av lagregler mot stridsåtgärder riktade mot just dessa företagare som vi begär att riksdagen skall uttala sig för.

Särskilt eftersom tendensen att använda stridsåtgärder, eller hot om åtgärder, mot egenföretagare synes vara ökande, får den hittillsvarande avsaknaden av lagstiftning på detta område enligt oss motionärer inte vara anledning till att samhället även i fortsättningen avstår från att pröva frågan om det är lämpligt att införa lagreglering så att blockader mot denna grupp av företagare förhindras.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att under mom. 13 i betänkandet få yrka att riksdagen med anledning av motionerna 1981/82:457, 1981/82:1080 och 1981/82:1517 som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionerna anförts om utredning av förbud för facklig organisation att vidta stridsåtgärder mot enmans- eller familjeföretagare som ej har anställd personal.

I detta anförande instämde Marianne Karlsson, Sture Korpås, Rosa Östh, Inger Josefsson, Stina Gustavsson, Sigvard Persson, Bertil Jonasson, Rune Torwald, Kersti Johansson och Sven-Erik Nordin (alla c).

Anf. 23 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Det är ju beklagligt att denna manifestation från centerpartiets sida inte kom till uttryck i utskottet när vi tog ställning till blockadrätten. I så fall hade vi kanske kunnat få en större borgerlig samling omkring behovet av att utreda blockadrätten. De närvarande representanterna för centerpartiet som instämt i Martin Olssons anförande visar ju att de inser vilka problem blockaderna leder till, som de i dag genomförs. Ett krav för genomförande av facklig blockad borde rimligen vara att det föreligger ett väsentligt fackligt intresse.

Jag beklagar att vi ännu inte har mött någon motsvarande insikt från folkpartiets sida. Folkpartiet är ändå det parti som anser sig slå vakt om

grundläggande liberala principer. Men vi hoppas att kanske också folkpartiet så småningom kommer till insikt om hur väsentligt det är att frågan om blockadrätten blir utredd.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

Överläggningen var härmed avslutad.

*Medbestämmande-
frågor m. m.*

Mom. 1 (övergripande reformfrågor på arbetsrättens område)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 174 röster mot 144 för bifall till utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 2 (slopande av strejkskadestånd m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 18 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 3 (200-kronorsregeln)

H e m s t ä l l a n

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 18 för bifall till hemställan i reservation 3 av Lars-Ove Hagberg.

M o t i v e r i n g

Utskottets motivering godkändes med 174 röster mot 145 för godkännande av den i reservation 4 av Alf Wennerfors m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 4 (demokratiska rättigheter för fackföreningar m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 18 för reservation 5 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 5 (förändringar i förtroendemannalagen)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 18 för reservation 6 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 6 (politisk verksamhet på arbetsplatserna)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 18 för reservation 7 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 8 (vetorätt vid införande av ny teknik m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 18 för reservation 8 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 11 (tillämpningen av medbestämmandelagen i statsförvaltningen)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 77 för reservation 9 av Alf Wennerfors m. fl.

Onsdagen den
8 december 1982

*Läroplanen för
grundskolan
m. m.*

Mom. 13 (blockader)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 10 av Alf Wennerfors m. fl. med 77 röster mot 55 för det av Martin Olsson under överläggningen framställda yrkandet. 184 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 198 röster mot 77 för reservation 10 av Alf Wennerfors m. fl. 44 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (negativ föreningsrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 76 för reservation 11 av Alf Wennerfors m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:10 Ändringar i kungörandelagen m. m. (prop. 1982/83:66 delvis samt förs. 1982/83:7)

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Läroplanen för grundskolan m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om utbildningsutskottets betänkande 1982/83:4.

Anf. 24 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Skolans huvuduppgift är att ge eleverna kunskaper och färdigheter. Skolan skall också fostra eleverna, ge dem allmänt godtagna normer och värderingar, stimulera till kritiskt tänkande och träna dem i demokratiskt arbete.

Alla barn som lämnar grundskolan måste ha de kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att man skall klara sig i samhället. Särskilt angeläget är det att alla har lärt sig läsa, skriva och räkna. Kraven på detta måste ställas högre än tidigare.

Nu gäller det att genomföra läroplanen i praktiken. Varje barn skall ges de nödvändiga verktygen för att kunna fortsätta att bygga på sina kunskaper. Detta kräver mycket träning och "plugg". Det är viktigt att barnen får lära sig att det aldrig finns några genvägar till kunskaper.

Men baskunskaper och basfärdigheter räcker inte i dag. Precis lika viktigt är att gå vidare och lära eleverna att söka mera kunskap på egen hand, att lösa problem och att bemästra dem i en förändrad situation. Morgondagens samhälle kräver människor som kan söka nya vägar, som kan ställa om sig och som kan tänka i nya banor. Eftersom nya kunskaper ständigt tillkommer

inom alla områden krävs egen förmåga till eget kunskapsinhämtande hos alla människor och inom alla yrken.

Betygen är f. n. nödvändiga som urvalsinstrument för vidare studier. Därför är folkpartiets ställning i betygsfrågan klar: Eleverna skall ha betyg i grundskolans årskurs 8 och 9 och i gymnasiet. Mot bakgrund av att socialdemokraterna i sitt partiprogram driver frågan att betygen skall avskaffas, och mot bakgrund av Lena Hjelm-Walléns uttalanden om detta de senaste åren, finns det goda skäl att misstro socialdemokraternas vilja att lyssna till den samlade opinionen från dem som berörs av besluten.

Den nya läroplanen lägger en mycket stor vikt vid elevernas förberedelse för arbetslivet. Den praktiska yrkesorienteringen skall omfatta 6–10 veckor, vilket ställer stora krav på resurser. Särskilt svårt blir det naturligtvis i de delar av landet där man saknar en välutvecklad arbetsmarknad.

En bra skola försöker ge sina elever så god utbildning och så bra miljö som möjligt. Man måste utnyttja alla tillgängliga resurser – både ekonomiska och personella.

Utskottet tar upp frågan om fackliga skolinformatörer. Folkpartiet vill understryka att också föräldrarna är en ovärderlig tillgång när det gäller att skapa så breda kontaktytor som möjligt mot arbetslivet. Föräldrarna har kunskaper och erfarenheter från yrkeslivet som skolan med Lgr 80:s intentioner svårtligen kan klara sig utan. Alla goda krafter bör utnyttjas och samverka till elevernas bästa.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än vad som framgår av utskottets hemställan, men jag ville ändå fästa kammarens uppmärksamhet på betydelsen av att också föräldrarnas insatser uppmärksammas.

Anf. 25 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Det finns en skolforskare här i Sverige som för ett par år sedan skrev att religionskunskap är ett av skolans impopuläraste ämnen. Han tror att det beror på "det intellektuella snömos" som på många håll lever kvar i religionsundervisningen. Det där har vi tagit upp i en motion i samband med den förra debatten kring grundskolan och dess läroplan. I den motionen framförde vi den uppfattningen att kristendomen och Bibeln måste få en större plats. Vi sade att det är beklagligt att kristendomen bara kommit in i ämnet religionskunskap, där den riskerar att försvinna.

Om denne forskare har rätt, har alltså det enligt mångas mening betydelsefullaste ämnet på många håll kommit att behandlas så, att eleverna är okunniga om vad som är kristen tro när de lämnar grundskolan. Det är inget klander mot lärarna, men det är en hopplös situation. Eleverna har fått en vrångbild av det som är kristet. Skolforskaren påstår också detta. Man har alltså gett sken av att snömoset är faktisk kunskap.

Vi sade i motionen att man i andra ämnen är mycket angelägen om att allt skall vara objektivt och riktigt framställt. Det går inte att beskriva fysiska förlopp eller kemiska processer på annat än ett riktigt sätt. Vi har i motionen menat att Bibeln, som är kristendomens codex ethicus och samhällets grundval, måste få bättre plats.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

*Läroplanen för
grundskolan
m. m.*

Utskottet skrev den gången positivt, som man menade, om motionen. I år har utskottet på nytt betonat att man anser att Bibeln får sitt utrymme. Jag tillåter mig att betvivla det.

Som ett gensvar på denna motion kom i mitten av fjolåret ett brev från São Paulo – jag hoppas jag uttalade det rätt – i Brasilien. Brevet är skrivet av en utlandssvensk som hade fått i sina händer en tidskrift för utlandssvenskar. "För en tid sedan läste jag i Sverige-Nytt – – om Er motion för att Bibeln skall tas med som läromedel i grundskolan. Dessa rader är för att ge er moraliskt stöd och uppmuntran i er kamp för kristendomens återinförande i Sverige. Tyvärr håller hela världen på att avkristnas, och resultatet ser vi runt omkring oss."

Så har han med en rad uttalanden av kända personer i världshistorien om Bibeln. Brevet slutar: "Hela vår västerländska civilisation och kultur grundar sig på Bibeln och kristendomen. Vänliga hälsningar" – namn och adress.

Ja, det var ju kuriosa. Det var intressant att höra. Men uttrycket "kristendomens återinförande" hade jag ju inte använt. Jag har gått och funderat på detta. Jag tror att det är detta som vi måste inrikta oss på i Sverige. I motion 1364 i år är vi fyra moderater som har skrivit ungefär detta.

Vi har försökt att se vad som var resultatet av katekesens avskaffande, och vi har försökt säga vad människorna i dag kanske tänker om att kristendomen borde få mer plats. Jag har också haft tillfredsställelsen att läsa Mårten Werners motion 1376 och Sven Johanssons motion 1792. De slår igen på samma spik. Det är bra att utskottet skriver att Bibeln bör komma till tals, men jag menar att den i praktiken inte gör det.

Jag har här en liten trevlig skrift, som ledamöterna kan skaffa sig som historieundervisning. Den heter Universallärobok för den första folkskolan. Den är ett faksimil, tryckt av Almqvist & Wiksell. Boken trycktes första gången 1847.

Jag skall läsa en tänkvärd sak som våra kära elever på den tiden satt och pluggade: Kom ihåg att allt arbete är lika aktingsvärt, lika nyttigt och nödvändigt. Du må arbeta för att skaffa dig kunskaper eller plöja jorden i ditt eget land, liksom dina fäder gjorde, eller segla över havet till främmande länder. Vidare finns här utdrag ur den kristna läran, det finns multiplikationstabeller, som man lär ha svårt med i dag, och det finns skönskrift. Det är en väldigt förtjusande liten bok.

Nu är det här ingen lärobok som passar i år, på sätt och vis, men tänk om eleverna i dag lärde sig bara det som står i den här boken – det skulle vara ett ganska bra pensum. Då skulle man ha ett ganska bra underlag för fortsatta studier i andra ämnen.

Kravet i vår motion är: Gör ämnet kristendom till objektiv undervisning. I klämman hemställer vi att det skall kallas kristendomskunskap och att läroböckerna skall vara riktigare.

Jag kan gärna använda den här brasilsvenskens formulering en gång till. Återinför kristendomen i Sverige! Det blir bättre politik, det blir bättre ekonomi, kommissionerna för bekämpning av ekonomisk brottslighet kan

snart avvecklas, alkoholens härjningar minskar, fängelserna, som är överfulla nu, kommer att få gott om plats på lång sikt, narkotikan slår ut färre offer, vi får bra hem, färre aborter – vi talade om det förra veckan – och vi får harmoni i skolan. Det här kommer inte som genom ett trollslag, men i det långa loppet bör man återinföra kristendomen.

En del i detta är att se till att eleverna i svensk grundskola verkligen får lära känna Bibeln. Det är en fascinerande bok, en underbar bok. Inte minst språkligt är den viktig. Jag var i Uppsala på en skolförenings årsmöte för ett tag sedan. Det var en rad lärare där från olika nivåer, som påstod att svenska språket håller på att försvinna, att eleverna t. o. m. kommer till våra högskolor utan att kunna skriva en svensk uppsats. De har inte reda på synonymer till vissa ord. De förstår inte gammal svensk litteratur. De förstår inte Bibelns bilder. De förstår inte andra bilder.

Detta är en utveckling som vi alla är ansvariga för – jag står inte här och kastar sten på någon. Detta är någonting som gör att vi alla i dag borde fundera på att återinföra kristendomen och kristendomsämnet.

Herr talman! Jag kommer att fortsätta att motionera om detta. Förmodligen får jag välvilliga skrivningar. Men förr eller senare måste det bli en ändring.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2 (skolans materiella resurser och skolmåltidsavgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 18 för reservation 1 av Björn Samuelsson.

Mom. 3 (produktionen av läromedel)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 18 för bifall till hemställan i reservation 3 av Björn Samuelsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 238 röster mot 75 för godkännande av den i reservation 2 av Per Unckel m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 5 (centralt meddelade bestämmelser för frånvaroregistrering)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 75 för reservation 4 av Per Unckel m. fl.

Mom. 7 (ny läroplan för grundskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 18 för reservation 5 av Björn Samuelsson.

*Läroplanen för
grundskolan
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1982

*Läroplanen för
gymnasieskolan
m. m.*

Mom. 14 (avskaffande av ämnet religionskunskap)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 18 för reservation 6 av Björn Samuelsson.

Mom. 18 (betyg)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 8 av Per Unckel m. fl. med 85 röster mot 18 för reservation 7 av Björn Samuelsson. 208 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 233 röster mot 77 för reservation 8 av Per Unckel m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

8 § Läroplanen för gymnasieskolan m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:5 om läroplanen för gymnasieskolan m. m.

Anf. 26 GÖRAN ALLMÉR (m):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 1982/83:5 behandlas en rad motioner rörande gymnasieskolan väckta under den allmänna motionstiden vid riksmötena 1980/81 och 1981/82. I ett antal av dessa motioner, däribland flera väckta av företrädare för moderata samlingspartiet, behandlas behovet av förbättrad lärlingsutbildning och en skolanknuten hantverksutbildning.

Inom moderata samlingspartiet hävdar vi att gymnasieskolans utbildningssystem måste vara så flexibelt att alla ungdomars behov av utbildning kan tillgodoses. Vi finner därför dessa motioner mycket viktiga. Huvuddelen av utbildningen måste givetvis vara förlagd till den reguljära gymnasieskolan, men därutöver måste det finnas tillräckliga möjligheter till inbyggd utbildning, företagsutbildning, lärlingsutbildning och varvning av arbete och kortare kurser. De yrkesinriktade utbildningarna bör i stor utsträckning organiseras i samarbete med arbetslivet för att garantera att utbildningen anpassas till arbetslivets aktuella krav.

En gymnasial yrkesutbildning med de praktiska momenten förlagda till företag, liksom inbyggd företagsutbildning och lärlingsutbildning, innebär, fru talman, en smidig övergång från utbildning till förvärvsliv förutom att den också ger en god yrkeskompetens. Näringslivet måste därför stimuleras att engagera sig i en sådan utbildning i ökad utsträckning. Inom en rad mindre branscher råder i dag brist på utbildad arbetskraft samtidigt som många ungdomar efterfrågar utbildning som är direkt inriktad på dessa branscher.

De svårigheter som visat sig att i tillräcklig utsträckning anordna gymnasieutbildning i samverkan med näringslivet kan hänga ihop med att bidragen – trots de betydande höjningar som skett under trepartiregeringarnas tid – alltså är små. Men det stora problemet är dock, som vi ser det, vilken arbetsrättslig ställning som elever i olika utbildningsformer har. Genom beslutet hösten 1981 om provanställning upp till sex månader kan problemen till viss del lösas. Moderata samlingspartiet finner det ytterst angeläget att situationen inte på nytt försämras, utan att de arbetsrättsliga omständigheterna i detta sammanhang tillfredsställande klarläggs.

De speciella svårigheter som föreligger med lärlingsutbildning hos hantverkare, som driver enmansföretag, tror vi till en del bör kunna undanröjas genom att en tvåårig hantverkslinje inrättas inom gymnasieskolans ram. Den yrkesspecifika delen av utbildningen skall då ske hos en hantverksmästare eller på ett mindre företag.

Utskottet har utförligt behandlat berörda motioner och finner, med hänsyn till att bl. a. omfattande försöksverksamhet pågår, att motionerna bör avstyrkas. Vi accepterar utskottets skrivning i dessa delar men avser att – när försöksverksamheten har utvärderats – på nytt aktualisera frågan om så skulle behövas.

Slutligen, fru talman, bara några ord om motionerna 1980/81:1714 och 1981/82:587 som båda berör utbildning av fastighetsförvaltare på gymnasie- och högskolenivå. Larz Johansson kommer senare att beröra dessa, varför jag här nöjer mig med att visa på att det redan i dag finns möjligheter för berörda branschorganisationer att hos skolöverstyrelsen aktualisera sådana utbildningar som de bedömer som angelägna, varför motionerna bör avstyrkas.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande 5 i alla delar utom mom. 7, där jag yrkar bifall till reservation 2, som är fogad till betänkandet.

Anf. 27 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 5 behandlas mycket utförligt de utbildningar inom fastighetsförvaltningens område som motionerna 1980/81:1714 och 1981/82:587 efterlyser.

Utskottet redovisar att det finns utbildningar på både gymnasie- och högskolenivå. I gymnasieskolan finns en tvåårig grundutbildning vars omfattning ökar år från år och nu omfattar ca 1 200 elever. Intresset för utbildningen är stort. Det finns många sökande, och det finns goda förutsättningar att utöka till planerade 2 000 årselevplatser. Därutöver finns en tvåårig specialkurs i fastighetsskötsel.

Även inom KOMVUX finns en särskild yrkesinriktad utbildning med en läroplan som har initierats av arbetsmarknadens parter. Också inom högskolan är det väl sörgt för olika utbildningsvägar, och så sent som innevarande höst startade en ny linje, driftingenjörslinjen, med inriktning på fastighetsteknik och fastighetsförvaltning. Därutöver finns ett antal kurser med inriktning på det aktuella området.

Motionen 1714 har varit föremål för remissbehandling, och de båda berörda myndigheterna – skolöverstyrelsen och UHÄ – menar att området f. n. är väl tillgodosett, att det inte krävs några nya utredningar och att man i varje fall först bör dra nytta av de erfarenheter som under de närmaste åren står att vinna av befintliga utbildningar. Dessutom är det fullt möjligt för branschorganisationerna att, i de fall det visar sig påkallat, aktualisera nya utbildningsbehov hos den centrala myndigheten.

Av det jag nu har sagt och av den fylliga redovisning som utskottet har gjort torde det framgå med önskvärd tydlighet att majoritetens tillkännagivande med anledning av motionerna är en klar överloppsgärning som inte torde kunna förklaras med annat än att den är ett uttryck för kollegial vänlighet.

Fru talman! Jag ber att få yrka avslag på motionerna 1714 och 587 samt bifall till reservation 2. I övrigt, med undantag av mom. 7, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 28 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Vi har nyss avslutat den debatt som vi förra veckan med anledning av utbildningsutskottets betänkande 4 påbörjade om läroplanen för grundskolan. Det jag har att anföra om läroplanen för gymnasieskolan vore i stort sett en upprepning av vad jag då sade om läroplanen för grundskolan. Jag hänvisar alltså i första hand till den debatten, och jag skall fatta mig mycket kort.

Vad vi då framhöll var att skolan, vare sig grund- eller gymnasieskolan, inte får vara en förvaringsplats för människor som inte kan få ett jobb. Inte heller får skolan vara en avpolitiserad del av vårt samhälle, utan skolans liv och verksamhet måste vara en bild av den svenska folkmajoriteten och av vad den demonstrerar för principer för bildning och uppfostran samt när det gäller tradition.

Vi har i dag i Sveriges riksdag en klar majoritet av en samlad arbetarrörelse. Vi tycker från vpk:s sida att det vore naturligt att detta också avspeglas i skolans liv och verksamhetsformer. Våra elever måste få en chans att känna igen sig i undervisningen. Det gäller beskrivningar både bakåt och framåt i tiden. En skola värd namnet måste helt enkelt ta fasta på arbetarrörelsens demokratiska principer för bildning och uppfostran samt i fråga om tradition.

Jag vill, fru talman, med dessa få ord yrka bifall till reservation 1 i utbildningsutskottets betänkande 5.

Anf. 29 GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 5 behandlas 23 motioner väckta under den allmänna motionstiden vid riksmötena 1980/81 och 1981/82. Utskottet föreslår att 21 av dem avslås. När det gäller de övriga två vill utskottet ge regeringen till känna vad man har anfört. Till betänkandet finns fogat två reservationer, en från vpk och en från de borgerliga samfällt. Dessutom har moderaterna avgivit två särskilda yttranden.

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Vpk-kravet i reservation 1 att man nu skall ge riktlinjer för ett arbete med en läroplan för gymnasieskolan avvisar utskottet med den välkända motiveringen att den stora gymnasieutredningen just nu har remissbehandlats. En förändring av gymnasiets läroplan bör helt naturligt ske i anslutning till de förslag som gymnasieutredningen kommer att medföra. Därför avstyrks vpk-kravet.

Utskottets ställningstagande rörande utbildningar på gymnasie- och högskolenivå för fastighetsförvaltare m. fl. har resulterat i en gemensam borgerlig reservation. Utskottet grundar sitt ställningstagande på den centrala roll förvaltningen av fastigheter intar såväl i samhällsekonomin som i enskilda människors vardag. Låt mig belysa området med några siffror.

Det svenska bostadsbeståndet uppgår till ca 3,5 miljoner bostäder, varav 2 miljoner är upplåtna med bostads- eller hyresrätt. Resten är småhus som bebos av ägarna.

De ägda småhusen förvaltas av de boende själva, medan bostadsrätterna och hyresfastigheterna i huvudsak förvaltas i en yrkesmässigt bedriven verksamhet.

Bostadsrätternas och hyresfastigheternas marknadsvärde 1980 översteg 200 miljarder kronor. De årliga drift- och underhållskostnaderna kunde vid det tillfället uppskattas till närmare 10 miljarder kronor.

Enbart det kommunala fastighetsbeståndet uppskattades ha ett återanskaffningsvärde av 100 miljarder kronor. Drift- och underhållskostnaderna uppgick 1976 till drygt 3 miljarder kronor för dessa fastigheter. De förvaltade objekten innehåller naturligtvis mer än bara bostäder. Det är byggnader också för andra ändamål, exempelvis skolor, sjukhus, barnstugor, kontorshus, butiker, verkstäder och andra typer av industrilokaler.

Det säger sig självt att det har stor betydelse för folkhushållet hur detta fastighetskapital sköts och hur drifts- och underhållsverksamheten ombesörjs. Felaktig skötsel innebär risk för kapitalförstöring för miljardbelopp. Effektivitetsförluster i driftorganisationen på några få procent betyder genast hundratal miljoner kronor i ren förlust.

Fastighetsförvaltningen är viktig inte bara för ekonomin. Förvaltningen har en avgörande betydelse för den fysiska och sociala miljön. Kvaliteten på skötseln och underhållet påverkar trivselen och välbefinnandet i våra bostadsområden. Detta är en av många komponenter som kan påverka flyttningsbenägenhet och segregationstendenser. Förvaltningens organisation avgör, tillsammans med upplåtelseformen, i vilken utsträckning de boende har inflytande över och delaktighet i utformningen och vården av sin boendemiljö.

Vi vet också att vi just nu är mitt uppe i en process som syftar till att öka de boendes inflytande i sina områden. Självfallet ställer också en sådan utveckling nya krav på dem som arbetar inom förvaltningen på olika nivåer.

Jämför man de här tunga uppgifterna med det utbildningsutbud som finns,

är utskottet böjt att hålla med motionärerna om att detta är ett område som inte är tillgodosett i önskvärd utsträckning. Utskottet vill dock inte gå så långt som att begära att en särskild utredning tillsätts. Vi nöjer oss med att föreslå att riksdagen påpekar vikten av att detta område bevakas från departementets sida. Vi hemställer alltså att utskottets text tillsammans med motionerna ges regeringen till känna.

Det är klart att man kan, som Larz Johansson gjorde i sitt tidigare inlägg, bortse från de realiteter som jag har pekat på och tala om att ett tillkännagivande till regeringen är en överloppsgärning. Men studerar man de läroplaner som finns på området och de remissyttranden som avgivits i anledning av motionerna, kommer man ganska tydligt att se att de utbildningar som vi i dag har är av övervägande teknisk art. Både UHÄ och SÖ säger att så ligger det till och att det vore önskvärt med större inslag av sociala och ekonomiska moment i utbildningen.

Talet om överloppsgärning framstår antagligen som något underligt för de stora och mycket betydelsefulla företag och organisationer som har yttrat sig över motionerna och i stort sett haft samma uppfattning som SÖ och UHÄ, nämligen att det är den tekniska utbildningen som i dag är tillgodosedd och icke de andra aspekterna. De har sagt att motionerna är vällovliga och instämt i deras syfte.

Mot bakgrund av dessa rapporter från fältet från dem som praktiskt arbetar med frågorna har det varit lätt för utskottets majoritet att ta ställning och ställa sig bakom motionerna. Att kalla det för en överloppsgärning är väl snarast att underkänna de fåtaliga sakargument man kan ha för sin egen ståndpunkt.

Jag vill också betona att även om de utbildningar som i dag finns inom sektorn, exempelvis den framgångsrika Du-linjen på gymnasiet, har en i huvudsak teknisk inriktning, skall vårt initiativ inte på något sätt ses som en kritik mot den utbildningen. Den är värdefull, den fungerar bra och den får fler sökande till sig. Men vår argumentering är ju den att utbildningen behöver kompletteras med andra utbildningar inom området som främst har sin utgångspunkt i ekonomiska och sociala aspekter på fastighetsförvaltningen.

Mot den bakgrunden, fru talman, vill jag återigen i denna del yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 2.

I ett särskilt yttrande tar moderaterna upp lärlingsutbildningen. På våren 1980 beslöt riksdagen om försöksverksamhet med sådan utbildning. Försöksperioden sträcker sig fram till den 1 juli 1983. SÖ skall senast den 1 september 1983 redovisa erfarenheterna. Med hänvisning till detta och den aktuella gymnasieutredningen avstyrks samtliga motioner av ett enhälligt utskott. Moderaternas särskilda yttrande får väl ses som ett uttryck för den starka tro som de tycks ha på denna utbildningsform. Vi andra, som också kan se positiva inslag i verksamheten, föredrar att avvakta utvärderingen innan vi gör vårt definitiva ställningstagande.

Onsdagen den
8 december 1982

*Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.*

Anf. 30 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! När det gäller vårt krav på en ny läroplan hänvisar Göran Persson till gymnasieutredningen. Vi vet att gymnasieutredningen inte har tagit fasta på det som vi har tagit upp i vår motion, nämligen en demokratisering av skolan och en skola i folkflertalets, dvs. arbetarklassens, intresse. Därför tycker vi inte att dess betänkande kan ligga till grund för en proposition. Jag vill passa på tillfället att fråga Göran Persson: Kommer gymnasieutredningens betänkande trots all den kritik som har riktats mot det att föranleda en proposition till riksdagen?

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 5 (ny läroplan)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 18 för reservation 1 av Björn Samuelsson.

Mom. 7 (utbildning för fastighetsskötsel)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 141 för reservation 2 av Kerstin Göthberg m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Grundläggande högskoleutbildning m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:6 om grundläggande högskoleutbildning m. m.

Anf. 31 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! I motion 1981/82:421 med Birgitta Rydle som första namn, vilken väcktes under den allmänna motionstiden, yrkas av ett antal moderata ledamöter att försvars- och säkerhetspolitik skall ingå i samhällskunskapslärnarnas grundutbildning.

Frågor om fred, försvar och säkerhetspolitik ingår i läroplanerna såväl för grundskolan som för gymnasieskolan: Men vi moderater tycker att det är viktigt att samhällskunskapslärnarna har tillräckliga kunskaper inom dessa områden för att undervisningen skall bli meningsfull. Många lärare anser själva att deras kunskaper är bristfälliga. Det bevisas bl. a. av ett referat i Lärartidningen nr 27 1982 inför SL-kongressen. Jag citerar: "Det är inte lätt att undervisa om de här frågorna, som många elever tycker är alltför abstrakta. Vi lärare har för lite kunskaper och det finns inga bra läromedel att bygga på."

Utskottets majoritet förutsätter i betänkandet att freds- och försvarsfrågor bereds plats i lärarutbildningen av dem som har ansvaret för lärarutbildningens innehåll och avstyrker därmed motionen.

Onsdagen den
8 december 1982

*Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.*

Vi moderater anser att riksdagen bör betona att dessa för vår demokrati så viktiga frågor finns med, och vi vill ha ett uttalande från riksdagen om detta. Vi vill vidare ha ett uttalande om att UHÄ vid översyn av utbildningsplanerna bör ta hänsyn till att lärarna ej har tillräckliga kunskaper i freds- och säkerhetspolitik. Vårt yrkande återfinns i reservation 2, och jag vill härmed yrka bifall till reservationen.

I en annan motion, 1981/82:1000, som också behandlas i detta betänkande påpekar vi det stora behov av och intresse för utbildning av montessorilärare som finns i Sverige. Av utskottstexten framgår att initiativ har tagits för att tillgodose behoven. Vi har därför inskränkt oss till att i ett särskilt yttrande påpeka hur viktigt det är att det i det svenska skolväsendet ges möjlighet att använda alternativ pedagogik. Detta stämmer väl överens med grundtankarna i den nuvarande läroplanen och med grundtankarna i montessoripedagogiken.

Anf. 32 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Vi från vpk:s sida instämmer i utskottets skrivning när det gäller utbildningsutskottets betänkande 6 om grundläggande högskoleutbildning m. m. utom på en punkt, förskolläro- och fritidspedagogutbildningen.

Det är väl känt att vi från vpk:s sida kämpat inte bara för fler dag- och fritidshem utan även ställt höga krav när det gäller kvaliteten.

Vi har sagt tidigare och vi säger det i vår reservation och i vår motion att det inte finns några skäl till att ha mer än en personalgrupp inom barnomsorgen. Vi tycker att de barnskötare och de som nu är obehöriga och som i dag jobbar på dagis och fritids skall erbjudas utbildning till förskolläro- och fritidspedagogutbildning med lön under utbildningstiden.

Utskottet yrkar avslag på vår motion när det gäller att förbättra kvaliteten, att förlänga utbildningen och att ge barnskötare och obehöriga utbildning. Utskottet hänvisar till att det är bra som det är i dag, men det tycker inte vi. Vi har framställt detta förslag utifrån vår övertygelse att barnomsorgsverksamhet är en bra investering för framtiden. Detta gäller självfallet bara en barnomsorg där kvaliteten sätts i första rummet, dvs. med minskat antal barn i grupperna, en ökad personaltäthet och en enhetlig utbildning för personalen. Här har vi stöd i vad socialstyrelsen så sent som i maj skrev till regeringen om en gemensam utbildning för personal i barngruppsarbete.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1 i utbildningsutskottets betänkande 6.

Anf. 33 LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig ganska kort och göra några kommentarer till det som har sagts från vpk- och moderathåll.

Det är riktigt att vpk önskar tre ting. De vill ha en gemensam utbildning för barnskötare och förskollärare, en förlängd utbildning för förskollärare och fritidspedagoger till fyra år, och de har krav på bibehållen lön under utbildningen.

Jag tar det sista först. Jag vill konstatera att det är en avtalsfråga, och den bör inte bli föremål för behandling här. I varje fall är det inte någon fråga för utbildningsutskottet.

Ett par ord om gemensam utbildning för barnskötare och förskollärare. Vi vet att det var en reform av förskollärarytbildningen som startade den 1 juli 1978, och den har varit i kraft under fyra läsår.

Man kan ju alltid diskutera hur snabbt sådana här översyner och revideringar skall göras av utbildningar. I det här fallet pågår det en översyn som redovisats i utskottsbetänkandet.

Socialstyrelsen håller på att arbeta med mål och innehåll när det gäller barnomsorgen, och detta finns redovisat i den rapport som vpk åberopar i sin reservation och som Eva Hjelmström talade om alldeles nyss. Det arbetet gäller hur man skall få fram arbetsplaner för det första för förskolan och för det andra för fritidshemmen. Parallellt med socialstyrelsen arbetar UHÄ för sin del med en översyn av alla utbildningsplaner. Det sägs att UHÄ har målsättningen att man skall försöka vara klar med det arbetet i slutet av 1983.

Praxis är att man avvaktar utredningar, och det tycker utskottet att vi skall göra också här. Det är nämligen bra om socialstyrelsen först får fram mål och innehåll i barnomsorgen och UHÄ sedan kan göra utbildningsplaner som passar till detta. Ofta kommer annars kritik mot att man på utbildningssidan gör utbildningsplaner som inte passar för den verksamhet som utbildningen gäller. Därför tycker jag att vi skall hålla oss till den här ordningen. Det kommer förmodligen att bli ett samråd mellan socialstyrelsen och UHÄ på den här punkten. Sedan vill jag säga att det inte står i utskottsbetänkandet att vi är nöjda med tillståndet som det är, utan vi hänvisar tvärtom till att det pågår ett arbete i socialstyrelsen med just detta.

Den sista punkten som vpk tar upp gäller en förlängning av utbildningen för förskollärare och fritidspedagoger från två och ett halvt år till fyra år. Man kan naturligtvis alltid diskutera att förlänga en utbildning, och man kan också hävda att människorna med en längre utbildning blir bättre skickade i sitt yrke. Men som så ofta är det en kostnadsfråga.

Vi kan räkna mycket grovt på det här fallet och säga att det tas in ca 4 000 på förskolarlärarlinjen och drygt 1 000 på fritidspedagolinjen. Då rör det sig alltså om en volym på ca 5 000 personer. Om man då räknar med en årsstudiekostnad på 15 000 kr. – jag tror att det är mycket lågt räknat – och säger att utbildningen skall ökas med ett år, även om det egentligen handlar om ett och ett halvt år, kommer man upp i en kostnad på 75 milj. kr. eller mera. Det är en summa som vi inte har till vårt förfogande. Och dessutom kan man lägga till en förlängning av barnskötarnas utbildning. Av dem som tas in i gymnasieskolan på vårdlinjen är det ungefär 1 800 som går på den här grenen för barn- och ungdomsvård. Det gör att volymen och kostnaden kan bli ännu större. Och vi har alltså inte resurser till detta f. n.

Den moderata reservationen gäller att samhällskunskapslärarna skall ha tillräckliga kunskaper i försvars- och säkerhetspolitik. Man kan naturligtvis hålla med om att det är bra om de får bättre kunskaper på detta område, såväl

Onsdagen den
8 december 1982

*Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.*

som på alla andra. Men när det gäller att öka på inom något område måste man – om man inte vill förlänga utbildningen – minska inom något annat område. Och moderaterna anvisar inte vad man skall minska på. Det är som vanligt: när man kräver ökning säger man inte var någonstans det skall ske en minskning, och det är ju synd.

Dessutom kan man faktiskt säga att det finns anledning att knyta an till försvars- och säkerhetspolitiken även under andra huvudmoment än dem som moderaterna tagit upp. Med lika stor rätt och med samma motivering skulle man kunna kräva att dessa moment inom geografi, historia och religionskunskap skulle utökas i lärarutbildningen. Och de samlade kraven skulle då leda till en förlängning av utbildningen – om man inte vill ta bort någonting annat – vilket i sin tur skulle leda till en ökning av kostnaderna. Moderaterna är ju försiktiga med ökning av kostnader för staten, och de borde då kanske fundera över detta också här.

Jag kan också säga att när en lärare under en förberedelse för sin undervisning upptäcker brister hos sig själv kan han eller hon väl ta reda på mer och läsa in vad man inte kan. Fortbildning i det vardagliga arbetet är en bra metod även på detta område.

Rune Rydén sade att lärarna själva har sagt att bristen på läromedel är ett stort krx. Möjligen kan det vara så, men då borde väl detta egentligen leda till att man sätter in resurserna på att förbättra läromedlen på det här området, i stället för att utöka tiden.

Jag kan slutligen säga att metoden med att fortbilda sig själv när man under lektionsförberedelse stöter på sådant som man inte tidigare kan tillräckligt, är en ganska bra och naturlig metod för att förkovra sig. Den vägen måste gå att använda även när det gäller lärare – många andra yrkesutövare får använda den. Och jag tror att den kan vara väl så bra som detta att förlänga utbildningen.

Med dessa ord, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 34 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Fru talman! Lars Gustafsson sade beträffande vårt krav på förlängning av utbildningen för förskollärare och barnskötare att detta skulle vara en kostnadsfråga. Vi anser emellertid att den här verksamheten är så angelägen och att barnen är så viktiga att det måste få kosta. Som jag framhöll tidigare vore en satsning på detta enligt vår mening en investering för framtiden.

Lars Gustafsson medger att han inte är nöjd med nuvarande ordning. Som väl alla känner till sker nu en översyn, och det är naturligtvis bra. Vi behöver en uppstramning av verksamheten, och vi behöver klara formuleringar när det gäller barnomsorgens mål och innehåll som kopplas till en kommande läroplan.

Får jag tolka Lars Gustafsson så, att en förändring kommer till stånd bl. a. när det gäller en gemensam utbildning? Nuvarande ordning är inte bra.

Anf. 35 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! Lars Gustafsson sade att samhällskunskapslärarna kan lita till fortbildning. Det tycker jag att man skall göra i det här sammanhanget, men jag anser inte att detta räcker. Man behöver ta in försvars- och säkerhetspolitik i utbildningsplanerna för lärarna, så att man är säker på att den övervägande delen av lärarkadern har tillräckliga kunskaper i ämnet för att på ett tillfredsställande sätt kunna undervisa i det. Som jag framhöll genom det citat jag refererade till tycker lärarna att de har otillräckliga kunskaper och, vilket också Lars Gustafsson berörde, att det inte finns tillräckligt bra läromedel att bygga på. Lärarna försätts härigenom i en ganska svår situation, som gör att de kanske inte fullt ut kan fullfölja läroplanens intentioner, utan låter ämnet stå åt sidan för en del andra.

Det är inte så som Lars Gustafsson påstår att vårt förslag innebär att det blir konflikt mellan försvars- och säkerhetspolitiken och något annat ämne. Försvars- och säkerhetspolitik skall enligt läroplanen ingå i undervisningen, och därför behöver jag enligt min uppfattning inte ta upp någon diskussion om kostnader. Detta leder alltså inte till ökade kostnader.

Vår uppfattning är att ämnet bör tas in i utbildningsplanerna för lärarna och att UHÄ i samband med översynen av dessa bör få uppdraget att utarbeta dem så att undervisning i försvars- och säkerhetspolitik på ett tillfredsställande sätt kan meddelas lärarna för att de sedan skall kunna föra ut dessa kunskaper till eleverna.

Anf. 36 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Eva Hjelmström säger att vi inte är nöjda, men jag konstaterade bara att utskottet inte talar om huruvida man är nöjd eller inte. Utskottet tar inte upp den frågan, men eftersom vi i utskottsbetänkandet talar om att det pågår en översyn, kan detta kanske ses som en fingervisning i det här sammanhanget.

Eva Hjelmström sade också att de här utbildningarna är så viktiga att man är beredd att acceptera att det blir ökade kostnader. Också från vårt håll tycker vi att det är viktiga utbildningar, och som jag sade kan man alltid diskutera hur långa de skall vara. Det är mycket möjligt att det till en viss gräns finns ett samband mellan utbildningarnas längd och kvaliteten man får på människor i olika yrken. Var den gränsen går kan jag inte säga exakt, men det som i dagens läge är avgörande är inte den frågan, utan det är kostnadsfrågan. Man får, som jag också sade tidigare, följa en viss ordning och först avvakta vad socialstyrelsen kommer fram till i sin översyn. Sedan får UHÄ på utbildningssidan dra konsekvenserna av vad socialstyrelsen redovisar och förändra utbildningsplanerna, så att de anpassas till den verksamhet som bedrivs inom förskolan. En förändring som innebär att man förlänger utbildningen för förskollärare och fritidspedagoger är vi inte beredda att göra i dag. Vi anser att det för stunden kostar för mycket.

Sedan helt kort till Rune Rydén. Han påstod själv att lärarna har sagt att det på det här området inte finns särskilt bra läromedel. Då menar jag att man i stället får se på läromedelssidan och undersöka om man kan få fram

Onsdagen den
8 december 1982

Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.

bättre läromedel för det här ämnesområdet.

Rune Rydén säger att det inte är någon konflikt med andra ämnen. Det är klart att det inte behöver vara det, men det blir trots allt en konflikt med tiden. Skall man lägga in nya moment, blir det alltid en konflikt med tiden. Vill man inte lösa den konflikten så, att man minskar någon annanstans utan bara ökar på, blir det totalt en ökning av tiden, vilket medför större kostnader. Det sambandet kan man inte springa ifrån, vilket jag också påpekat i mitt första anförande.

Anf. 37 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! Lars Gustafsson sade att det inte finns några läromedel och att man alltså bör undersöka den sidan och se till att det kommer fram adekvata läromedel som lärarna kan använda för att undervisa i freds- och säkerhetspolitik. Jag delar denna uppfattning, men på moderat håll tycker vi inte att detta är tillräckligt. Lärarna måste också, enligt vår åsikt, få tillräckligt goda kunskaper för att med hjälp av nya goda läromedel på ett tillfredsställande sätt kunna ge eleverna undervisning i de här frågorna som vi på moderat håll anser vara så viktiga att vi är villiga att prioritera dem, tillsammans med annat, inom ämnet samhällskunskap.

Anf. 38 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Det var inte jag som påstod att det inte finns några bra läromedel på detta område, utan det var Rune Rydén som sade att lärare själva framhållit detta. Självt har jag ingen kunskap om läromedelssituationen på det här området, men eftersom Rune Rydén åberopade lärare som sagt att läromedlen är dåliga, drog jag slutsatsen att det är bäst att korrigera på läromedelssidan – om det är där skon klämmer.

Förste vice talmannen anmälde att Rune Rydén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 39 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 40 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! I det betänkande som vi just nu behandlar tas det ju upp en lång rad motionsyrkanden på olika områden när det gäller den högre utbildningen. Det är bara att konstatera att många av förslagen vart för sig är mycket bra. Många förnuftiga synpunkter förs fram motionsvägen. Men vi har en etablerad arbetsfördelning, där UHÄ gör utbildningsplaner och där linjenämnderna gör lokala planer och kursplaner. I praktiken är det naturligtvis ogörligt att tänka sig att riksdagen skulle träda i UHÄ:s och linjenämndernas ställe och börja lägga sig i hur de här lokala planerna och kursplanerna skall se ut och föra in den ena pusselbiten här och den andra där. Vi har inte möjlighet här att skaffa oss den detaljkunskap om verksamheten ute på de enskilda högskolorna som är nödvändig för att

kunna göra ett sådant arbete. När man ser litet närmare på innehållet i de lokala planerna och i kursplanerna, visar det sig också ofta att en hel del motionsyrkanden faktiskt är mer eller mindre tillgodosedda. Det är bara det att motionären inte har haft möjlighet att tränga in så djupt i planverksamheten att detta har upptäckts. Därför har vi genomgående sagt oss att vi inte kan begära att riksdagen skall ta ställning till de olika detaljerna när det gäller den högre utbildningen, utan riksdagen måste inskränka sig till att dra upp de allmänna riktlinjerna.

I det föreliggande betänkandet behandlas också en principiellt viktig centerpartistisk motion, nr 1814, av Christina Rogestam m. fl. I motionen tas det upp en hel del allmänna principer om grundskoleutbildningen. Ett huvudsyfte med motionen är att bl. a. skapa förutsättningar för en minskning av stadiegränsernas betydelse i grundskolan. Det som behandlas i det här betänkandet är yrkanden beträffande lärarutbildningen som måste bli konsekvenserna av ett sådant synsätt. Vi vill alltså ha en mer övergripande lärarutbildning, där stadiegränserna inte spelar så stor roll. Det gäller både grundutbildning och vidareutbildning av lärare.

Läget är att LUT 74:s betänkande ligger i regeringskansliet för beredning. Utskottet har velat ge regeringen chansen att lägga fram förslag med anledning av det betänkandet. Vi accepterar att regeringen skall få den möjligheten innan riksdagen gör några ställningstaganden. Därför har vi godtagit att riksdagen inte nu fattar några beslut med anledning av vår motion.

Men vi vidhåller naturligtvis vårt principiella synsätt på det här området och förbehåller oss rätten att återkomma om det inte kommer några förslag från regeringen som tillgodoser våra önskemål.

Det finns också ett par reservationer fogade till detta betänkande. Lars Gustafsson har ganska väl redovisat hur utskottsmajoriteten ser på dessa frågor. Jag skulle bara vilja göra den reflexionen när jag läser vpk:s reservation att det som vanligt inte finns någon botten i vpk:s kassakista. Vpk behöver aldrig bekymra sig över hur man skall klara resursfrågorna. Så kan givetvis ett parti som vpk handla, som mänskligt att döma aldrig kommer i regeringsställning. Då riskerar man inte att råka ut för det som socialdemokraterna i dessa dagar upplever, nämligen hur den ena heliga kon efter den andra måste slaktas så att blodet flyter. Därför kan man ställa sådana yrkanden som vpk gör i sin reservation.

Den moderata reservationen är exempel på just hur man plockar ut en fråga och vill försöka pressa in den i utbildningen utan att se till helheten. Det är naturligtvis ett orimligt tillvägagångssätt. Det är också på något sätt betecknande att moderaterna, av det som står i läroplanen om att man i grundskolan skall behandla freds- och försvarsfrågor, drar slutsatsen att vi behöver en förbättrad utbildning när det gäller försvars- och säkerhetspolitik. Fredsfrågorna däremot har de helt och hållet glömt bort i sina yrkanden. Rune Rydén har visserligen nämnt fredsfrågorna några gånger i sina anföranden här, men i reservationen yrkar man bara på en fördjupad utbildning när det gäller försvars- och säkerhetspolitik.

Onsdagen den
8 december 1982

Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.

Det där illustrerar kanske vilket dilemma man kommer i när man försöker pressa in sina hjärtefrågor i utbildningsverksamheten utan att se till helheten. Jag tror inte att vi kan hantera frågan på det sättet.

Därför, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på båda reservationerna.

Anf. 41 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Fru talman! Vi får återkomma till den ekonomiska debatten. Jag vill bara uppmåna Pär Granstedt att läsa våra ekonomisk-politiska motioner. Där kommer han att finna att det visst finns en botten i kassakistan. Vad det hela är fråga om är vilka prioriteringar som görs, hur man fördelar bördorna och var man lägger pengarna.

Vi har totalfinansierat våra förslag. Men vi anser att barnen är så viktiga – barnen är allas vår framtid – att det krävs att man satsar på barnomsorgen och utbildningen av förskolepersonal. Medge, Pär Granstedt, att det är litet egendomligt att just de som skall ha hand om de mindre barnen skall nedprioriteras på det sätt som i dag sker inom utbildningsväsendet. De skall under en mycket kort period klämma in oerhört många frågor i sin utbildning, något som är helt orimligt om man jämför med hur det ser ut när det gäller lärarna för de äldre barnen.

Anf. 42 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Vad beträffar det som Eva Hjelmström sist tog upp är det naturligtvis, som flera talare här har betygat, i och för sig önskvärt med en längre utbildning på det aktuella området. Men att jämföra den här utbildningen med lärarutbildningen är kanske ändå litet missvisande, eftersom det i lärarutbildningen också ingår ett ganska stort inslag av inhämtande av teoretiska kunskaper, som lärarna skall vidarebefordra till sina elever. Det inslaget finns inte på samma sätt i förskolläraryrket eller i fritidspedagogutbildningen. Därför tycker jag att den jämförelsen haltar något.

När det sedan gäller frågan om det finns en botten i vpk:s kassakista eller inte är det i och för sig sant att man kan formulera motioner på ett sådant sätt att det kan verka som om man hade en totalfinansiering av sina yrkanden, när de aldrig behöver testas mot verkligheten. Då socialdemokraterna var i opposition hävdade också de att de hade finansierat alla sina yrkanden och förslag, men när de sedan kom i regeringsställning och skulle testa sin finansiering mot den krassa verkligheten höll finansieringen inte alls, och de tvingas springa ifrån det ena efter det andra av sina krav. Om vpk mot all förmodan – det vill jag understryka med tjocka streck – skulle komma i regeringsställning, skulle det partiet säkerligen tvingas genomgå samma bittra upplevelse.

Anf. 43 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Fru talman! Det är litet tröttsamt att höra talet om att vi inte skulle ha täckning för våra krav. Jag upprepar vad jag tidigare sade: Läs våra

motioner! Vi har precis lika god täckning som centerpartiet och de övriga borgerliga partierna har för sina förslag i riksdagen, ja t. o. m. bättre täckning. Det gäller även fördelningspolitiskt.

Vidare hänvisar Pär Granstedt till att det inte på samma sätt krävs teoretiska kunskaper inom förskollärarytbildningen. Jag tycker att det är att underskatta det arbete som förskollärarytpersonalen tvingas utföra. Visst krävs det teoretiska kunskaper också för dem. Visst krävs det att de mindre barnen får lärare med en heltäckande utbildning. Också Pär Granstedt medger ju faktiskt att vi har rätt i vårt krav att det skulle behövas en bättre utbildning. Och på den punkten står vi, som sagt, inte ensamma, eftersom även socialstyrelsen står bakom detta krav.

Anf. 44 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Eva Hjelmström uppmanar mig att läsa vpk:s motioner. Det är precis vad jag har gjort, och det är det som är grunden för mitt uttalande att vpk inte för någon ansvarsfull ekonomisk politik och inte tar hänsyn till den krassa ekonomiska verkligheten.

Eva Hjelmström säger vidare att det skulle vara en nedvärdering av förskolläraarnas arbete när jag säger att det för dem inte krävs samma typ av teoretiska kunskaper som i annan lärarutbildning. Det uttalandet förefaller mig bottna i en enorm övervärdering från Eva Hjelmströms sida av teoretiska kunskaper. Jag tycker inte att man skall värdera människors arbetsinsatser med utgångspunkt i vilken volym av teoretiska kunskaper de arbetar med. Andra färdigheter – och olika typer av arbetsinsatser – är precis lika värdefulla.

Tendenser att försöka använda utbildningens längd som ett slags sätt att gradera människor, något som jag tycker mig skymta bakom Eva Hjelmströms sätt att resonera, upplever jag som djupt ojämlika. Sådant visar på en bristande känsla för solidaritet med människor som arbetar i yrken som kräver kortare utbildning.

Förste vice talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 45 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! "Hur skall lärare kunna undervisa i något som inte ingår i deras utbildning? I de flesta fall anses det omöjligt. Ämnen som språk, matematik eller orienteringsämnen fordrar att läraren har ingående kunskaper inom dessa områden för att kunna vidarebefordra dem. När det däremot handlar om könsrolls-/jämställdhetsfrågor förutsätter man att lärare skall kunna undervisa i stort sett utan utbildning. Det är knappast någon överdrift att påstå att de här frågorna hör till de svårare, eftersom de berör djupt rotade attityder och värderingar både hos lärare och elever. Reaktionen som förlöjligande eller aggressivitet är inte ovanliga. Det krävs alltså goda kunskaper och en mogen medvetenhet."

Så började jag en motion om jämställdhetsfrågor i skolundervisningen som

Onsdagen den
8 december 1982

*Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.*

jag lämnade in i januari. Den behandlas i detta betänkande.

I motionen ville jag att riksdagen som sin mening skulle uttala att i all utbildning av lärare för grund- och gymnasieskolan skall avsättas undervisningstimmar för könsrolls-/jämsällhdetsfrågor. Det anser inte utbildningsutskottet utan föreslår att riksdagen avslår motionen. Det finns många sätt att avstyrka motioner, men jag tycker inte att motiveringen i det här fallet hör till de mer övertygande.

Utskottet hänvisar till en allmänt formulerad mening i UHÄ:s utbildningsplan. Där föreskrivs att de olikheter i mäns och kvinnors situation och villkor i och utanför skolan som påverkar studie- och yrkesvalet och de olika rollerna i familj, arbete och samhällsliv skall uppmärksammas särskilt i utbildningen. Det är f. ö. intressant att notera att den meningen kommer efter en uppräknig av andra grupper, vilkas situation eleverna också bör göras särskilt uppmärksamma på, nämligen de med olika etnisk, språklig, kulturell och religiös bakgrund.

Utskottet säger också att jämsällhdetsfrågor kan tas upp i kursplanerna för de kurser som ingår i linje. Det åligger linjenämnderna att svara för innehållet i kursplanerna. Därmed anser utskottet att allt är välbeställt.

Eftersom det inte är de välformulerade skrivningarna som jag vänder mig mot i min motion utan fastmer ifrågasätter den praktiska tillämpningen av, har jag låtit undersöka i vilken utsträckning könsrolls-/jämsällhdetsfrågorna kommer in i utbildningen av lärare. Pär Granstedt undrade i sitt tidigare inlägg om vi motionärer hade försökt fördjupa oss i de frågor som vi tar upp i våra motioner. Det har jag alltså försökt göra. Jag skall här inte ingående redogöra för de inkomna svaren utan gör bara några allmänna reflexioner och citat. Av samtliga 18 lärarhögskolor som har tillfrågats har 16 svarat. Det är således en mycket bra svarsfrekvens.

Flertalet lärarhögskolor har funnit det svårt att ange timantal och antal lärare som undervisar i könsrolls-/jämsällhdetsfrågor. Skälen som anges är att "de förutsätts bli behandlade", "de kommer in som moment i utbildningen", "de tas med i naturliga sammanhang som integrerat inslag", "lärarna torde ha anledning att ta upp frågorna", "studerandeintresset får styra" och "förekomsten av sådana moment beror helt på den enskilde lärarens intresseinriktning".

Jag tror att vi kommer sanningen närmast om vi utgår från att det vid de flesta lärarutbildningslinjer beror på lärarnas intresseinriktning om könsrolls-/jämsällhdetsfrågor kommer med. Där det finns orädda eldsjälur kan de nog komma med i utbildningen. Men hur många eldsjälur finns det?

Könsrolls-/jämsällhdetsfrågorna har ingått i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan under mycket lång tid. Det har rått enighet om vikten av att ungdomar får undervisning inom detta område, något som gång på gång har bekräftats här i riksdagen. För skolans jämsällhdetsarbete ger lärarhögskolorna förutsättningar genom att utbilda lärarna och genom att sörja för exempelvis handledarutbildning. Högskolan har därför ett mycket stort ansvar för den syn på jämsällhdet som läraren kommer att föra vidare i ungdoms- och gymnasieskolan samt för de metoder som de kommer att

använda i undervisningen. Det gäller också de normer och värderingar som inte direkt utsagt finns i skolsituationen eller hos institutioner som styr denna.

Om vi vill få in könsrolls-/jämställdhetsfrågorna i skolvärlden på ett mer påtagligt sätt, som kan ge resultat, då måste vi förändra grundutbildningen för lärare.

Fru talman! Jag yrkar bifall till min motion 1981/82:980.

Anf. 46 IRIS MÅRTENSSON (s):

Fru talman! När man en tid haft möjlighet att följa olika ärenden här i kammaren, kan man se ledamöternas engagemang i skilda frågor. Frågan om jämställdhet återkommer rätt ofta i olika sammanhang. Inom skolans värld har den också uppmärksamats på ett positivt sätt. Som Gunilla André åberopade anges i utbildningsplan för varje allmän utbildningslinje, som fastställts centralt, bl. a. syftet med linjen och det huvudsakliga innehållet i den. Det vill jag upprepa.

I utbildningsplanerna för samtliga allmänna utbildningslinjer inom sektorn för utbildning för undervisningsyrken ingår en föreskrift, nämligen att människans situation och livsvillkor skall uppmärksammas i utbildningen samt att de olikheter i mäns och kvinnors situation och villkor i och utanför skolan som påverkar studie- och yrkesvalet och de olika rollerna i familj, arbete och samhällsliv särskilt skall uppmärksammas.

Som vi har skrivit i utskottsbetänkandet kan jämställdhetsfrågor också tas upp i kursplaner för de kurser som ingår i linje. Det åligger således linjenämnderna att svara för innehållet i kursplanerna.

Jag vill också åberopa vad Pär Granstedt sade, nämligen att riksdagen inte har möjlighet att fördjupa sig i alla olika detaljer men att den rent allmänt kan uttala sig om olika frågor.

Fru talman! Med hänvisning till vad utskottet i sitt betänkande 6 har uttalat yrkar jag bifall till dess hemställan.

Anf. 47 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Som jag sade i mitt inlägg riktar jag inte någon kritik mot vad UHÄ så fint har framfört i sin skrift. Men det är hur arbetet i praktiken fungerar ute på skolorna som jag har haft anledning att ifrågasätta.

Genom forskningen på senare tid vet vi att det långt ifrån råder jämställdhet inom skolan. Man kan exempelvis peka på att pojkar får mycket mer av lärarnas undervisningstid.

I utbildningsutskottets betänkande hänvisas bl. a. till ett handlingsprogram för jämställdhet som UHÄ gav ut 1977.

Det kan finnas skäl att erinra litet om detta handlingsprogram. I detsamma sägs att UHÄ i samarbete med skolöverstyrelsen skall ge ut en handbok i könsrollsfrågor för bl. a. grundutbildningen av lärare och annan högskoleutbildning. "Handboken bör i första hand behandla läget inom de olika vetenskaper som kan bidra till en förståelse av könsrollernas uppkomst och förstärkande. Det är därvid viktigt att såväl mans- som kvinnorollen belyses

Onsdagen den
8 december 1982

*Grundläggande
högskoleutbildning
m. m.*

tillfredsställande.”

Detta är väldigt bra, och jag instämmer helt. Men beslutet om detta nödvändiga läromedel fattades för fem år sedan. Ännu har ingenting hänt, och det tycker jag är mycket beklagligt.

Anf. 48 IRIS MÅRTENSSON (s):

Fru talman! Jag skulle bara såsom en påminnelse vilja upplysa om vad statsrådet Anita Gradin anförde här under den allmänpolitiska debatten den 28 oktober beträffande jämställdhetsarbetet. Hon talade om vad hon framdeles skulle komma att göra just för jämställdhetsfrågorna och berörde även forskningen. Anita Gradin sade då att frågorna om arbete, arbetstid, utbildning och yrkesval samt delat ansvar för barn och boendemiljö är väldigt viktiga frågor som kommer att tas upp i detta arbete.

Anf. 49 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Iris Mårtensson nämnde forskningen. I våras fattade riksdagen beslut om att forskningen om jämställdhet skall vara ett prioriterat område. Jag förutsätter då givetvis att det kommer att bli på det sättet och att vi därmed kanske kan få en större kunskap om det området. Det hindrar dock inte att vi också måste arbeta för att de planer som är fastlagda verkligen följs ute på skolorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 14 (förlängd förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 17 för reservation 1 av Björn Samuelsson.

Mom. 22 (undervisning inom samhällskunskapsläroplanen i försvars- och säkerhetspolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 78 för reservation 2 av Per Unckel m. fl.

Mom. 27 (jämställdhets- och könsrollsfrågor i lärarutbildning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1981/82:980 av Gunilla André, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1982/83:7 Värdesäkring av statliga egenlivräntor

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Tjänstledighet för fackligt och politiskt arbete

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:8 om tjänstledighet för fackligt och politiskt arbete.

Anf. 50 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Till förra riksmötet motionerade vi från vänsterpartiet kommunisterna om att man skall skapa rättigheter för den enskilde att ta tjänstledigt från sitt arbete för tidsbestämt uppdrag inom folkrörelse eller politiskt parti. Det kan gälla anställning som ombudsman eller sekreterare eller ett arvodesuppdrag inom en folkrörelse för att genomföra en viss kampanj. Som exempel kan nämnas en ombudsman eller ordförande i ett partidistrikt som under en valperiod kan behöva arbeta heltid och kampanjledare för en aktion i alkoholfrågor. Exempelen kan göras många på sådana här viktiga tjänster inom folkrörelserna, men ändå gäller det en relativt liten grupp människor.

Som vi skriver i motionen måste man tänka sig för två gånger innan man accepterar en funktionärstjänst t. ex. inom politiken. De politiska konjunkturen skiftar tid efter annan, och det är inte säkert att det gynnar vare sig personen i fråga eller saken som man kämpar för att vederbörande tvingas klamra sig fast vid en tjänst i t. ex. ett politiskt parti – tvärtom. Som regel måste man välja, antingen en framtid inom en rörelse eller också det vanliga jobbet, som man förhoppningsvis har haft dessförinnan. Nu när arbetslösheten är stor är frågan än mer aktuell, eftersom man har en mycket liten chans att få komma tillbaka till sitt gamla jobb om man säger upp sig för en annan anställning.

Vår motion avstyrktes vid utskottsbehandlingen med motivet att detta i första hand är en förhandlingsfråga. Jag kan naturligtvis inte utesluta den tanken att det skulle kunna gå att komma fram förhandlingsvägen. Men det är litet av att önska i det blå, när man vet vilken enorm kampanj som t. ex. SAF har bedrivit mot alla de former av ledigheter som redan i dag finns. Dessutom har SAF glidit över till att spela rollen av ett slags överparti. SAF har starka politiska ambitioner, och förhandlarna är säkert inte pigga på att skriva avtal som ger motståndaren i klasskampen en möjlighet att engagera folk. Därför tycker jag att utskottets skrivning är något överoptimistisk.

Det finns redan oerhörda resurser för att anställa kampanjledare som skall driva valrörelser eller sköta lobbyverksamhet som främjar ökad kapitalistisk utsugning. Däremot finns det dåligt med resurser för att anställa en person under en valrörelse eller en period då viktiga politiska frågor skall hanteras. Och det finns ingen möjlighet att ordna sådan tjänstledighet att personen i fråga kan komma tillbaka till sitt jobb.

Om man ser till folkrörelserna och de politiska partiernas inre liv och deras relation till allmänheten, väljare och uppdragsgivare, skulle ett bifall till denna motion på sikt faktiskt gynna demokratin. Medlemmarna i en organisation skulle lättare kunna uttala sig om vem de verkligen vill ha på en sådan post, utan att behöva ta hänsyn till anställningstrygghet osv. Vet man

*Tjänstledighet för
fackligt och poli-
tiskt arbete*

att de personer som man har att välja mellan för ett uppdrag har möjlighet att gå tillbaka till sina vanliga jobb, kan man också välja den som man verkligen vill ha. Mycket av grunden för den kritik som i dag talar om ombudsman- navälde osv. skulle kunna undanröjas. Man skulle kunna befrämja en växling vid de inflytelserika och viktiga poster som det här är fråga om. Jag tror att alla här i kammaren är mycket väl medvetna om vad det handlar om.

Lars-Ove Hagberg har lämnat en reservation till betänkandet, där han skriver: "För arbetstagaren skulle öppnas möjligheter att för en begränsad tid pröva på politiskt eller organisatoriskt arbete för att sedan återgå till det ordinarie arbetet. Detta skulle underlätta växling vid t. ex. en funktionärs- tjänst och ge möjlighet för flera att under viss tid ha sådan anställning. För arbetsgivaren skulle den föreslagna ordningen innebära att arbetsplatsen tillförs nya erfarenheter och upplevelser som kan vara till nytta i arbetet."

I reservationen erinras också om vikten av att de anställda inom politiska partier och inom organisationer har en verklighetsanknytning, dvs. att de kan komma tillbaka till sina jobb, växla mellan ordinarie arbete och arbetet inom organisationen och inte sitta på livstid på en tjänst som ombudsman eller liknande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den reservation som Lars-Ove Hagberg har fogat till betänkandet.

Anf. 51 LARS ULANDER (s):

Fru talman! Utskottets svar på motionen innehåller det som behöver sägas som motiv för avslag på reservationen, nämligen att det rimliga är att frågan löses avtalsvägen.

Redan i dag är det faktiskt på det sättet att det inte är ovanligt med anställningar av den art som behandlas i motionen och detta trots att det inte finns vare sig avtal eller lagstiftning. Men utskottets uppfattning är den att om detta skall regleras, så är avtal det naturliga.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 52 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Sådana här anställningar förekommer säkert, men då beror det på att arbetsgivaren har en välvillig inställning i frågan. Jag har sysslat med detta slags anställningsförfaranden inom vårt parti, och jag vet att även andra har bekymmer att ordna tjänstledighet från det ordinarie jobbet. Det är svårt att få loss folk för t. ex. en valperiod. De får inte ledigt helt enkelt.

Visst kan det tänkas att frågan kommer att lösas avtalsvägen. Men Lars Ulander måste ju också veta att SAF bedriver en våldsamt kampanj mot de olika former av ledighet som redan finns, och jag bedömer det som mycket svårt att nå fram avtalsvägen.

Nu är ju utskottets avslagsyrkande inte så hårt skrivet. Jag tycker att man bakom skrivningarna kan skönja förståelse för att frågan är ganska viktig.

Även om det blir avslag här i dag, är jag säker på att den praktiska lösningen av frågan kommer att mogna fram så småningom.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

Överläggningen var härmed avslutad.

Jämställdhet

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för reservationen av Lars-Ove Hagberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

12 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1982/83:9 Statlig lönegaranti vid konkurs

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Jämställdhet

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:10 om jämställdhet.

Anf. 53 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Arbetsmarknadsutskottet har i sitt betänkande 10 behandlat två motioner med samma syfte, nämligen Ann-Cathrine Haglunds och Birgitta Rydles motion 667 om att vårdarbete i hemmet bör utgöra merit vid intagning till utbildning och vid anställning samt min och Inger Lindquists motion 1960 om att vård av barn i hemmet skall utgöra merit vid anställning och befordran. Utskottet har behandlat motionerna välvilligt.

Med anledning av motion 667 sägs att vid tillträde till högskolan gäller högskoleförordningen, som innebär att vårdarbete i hemmet skall ge poäng för arbetslivserfarenhet, och man hänvisar beträffande önskemålet om vårdarbete som merit vid anställning till att denna fråga bör lösas genom avtal.

När det gäller motion 1960 hänvisar utskottet till jämställdhetskommitténs förslag i betänkandet Förvärvsarbete och föräldraskap med samma inriktning som motionen. Detta betänkande bereds nu i regeringskansliet.

Med tanke på utskottets skrivning borde jag kunna vara nöjd. Jag skulle ändå, fru talman, något vilja utveckla tankarna bakom motionerna, särskilt som statsrådet Gradin nyligen uttalat sig i pressen om vårdarbete i hemmet på ett sätt som andas en negativ attityd till vad som inte skulle kunna rubriceras som "samhällsomsorg".

Jämställdhetsarbetet har hittills i hög grad inriktats på att skapa bättre rättvisa för kvinnorna på arbetsmarknaden. Och det är viktigt. Kvinnor är numera i stor utsträckning försörjare, även ensamförsörjare. Kvinnor vill ha förvärvsarbete – av många skäl.

Hushållsarbetet har förenklats. Kvinnor är ofta undersysselsatta i hemmen.

Jämställdhet

Kvinnor vill vara ekonomiskt oberoende i förhållande till mannen. Levnadsomkostnaderna har stigit. Familjen behöver två inkomster. Kvinnorna har blivit medvetna om att äktenskapet kan vara otryggt som försörjningskälla.

Kvinnor upplever isolering i moderna bostadsområden. Ja, kvinnor vill ha förvärvsarbete, men önskar också uppleva barnen som små – med andra ord vill de ha både hem, barn och förvärvsarbete.

Jämställdhet är alltså inte bara en fråga om arbete och lön, inte bara en fråga om löntagarjämlighet. Det är också, som framgick av min uppräkningsnyss, en fråga om att få perspektiv på tillvaron, få gemenskap på en arbetsplats, få möjlighet att påverka samhällsutvecklingen – och inte minst att få bli uppskattad för en arbetsinsats.

Men jämställdhet gäller inte bara kvinnans rättigheter. Den gäller också mannens rätt att få lära känna alla de verksamhetsområden, arbetsområden, som av tradition i generationer behärskats av kvinnor. Och det gäller inte minst barnens rätt till båda sina föräldrar, att få träffa och umgås med sina, helst inte alltför slitna och trötta föräldrar.

Det är då väldigt viktigt att jämställdhetsarbetet inte får slagsida mot manssamhället, att jämställdhetsarbetet inte kommer att innebära ett förnekande av det värde som kvinnor stått för i generationer när det gäller arbetsfördelningen mellan män och kvinnor.

Kvinnokulturen, arvet från våra mödrar och mormödrar är värt att slå vakt om och värna, därför att det ligger ett stort positivt, mänskligt värde i den. Kvinnoarbetet har tyvärr alltmer blivit osynliggjort och undervärderat. I det gamla bondesamhället var kvinnans arbete och kunnskap i hushållet av stor ekonomisk betydelse för familjens standard. Vad som hänt under senare år är att de traditionella kvinnojobben inom hemmet flyttats ut på arbetsmarknaden, förenklats och nedvärderats.

Fortfarande väljer emellertid flickor i stor utsträckning mellan ett fåtal traditionella yrken, trots ansträngningar från bl. a. skolans sida. Det finns en risk för att denna tendens i förening med nedvärderingen av de traditionellt kvinnliga arbetsuppgifterna konserverar arbetsmarknaden i en låglönearbetsmarknad för kvinnor, och en avancemangsarbetsmarknad med högre löner för män. För kvinnans rätt och möjlighet att komma in på arbetsmarknaden efter en tid av vårdarbete i hemmet, som hon har valt för sin skull och för vårdtagarens skull, är det viktigt att vårdarbetet återfår sitt värde, dvs. får ett värde som innebär en merit som utgångspunkt för att komma in på arbetsmarknaden och återges status och respekt. Också för att det skall vara mer naturligt och intressant även för en man att välja vårdarbete i hemmet en tid är detta viktigt, så att också män får känna rikedom i att behövas i hemmet för ett barn, en äldre eller en handikappad.

Det är inte rimligt att det skall vara så mycket högre värderat och respektabelt att vårda barn och äldre i en institution än i det egna hemmet. Vi vet ju också av omfattande undersökningar att de äldre vill vara kvar i hemmiljö så länge som möjligt, och vi har politiskt från alla partier sagt oss

vara positiva till detta och till att vilja medverka till att göra det möjligt.

Men då är det viktigt att på allt sätt erkänna värdet av även det oavlönade arbetet i hemmet och visa respekt för detta, även i praktisk handling. Vårdarbete i hemmet är en merit och måste erkännas som en merit.

Fru talman! Med hänvisning till utskottets välvilliga bedömning av motionerna har jag inget yrkande.

Jämställdhet

Anf. 54 KARIN FLODSTRÖM (s):

Fru talman! Det kan ju tyckas onödigt att gå upp och diskutera med Görel Bohlin när det är ett enigt utskottsbetänkande, men det kan kanske finnas anledning att också framhålla orsakerna till att utskottet är så pass enigt i sin bedömning. I det här betänkandet behandlas sex motioner som alla handlar om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet m. m. Ett enigt utskott avstyrker motionsyrkandena om en utvärdering av jämställdhetslagen samt om ändringar i lagen. Anledningen härtill är att lagen trädde i kraft så sent som den 1 juli 1980 och att erfarenheterna av den därför är begränsade. Utskottet avstyrker också en motion angående undanröjande av kvarstående hinder för en ökad chefsrekrytering av kvinnor inom företagen. Jämställdhetsombudsmannen, JämO, kan redan i dag med stöd av lagen vidta den typ av åtgärder som har begärts.

Jämställdhetslagen har alltså varit i kraft under förhållandevis kort tid. Hitintills har jämställdhetsombudsmannen väckt talan vid arbetsdomstolen om könsdiskriminering i 14 fall. Ytterligare fall har stämts in av de fackliga organisationerna. I några fall har talan återkallats efter förlikning. Dom har avkunnats i fem fall. Erfarenheterna av lagen är alltså begränsade, och det är därför, enligt utskottet, för tidigt att ha en mening om jämställdhetslagens effekter. Utskottet avstyrker därför motionskravet om en utvärdering av jämställdhetslagen.

Det kan finnas anledning att ta upp den här biten, eftersom det sedan utskottet justerade sitt betänkande har skett en omorganisation på departementet beträffande jämställdhetsfrågorna som innebär att jämställdhetskommittén kommer att avvecklas från den 1 januari. Jämställdhetsrådet utvidgas till att omfatta inte bara representanter för kvinnoorganisationer, utan även representanter för politiska partier, folkrörelser och arbetsmarknadens parter skall ingå i rådet. Ordförande blir statsrådet Anita Gradin. Flertalet anställda i kommitténs sekretariat kommer att få uppgifter i den nya enheten i departementet. Även jämställdhetsombudsmannens kansli kommer att förstärkas. Man kommer också att till departementet knyta en särskild delegation för jämställdhetsforskning, JÄFO. I den skall både forskare och politiker ingå.

Kvinnoforskning och jämställdhetsforskning är eftersatta områden, och tanken är att sådan forskning skall stimuleras genom att man tillsätter en särskild delegation. Jämställdhetsforskningen kan hjälpa oss att finna förklaringar till varför det finns så stora skillnader mellan kvinnors och mäns liv. Bristen på jämställdhet i forskarsamhället skall också uppmärksammas.

Att jag tar upp detta beror på att Görel Bohlin trycker så hårt bara på vissa delar när det gäller jämställdhetens område. Det finns här många och väsentliga frågeställningar, och jag kan till stor del instämma i vissa synpunkter som Görel Bohlin anförde i sitt inlägg. Jag betraktar det som en förstärkning att man nu återför jämställdhetsfrågorna till den politiska ledningen, till departementet, och därmed låter dem få en betydligt högre status än vad de tidigare har haft. Jag tror att både Görel Bohlin och jag kan vara ense om att det är en tillgång på jämställdhetsområdet.

Syftet med jämställdhetsarbetet är att nå ett samhälle där kvinnor och män lever under likvärdiga villkor. Ett sådant samhälle är också ett bättre samhälle för barnen.

Man kan beklaga att jämställdhetsfrågorna har blivit liktydiga med kvinnofrågor. Men det är också lätt att förstå att det är främst kvinnorna som protesterar mot bristen på jämställdhet. Fortfarande är kvinnorna mest diskriminerade. De har en snävare arbetsmarknad än männen, lägre löner och en lösare förankring på arbetsmarknaden. De dubbelarbetar och återfinns sällan med arbetsuppgifter som ger stort inflytande i samhället.

Men det är också viktigt – på den punkten är jag överens med Görel Bohlin – att i det moderna samhället är även männen diskriminerade. De har oftast orimligt långa arbetstider, deras vilja att ta ansvar för barnen motarbetas, och deras ekonomiska och sociala situation efter en skilsmässa blir ofta mycket problematisk.

Även om utskottet nu är enigt finns det alltså anledning att intensifiera arbetet på jämställdhetens område. Och det tycker jag också att man gör genom den omorganisation på arbetsmarknadsdepartementet som jag nyss har redogjort för.

Anf. 55 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Jag vill passa på att skicka med de här synpunkterna beträffande värdet av hemarbete till den nya jämställdhetsorganisationen. Utan tvivel finns det en negativ och – skulle jag vilja påstå – ganska insiktslös attityd till det värdefulla hemarbetet, vårdarbetet i hemmet. Det är en förolämpning inte bara mot dem som utför detta viktiga, oavlönade arbete i hemmet utan faktiskt också mot alla dem som har motsvarande arbetsuppgifter på arbetsmarknaden.

Dessa synpunkter kom fram för inte så länge sedan när jämställdhetskommittén hade besök från kvinnliga forskare i samband med att utbildningsutskottet arbetade fram det stora utbildningsbetänkandet i våras, då gränsen för forskningsstipendier diskuterades. Utan tvivel medför vårdarbete i hemmet – som så många ändå åtar sig – en livslång och eftersläpande effekt beträffande både inkomst och avancemangsmöjligheter. Hon – eller ibland han – förlorar både ekonomiskt och tidsmässigt på en arbetsinsats som verkligen är samhällsnyttig. Inte heller den s. k. samhällsomsorgen, som statsrådet Gradin talade om, den institutionella eller övriga samhällsomsorgen, skulle fungera om inte den frivilliga vården i hemmet fanns som resurs.

Jag vill, fru talman, hoppas att det blir en mer positiv inställning i fortsättningen till värdet av ett vårdarbete i hemmet.

Anf. 56 KARIN FLODSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill bara påtala för Görel Bohlin det faktum – det nämnde hon också själv – att det betänkande som jämställdhetskommittén nyligen har gett ut, Förvärvsarbete och föräldraskap, f. n. håller på att remissbehandlas och beredas i regeringskansliet. I det betänkandet finns de viktiga bitar som Görel Bohlin tar upp.

Jämställdhet

Anf. 57 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Det är inte riktigt rätt. Det finns ett förslag i det betänkandet, att arbete med att vårda barn i tre år skall räknas som merit. Men dessa båda motioner går längre i sina krav. Man vill att vårdarbete i hemmet över huvud taget skall räknas som en merit.

Jag skulle vilja passa på skicka en liten varning till jämställdhetsdelegationen, och den gäller jämställdhetsarbetets inriktning. Det är ju faktiskt så att flickorna fortfarande utbildningsmässigt väljer en traditionell yrkesinriktning. Man kan fråga sig hur deras framtid kommer att te sig, för pojkarna kan tränga ut flickorna också från de traditionellt kvinnliga arbetsområdena, eftersom man strävar efter en jämnare könsfördelning inom samtliga yrken. Flickorna, som alltså väljer en traditionell utbildning, får allt svårare att komma in på manligt dominerade arbetsområden. De har således fel sorts utbildning, och om de är hemarbetande under några år har de dessutom ingen chans att få räkna dessa år som merit för att komma in på arbetsmarknaden. Risken finns – och jag är angelägen om att man uppmärksammar den – att kvinnorna får större svårigheter än f. n. att komma in på arbetsmarknaden på grund av fel utbildning, på grund av tidsförlust genom hemarbetet och på grund av att denna tidsförlust inte ger merit för inträde på arbetsmarknaden.

Anf. 58 KARIN FLODSTRÖM (s):

Fru talman! Det är naturligtvis riktigt att i en situation där det finns allt färre jobb får kvinnorna det svårare än männen. Men vi måste komma ihåg att den viktigaste uppgiften i jämställdhetsarbetet är att se till att människor kan få arbete. Vi måste se till att både kvinnor och män kan få arbete. Jag är övertygad om att jämställdhetsdelegationen, i och med att den arbetar direkt under arbetsmarknadsdepartementet, kommer att så att säga få en högre status. De synpunkter som Görel Bohlin framförde kommer säkerligen att tas till vara i det kommande arbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1982/83:11 Medborgarskap

1982/83:14 Granskning av den årliga redogörelsen för tillämpningen av terroristlagstiftningen (skr. 1982/83:47)

Vad utskottet hemställt bifölls.

15 § Effektivisering av den fysiska riksplaneringen

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:2 om effektivisering av den fysiska riksplaneringen.

Anf. 59 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Civilutskottets betänkande 2 är föranlett av en partimotion från vpk, i vilken det föreslås att riksdagen hos regeringen skall hemställa om att den fysiska riksplaneringen ges en legalt bindande karaktär när det gäller bl. a. bevarande av vattendrag, våtmarker, strand- och fritidsområden.

Vpk vill ha ett genom lagfästa garantier förstärkt skydd för att bevarandebestånden inom den fysiska riksplaneringens ram skall få bättre och bestående genomslagskraft. Vi anser detta särskilt betydelsefullt när det gäller att hindra tillstånd till utbyggnad av någon eller några av de fyra utbyggda huvudälvarna och andra älvsträckor. Det gäller som bekant Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven samt 15 mindre sträckor i andra älvar.

Civilutskottets majoritet anser att motionärernas intresse av att hävda vissa godtagbara bevarandebestånden får anses tillgodosett utan en särskild begäran från riksdagens sida. Vi anser den markering som vi vill göra nödvändig, inte minst för att undanröja den oro och osäkerhet som på nytt börjar sprida sig bland befolkningen i våra älvdalar.

Fru talman! I radions program 1 diskuterades den 2 december i år vattenkraftsutbyggnaden, och vattenkraftsintressenterna framhöll bl. a. att man bör bygga ut en eller flera huvudälvar. Där framkom också att man räknar med stöd från den nya regeringen för detta. Vidare visade det sig att bevarandekraven blir allt starkare även i medvetandet om de temporära sysselsättningseffekter som en utbyggnad kan få.

Som framgår av vår reservation 1 vill vi även att riksdagen skall ge regeringen till känna att några överväganden om att möjliggöra utbyggnad i de fyra utbyggda huvudälvarna inte bör inledas.

En typ av lagreglering i den fysiska riksplaneringen är vad vi vill ha. Frågan är dock: Ger lagskyddet starkare skydd än nuvarande regler? Nej, säger man bl. a. från den socialdemokratiska regeringens och från utskottsmajoritetens sida. Menar man då exempelvis att dåvarande folkpartiregering lika lätt och snabbt hade kunnat besluta om utbyggnad av Sölvbacka strömmar i övre Ljungan, om det i lag hade varit fastställt att utbyggnad i denna älvsträcka

inte fick ske? Jag tror att frågan i sig själv ger svaret. Det hade inte varit lika lätt att göra detta, om man hade haft en lagreglering av det slag som vpk nu föreslår.

För inte så länge sedan fanns det en majoritet i riksdagen för ett lagstadgat skydd mot utbyggnad av de fyra orörda stora Norrlandsälvarna. Nu kan vi notera att centern och moderaterna som tidigare i olika sammanhang talat för ett lagstadgat skydd inte längre ställer upp på detta. Kvar står nu vänsterpartiet kommunisterna och folkpartiet.

Jag yrkar bifall till reservation 1 i civilutskottets betänkande 2.

Anf. 60 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Den fysiska riksplaneringen är oerhört viktig för naturvården i Sverige. För att den fysiska riksplaneringen skall ha avsedd verkan på hushållningen med mark och vatten måste riktlinjerna få genomslag i all verksamhet som berörs av riksplaneringen. Det råder nu viss osäkerhet om riktlinjernas status, och de efterlevs inte i den utsträckning som riksdagen avsåg när den antog riktlinjerna. Riksdagen har också uttalat sig för en lagreglering.

Det finns många exempel på riktlinjernas otillräcklighet. Bl. a. kan man nämna det expanderande skogsbruket i fjällranden som hotar väsentliga naturvårdsintressen och strider mot riktlinjerna för de obrutna fjällområdena.

Våra fyra orörda älvar har kommit i blickpunkten genom den av regeringen tillsatta utredningen om möjligheten att nå målet för vattenkraftsutbyggnaden 1990.

När civilutskottet i maj 1981 behandlade proposition 1980/81:83 sades det bl. a. att man i utskottet inte reste någon invändning emot de överväganden som gjordes i regeringskansliet om utformning av en lagreglering.

Det är mot denna bakgrund man skall se de förslag till lag om hushållning med mark- och vattenområden av riksintresse som överlämnades av mittenregeringen till lagrådet för yttrande före regeringsskiftet. Man hade då också påbörjat ett arbete med att utforma lagregler om kopplingen mellan den föreslagna lagen och annan lagstiftning. Den lagrådsremissen har efter regeringsskiftet återkallats. Detta är beklagligt. Att lagrådsremissen drogs tillbaka kan tydas och förklaras på olika sätt. Man kan skönja en anledning i majoritetens skrivning i utskottsbetänkandet. Man talar där om just den parlamentariska beredning som jag nyss nämnde. Från folkpartiet ser vi just dessa skäl som ett hot mot våra älvar.

Enligt folkpartiets mening bör det vara möjligt att snabbt kunna lägga fram förslag till tidigare aviserad följdlagstiftning och därefter begära lagrådets yttrande över det samlade förslaget. En proposition skulle sedan kunna föreläggas riksdagen 1983. Ett förslag i enlighet med lagrådsremissens principer skulle ge det skydd som efterlyses i vänsterpartiet kommunisternas motion. Vad som då sker är att man skapar fasthet genom ett lagfäst förbud att bygga ut våra fyra outbyggda älvar. Man skulle också få ett skydd för våra obrutna fjällområden.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 i utskottets betänkande.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

*Effektivisering av
den fysiska riks-
planeringen*

Onsdagen den
8 december 1982

*Effektivisering av
den fysiska riks-
planeringen*

Anf. 61 KJELL MATTSSON (c):

Fru talman! I sin motion angående den fysiska riksplaneringen yrkar vpk att riksdagen hos regeringen hemställer att den fysiska riksplaneringen ges en legalt bidnande karaktär när det bl. a. gäller bevarande av vattendrag, våtmarker, strand- och fritidsområden.

Utskottets majoritet, dvs. centern, socialdemokraterna och moderaterna, har i nuvarande situation inte funnit några skäl för att bifalla yrkandet. Detta ställningstagande innebär inte att man avvisar lagreglering som princip. Tvärtom utgör lagreglering av FRP:s riktlinjer en viktig del i förslaget till ny plan- och bygglag.

Delreformer inom PBL har diskuterats under senare år. Som exempel på delreformer som har diskuterats vill jag nämna dels den lagreglering som Kerstin Ekman berörde, dels lagen om exploateringssamverkan och nya regler för bebyggelse utanför plan. Det var endast frågorna om exploateringssamverkan som kom så långt som till en proposition i riksdagen.

Vid regeringsskiftet fanns en lagrådsremiss för PBL i dess helhet i huvudsak klar i departementet. Den socialdemokratiska regeringen arbetar nu med detta material. Antagligen kommer dess slutliga förslag att avvika på ett antal punkter från det som mittenregeringen hade utarbetat. Det är sådant som vi har möjlighet att återkomma till när propositionen lämnas till riksdagen.

Frågan om delreformer är nu enligt min mening betydligt mindre intressant. Jag vill gå så långt att jag säger att jag anser att det är bäst att den socialdemokratiska regeringen lägger fram sitt förslag till plan- och bygglag samlat och att tanken på delreformer nu överges. Det är en annan sak att man kan ha olika ikraftträdandetider för olika delar av lagen.

I folkpartiets och vänsterpartiet kommunisternas reservationer samt i den allmänna debatten har motsättningen mellan reservanter och majoritet helt koncentrerats till att gälla utbyggnad eller ej av de fyra s. k. orörda älvarna. Det är viktigt att observera att frågan om innehållet i den lagreglerade fysiska riksplaneringen över huvud taget inte har berörts i motionen och inte heller i utskottets sakbehandling.

Jag vill dela upp denna diskussion i två avsnitt: Det första avsnittet gäller skillnaden mellan riktlinjer och lagreglering och det andra riktlinjernas sakliga innehåll.

Motivet för reglering i lag av den fysiska riksplaneringen är att när myndigheter avgör ärenden om mark- och vattenanvändning skall beslutet bygga på en tolkning av en paragraf i lag i stället för tolkning av vad riksdagens riktlinjer innebär. Resultatet skall i båda fallen bli detsamma. En regering kan inte besluta mot riktlinjer som riksdagen antagit – lika litet som mot en bestämmelse i lag. Speciellt gäller detta för den del av FRP som riktlinjerna om vattenkraftsutbyggnad utgör. Dessa är ju till sin karaktär sådana att de har en direkt geografisk bestämning – det är en namngiven älv i dess helhet eller en sträcka mellan vissa med namn angivna punkter. Här råder alltså inte några som helst tolkningssvårigheter på samma sätt som det gör när ett ärende berör verksamhetsanknutna riktlinjer, t. ex. avseende

skydd av åkermark.

Jag vill tillägga att riksdagens riktlinjer för skyddet av vattendrag följs upp genom den utformning som den nya vattenlagen föreslås få. Propositionen behandlas nu i jordbruksutskottet, och om riksdagen sedan godkänner propositionens förslag, kommer älvarna att få ett i lag fastställt skydd. Reservationerna är alltså helt överflödiga.

Nu frågar Tore Claeson: Men är då inte en lag starkare än riktlinjer? Det verkar som om reservanterna inte vågar lita på att framtida regeringar skulle hålla sig inom riksdagens beslut. Vi utgår från majoritetens sida från att regeringen – vilken sammansättning den än har – kommer att göra detta.

Efter ett beslut i riksdagen om en ny vattenlag – vilket vi räknar med att den kommer att fatta under innevarande riksmöte – blir läget att den socialdemokratiska regeringen, om den skulle vilja bygga i låt oss säga Piteälven, måste föreslå riksdagen dels att ändra riktlinjernas innehåll, dels att ändra 11 kap. i den nya vattenlagen. Därvid måste ändringar göras både i riktlinjerna och i lagen. Det betyder, som vi ser det, att älvarna, genom den uppläggning som lagstiftningsarbetet nu har och om riksdagen följer den proposition som nu är under behandling i jordbruksutskottet, faktiskt får ett i lag fastställt skydd.

Frågan om riktlinjernas innehåll, vilka sträckor som skall undantas osv., har över huvud taget inte berörts i motionen eller, som jag sagt, vid utskottets behandling.

Tore Claeson sade att det borde ha varit omöjligt för folkpartiregeringen att besluta om att bygga ut Sölvsbackaströmmarna, om skyddet för älvarna hade varit fastställt i lag. Tyvärr är det bara så, Tore Claeson, att anledningen till att folkpartiregeringen kunde ge tillstånd till utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna var att riksdagen inte har undantagit dessa från utbyggnad. Det var alltså ett av de projekt som endera vattendomstolen eller regeringen hade möjlighet att ge tillstånd till. Sölvsbackaströmmarna kunde alltså byggas ut i det läge då beslutet fattades, alldeles oavsett om lagen hade funnits eller inte, eftersom de inte skyddades av vare sig riktlinjer eller lag.

Tore Claeson säger också att det bara är vpk och folkpartiet som nu ställer upp bakom skyddet av älvarna. Det är en fullständigt felaktig tolkning av vårt ställningstagande med anledning av vpk:s motionsyrkande. Centerns inställning är klar och kan sammanfattas enklast på följande sätt.

Vi har aktivt arbetat för att riksdagens riktlinjer om skydd av vissa älvar och älvsträckor skulle få det innehåll som de nu har. Centerpartiet är dessutom ansvarigt för den utformning som förslaget till vattenlag har fått, och vi avser att både i jordbruksutskottet och i kammaren följa upp propositionens förslag. Om detta förslag bifalls, kommer alltså älvarna att få ett lagfäst skydd.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 62 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Först en rättelse till det som jag tidigare sade. Det är riktigt, som Kjell Mattsson framhöll, att Sölvsbackaströmmarna vid den tidpunkt då

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

*Effektivisering av
den fysiska riks-
planeringen*

*Effektivisering av
den fysiska riks-
planeringen*

folkpartiregeringen fattade beslutet om utbyggnad inte omfattades av de här riktlinjerna. Dessa kom först vid en något senare tidpunkt. Det är riktigt så långt. Det förändrar emellertid ingenting i frågan om bedömningen av värdet av att ha ett skydd av älvarna – lagreglerat eller inte – och av vilket skydd som är starkast. Min uppfattning att det är starkare med ett lagstadgat skydd kvarstår fortfarande.

Kjell Mattsson påpekade vidare att det är fel att centern inte skulle stå bakom skyddet av älvarna. Jag vill bara erinra om – som jag framhållit i tidigare sammanhang – att både centern och moderaterna, senast i höstens valrörelse, sade att de var anhängare av och skulle verka för ett lagskydd mot utbyggnad av huvudälvarna. Det var det som jag närmast ville knyta an till.

Jag noterar emellertid att Kjell Mattsson nu har sagt att man inte avvisar en lagreglering som princip. Alldeles oavsett utgången av dagens ärende kan vi alltså förhoppningsvis förvänta oss att det skall finnas en majoritet i riksdagen för en sådan lagreglering, vare sig den sedan genomförs i anslutning till den nya plan- och bygglagen eller kommer i annat sammanhang.

Sedan erkänner jag gärna att jag mot bakgrund av gångna års erfarenheter inte litar hundra procentigt på olika regeringar då det gäller ställningstaganden som olika riksdagar har gjort. Det finns flera exempel på hur borgerliga regeringar har handlat på ett annat sätt än vad ett riksmöte har uttalat sig för. Det är alltså helt riktigt att jag inte helt litar på att kommande regeringar respekterar uttalanden från riksdagen. Det är därför som jag menar att det är bra att ha en lagstiftning om den fysiska riksplaneringen. Det måste bli svårare att göra ändringar om det finns en lag. Efter vad jag förstår är Kjell Mattsson i princip – vad det nu innebär – överens med mig om att en sådan lag skall finnas.

Anf. 63 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt anförande att man kan tyda ställningstagandet i fråga om tillbakadragandet av mittenregeringens lagrådsremiss på olika sätt. Jag påpekade att önskan att bygga ut en av våra outbyggda älvar kan vara en anledning. Det antagandet stärks när man läser direktiven till den tillsatta beredningen för vattenkraftens användande.

Jag kan inte förstå vilken anledning centern har att ändra sin inställning sedan i somras när regeringen lade fram förslaget. Kjell Mattsson har försökt förklara det. Jag finner inte förklaringen godtagbar. Framtiden får visa om centern står fast vid bl. a. skyddet av våra orörda älvar. För naturvårdens skull hoppas jag att våra farhågor om en ändrad inställning från centerns sida inte blir besannade. Från socialdemokraterna och moderaterna har jag mindre hopp om att få stöd.

Anf. 64 KJELL MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Både Tore Claeson och Kerstin Ekman kommer med påståenden om centerns inställning som inte grundar sig på vare sig yrkanden

i någon motion eller inlägg i diskussionen vid utskottsbehandlingen. Det är alltså helt enkelt fråga om lösa beskyllningar mot centerpartiet.

Jag har sagt att vi i princip inte har något emot en lagreglering, och det har vi inte i praktiken heller. Plan- och bygglagförslaget bygger på att man skall se till att de riktlinjer som är antagna – inte bara för älvar, det finns också annat som är värdefullt att skydda och som har riksintresse – får en form av lagfäst skydd genom att de förs in i den typ av byggnadslagstiftning som man nu arbetar med. Som jag har uppfattat det har samtliga partier varit överens om den metoden. Då menar vi att när vi nu har bytt regering och när vi vet att arbetet med lagrådsremissen på PBL-reformen har kommit väldigt långt, är det inte praktiskt att dela upp detta i delreformer och en slutlig reform på bygglagsområdet.

Eftersom älvarna faktiskt har en särställning genom att de är uppräknade i vattenlagen, får de under det här riksmötet ett lagfäst skydd. Man kan också säga att det är bra så länge riksdagen inte tvingar den socialdemokratiska regeringen att lägga fram ett förslag om lagreglering. Riksdagen kan säga att regeringen skall komma med förslaget, men vilket innehåll det får avgör regeringen själv. Och den har dessutom majoritet här i kammaren. Så länge någon diskussion om sakinnehållet i lagregleringen inte har kommit upp är älvarna alltså trygga.

Talet om att regeringar skulle ha fattat beslut mot gällande bestämmelser får Tore Claeson lov att precisera. Jag tror inte att någon regering skulle komma på tanken att fatta ett beslut som strider mot så pass uttryckligt angivna bestämmelser som dem som finns i riktlinjerna om fysisk riksplanering, i varje fall inte när det gäller älvar eftersom bestämmelserna för dem är exakt angivna. Ingen regering har heller gjort något sådant. När vi har antagit vattenlagen blir det också helt omöjligt för dem. I så fall skulle man direkt bryta mot bestämmelserna i en lag som riksdagen har fastställt. Jag tror inte heller att någon framtida regering kommer att uppföra sig på det sättet.

Anf. 65 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Till det sista som Kjell Mattsson sade vill jag anföra följande: Om inte den här risken skulle finnas, varför är då Kjell Mattsson och centerpartiet, som han säger, i princip anhängare av en lagreglering? Nu förstår jag att Kjell Mattssons avsikt är – det kan uttolkas av vad han sade – att just vattenlagen skall innehålla lagbestämmelser som gör det omöjligt eller ytterst svårt för en regering att frångå något riksdagens ställningstagande. Kvar står emellertid min fråga, nämligen vad det innebär att man i princip är anhängare av en lagreglering. Samma sak har f. ö. moderata samlingspartiet uttalat sig för i olika sammanhang, senast i valrörelsen.

Kjell Mattsson upprepar sedan att innehållet i motionen vad gäller fysisk riksplanering inte skulle ha varit föremål för behandling. Men i betänkandet hänvisas det faktiskt till vpk-motionen 1981/82:469, där den här frågan utvecklas. Låt mig citera följande ur den motionen: "Sedan ett antal år har vi en fysisk riksplanering. Denna planering skall handla om hushållning med

*Effektivisering av
den fysiska riks-
planeringen*

mark och vatten. Planering och inventering på detta område är naturligtvis i sig bra, men skall arbetet få genomslag i verkligheten måste dess intentioner bli mera bindande än vad de är i dag. Vi anser att resultatet från den fysiska riksplaneringen, sedan det behandlats i en demokratisk beslutsprocess, måste bli lagligt bindande på ett helt annat sätt än vad nu är fallet. Detta måste särskilt gälla bevarandeintressen inom denna riksplanering. Det kan gälla bevarande av våra sista outbyggda huvudälvar, det kan gälla också skyddsvärda mindre vattendrag, det kan gälla bevarande av våtmarker liksom starkare skydd mot exploatering av stränder och fritidsområden.”

Jag har velat anföra detta med anledning av att Kjell Mattsson sade att det inte talades någonting om den här saken i motionen. Det gör det visst, i varje fall om man går tillbaka till huvudmotionen ur vilken civilutskottet haft att behandla vissa yrkanden.

Anf. 66 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Min reservation, Kjell Mattsson, bygger ju bara på att vi fullföljer det arbete som mittenregeringarna har påbörjat. Är det då inte anmärkningsvärt och underligt att inte centern kan ställa upp på det? Om man gör det, medverkar man ju till att skapa det skydd för bl. a. älvarna som krävs i motionen från vpk.

Anf. 67 KJELL MATTSSON (c) replik:

Fru talman! I vpk:s motion, Tore Claeson, som vi har behandlat i civilutskottet, argumenteras inte för en ändring av innehållet i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Det enda yrkandet i motionen är att det skall ske en lagreglering.

När vi har beskyllts för att ha övergett tanken på en lagreglering, har jag deklarerat att det är ett felaktigt påstående. Jag upprepar vad jag sade i mitt inledningsanförande, nämligen att den lagrådsremiss som bostadsdepartementet arbetar med innehåller ett system med lagreglering av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Jag tror inte att någon har kommit på en annan möjlighet att lösa det problemet.

Eftersom vi nu har bytt regering och det råder andra majoritetsförhållanden här i kammaren, tycker jag att det är rimligt att den nya regeringen då får komma med sitt förslag till plan- och bygglag. Därmed uppkommer frågan vilket sakinhåll reglerna skall ha. Centern anser att det för det intresse som ligger bakom motionerna är bäst att vi f. n. inte gör några förändringar. Nu har inte bara älvarna utan även andra värdefulla områden ett skydd, intill dess att riksdagen hittar på något nytt enligt förslag i proposition eller motioner. Vi anser därför att man här egentligen för en skendebatt. Eftersom den nya bostadsministern har sagt att man skall komma med lagrådsremiss kommer riksdagen i sinom tid att få ett förslag, som antagligen innehåller en lagreglering av den fysiska riksplaneringens riktlinjer.

Anf. 68 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Efter utskottsordförandens anförande kan jag fatta mig mycket kort. Debatten i dag har mest kommit att handla om utbyggnad eller inte av outbyggda vattendrag. Jag vill liksom Kjell Mattson då konstatera att tillåtlighetsfrågorna när det gäller vattenkraftsutbyggnaden är mycket hårt reglerade i vattenlagstiftningen.

Det tillkommer regeringen att pröva om hinder mot en utbyggnad möter från allmänna planeringssynpunkter. En av riksdagen godtagen riktlinje att en viss älv eller älvsträcka inte skall byggas ut anses då vara ett sådant hinder. Jag kan alltså lungt konstatera att vi i dag har ett fullgott skydd för vattenkraftsutbyggnaden.

När det gäller frågan om lagreglering av den fysiska riksplaneringen har vi moderater inte funnit anledning att nu inta en annan ståndpunkt än att avvakta det omfattande arbete som pågår med en ny plan- och bygglag. Vi har alltså i dag inte någon anledning att stödja vpk-motionens krav på att riksdagen snarast skall föreläggas förslag till lagstiftning i detta avseende.

Inte heller kan vi moderater finna några som helst skäl att stödja folkpartireservationen, som i sak går ut på att den förra regeringens lagrådsremiss skall dammas av och tillsammans med en lagrådsremiss om viss följdlagstiftning underställas lagrådet och bilda utgångspunkt för en proposition till riksdagen. Möjligen skulle man våga framföra den uppfattningen att det nog är bra att den tidigare lagrådsremissen drogs tillbaka. Jag tror nämligen att den inte hade klarat av en genomgång från lagteknisk synpunkt utan hade varit i behov av stora omarbetningar.

Jag vill, fru talman, med det sagda yrka bifall till civilutskottets hemställan.

Anf. 69 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag skall inte säga så mycket. Jag skall bara ställa en fråga till Rolf Dahlberg med anledning av vad han sade om att vi i dag har ett fullgott skydd mot vattenkraftsutbyggnaden. Innebär det i klartext att moderata samlingspartiet då kommer att motsätta sig varje tillstånd till utbyggnad av någon eller några av de fyra outbyggda huvudälvarna eller andra älvsträckor som nu är undantagna enligt gällande riktlinjer?

Överläggningen var härmed avslutad.

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Kerstin Ekman med 23 röster mot 17 för reservation 1 av Tore Claeson. 273 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 278 röster mot 32 för reservation 2 av Kerstin Ekman. 2 ledamöter avstod från att rösta.

16 § Ändring i byggnadsstadgan – dispensrätt

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:5 om ändring i byggnadsstadgan (1959:612), m. m. (prop. 1982/83:15) – dispensrätt.

Anf. 70 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Det lagförslag som vi nu skall behandla innebär att en byggnadsnämnd efter att ha begärt dispens från regeringen för visst byggnadsprojekt skall få medge mer omfattande dispenser från gällande bestämmelser om byggnadens yttre och inre anordnande än som f. n. är möjliga. Syftet med detta förslag är att möjliggöra vissa byggnadsprojekt av utvecklingskaraktär.

Man kan redan i dag få tillstånd för sådana här avvikelser av länsstyrelsen, men då skall avvikelserna vara av mindre omfattning. Det lagförslaget tar upp är alltså en utvidgning av möjligheterna att slippa ifrån byggbestämmelserna för att underlätta för byggprojekt av försökskaraktär.

Socialdemokraterna slår vakt om det totalt reglerade byggandet. De vågar nu inte gå med på att deras egen regering skall få denna möjlighet att fritt pröva sådana här dispenser. Man säger att regeringen får nöja sig med att handlägga två eller högst tre ärenden, sedan måste regeringen komma tillbaka till riksdagen med frågan. Detta är ett mycket förvånande agerande av socialdemokraterna i civilutskottet, tycker vi. Socialdemokraterna klagar ju ofta på att byggandet har blivit dyrt och på att det är dyrt att bo. Men när man då kommer fram med förslag som skulle möjliggöra att kanske komma till rätta med en del av dessa höga kostnader, då vågar de inte vara med. Det enda socialdemokraterna vill göra är att på olika sätt försöka subventionera bort kostnaderna – en metod som naturligtvis i längden är omöjlig.

Det här förslaget anser de tre borgerliga partierna är ett bra och riktigt förslag, som syftar till att motivera dem som jobbar inom byggsektorn att lägga fram nya förslag till hur man i framtiden skall kunna få ett billigare och mera rationellt byggande. Här finns alltså möjligheter för dem som inom detta område verkligen vill utveckla byggandet och på olika sätt hitta nya idéer. Lagförslaget skulle, om man vill fullfölja det i dess helhet, ge möjligheter till sådana experiment. Det är anledningen till att moderaterna, centerpartiet och folkpartiet har ställt upp bakom lagförslaget, och vi tycker att det är viktigt att det nu fastställs av riksdagen. Men genom att socialdemokraterna har begränsat det så kraftigt har vi måst reservera oss.

Jag ber, fru talman, att med det anförda få yrka bifall till den reservation av Kjell Mattsson m. fl. som är fogad till betänkandet.

Anf. 71 MARGARETA PALMQVIST (s):

Fru talman! De bestämmelser som reglerar hur en byggnads inre och yttre skall utformas har tillkommit för att tillgodose vissa grundläggande krav: hållfasthet, hygien, ändamålsenlighet, tillgänglighet osv. De flesta kraven är tillkomna för att skydda konsumenten-användaren. En bostad eller en

arbetsplats är en investering som skall kunna nyttjas av ett flertal människor under skiftande förhållanden. Därför kanske det inte är förvånande att bestämmelserna är många och ibland upplevs som onödigt krångliga.

Nya erfarenheter och ändrade behov liksom möjligheter att öka grundstandarderna har lett till att man successivt har tillfört nya bestämmelser. Därmed uppstår också behov av utvärdering och prövning av om det går att avstå från gamla bestämmelser. F. n. pågår ett sådant arbete på planverket.

Regeringen skall med den nu föreslagna ordningen bedöma om långtgående avvikelser från gällande bestämmelser kan tänkas medföra en positiv utveckling för byggandet, ange villkor för dispensgivande och ange krav på hur en utvärdering skall ske.

Utskottet har enhälligt tillstyrkt och understrukit att den föreslagna dispensmöjligheten inte får omfatta dispens från gällande krav på byggnaders tillgänglighet för handikappade.

Av propositionen framgår att det finns viss tveksamhet om hur begreppet "mindre avvikelser" i 67 § BS skall tolkas. Det sägs i propositionen att "det kan utgöra eller i vart fall uppfattas som ett hinder för en förnyelse i byggandet". Planverket har i yttrande till utskottet redovisat som sin mening att det är möjligt att med gällande bestämmelser medge de dispenser som kan behövas för att genomföra önskvärda utvecklingsprojekt.

Den dispensgivning som i dag förekommer med stöd av gällande 67 § BS åtföljs inte av någon utvärdering. Av ett byggnadslovsärende i Uppsala kommun framgår att det är möjligt för nämnden att tolka gällande lag så att man där accepterar

att 2 1/2-våningshus med inredd vind får byggas utan hiss – i verkligheten är det 3-våningshus utan hiss,

att 5-våningshus förses med sopnedkast vid entréerna och att tre eller fyra 2-våningshus kan få dela på ett gemensamt soprum,

att förråden förläggs på vindarna utan hiss eller cykelramp – för att tillgodose handikappades behov förläggs några förråd i fristående gårdsbyggnader,

att extra våtenheter saknas i större lägenheter förutom i lägenheter med uthyrningsrum,

att högskep minskas för eventuell senare individuell komplettering,

att sovrummen varieras från 4 1/2 m², dvs. sovkabysser, till 12 m²,

att vissa sovrum nås endast via vardagsrum,

att kök och vardagsrum kan vara gemensamt utrymme,

att husen utförs utan värmeåtervinning – den kompakta lösningen och den minskade takhöjden kan kompensera detta,

att där kökskammare inreds som standard utbyts ventilationen mot köksventilator, och

att ventilationsstandarderna begränsas till vad som krävs för villa.

Det är sådant som kan ske, och som tilläts ske med gällande regler. Utskottet har därför funnit att det kan vara av värde att experimentbyggande kan komma till stånd efter föreslagen prövningsordning, därför att den

*Ändring i
byggnadsstadgan
– dispensrätt*

innehåller krav på utvärdering. Nya erfarenheter samlas centralt och kan relativt snart utgöra underlag för bedömning av om den föreslagna lagändringen fått avsedd effekt.

Därmed ges också möjlighet att – om man så vill – jämföra tillämpningen av nuvarande 67 § i byggnadsstadgan med tillämpningen av den nu föreslagna 67 a §. Det bör kunna ske redan efter två à tre projekt. Har utvärderingen då visat att den nya bestämmelsen inte lett till några önskvärda resultat, kan vi inte heller ha behov av lagen.

Fru talman! Jag tillstyrker därmed civilutskottets hemställan i betänkande nr 5, och yrkar alltså avslag på reservationen.

Anf. 72 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Det frågan verkligen gäller går inte Margareta Palmqvist in på. För att ett projekt skall komma i gång skall det först finnas en byggare som initierar projektet. Han skall gå till sin byggnadsnämnd, övertala den att detta är ett bra projekt och be byggnadsnämnden att söka dispens hos regeringen. Mer kringgårdat kan inte ett projekt vara.

Men det räcker inte, säger socialdemokraterna. Regeringen får släppa fram högst två eller tre projekt. Det är mot att regeringen binds på detta sätt som vi vänder oss. Ni litar alltså inte på att er egen regering skall kunna pröva de fall som kan komma in. Jag tycker att det är rätt fantastiskt att man till en regering som man tillsatt för bara ett par månader sedan säger: Vi tror inte att ni klarar ert jobb. Vi måste skriva fast er här i riksdagen så att ni inte överträder era befogenheter. Jag tycker att Margareta Palmqvist skall ta upp och klargöra denna del av frågan. Det är mot detta vi reagerar i reservationen.

Anf. 73 MARGARETA PALMQVIST (s):

Fru talman! Visst litar jag på nuvarande regering. Men jag anser att man bör vara aktsam, så att inte vällovlige försök att pressa kostnader drabbar konsumenter, som tvingas att betala en låg standard på ett annat sätt. Jag vill som exempel på detta anföra vad vi vet om andelen äldre människor, som kommer att växa – vilket medför att också antalet rörelschindrade ökar.

Redan i dag bor en stor andel av de äldre i dåliga bostäder. Det är 20 % bland äldre jämfört med 5 % av befolkningen i dess helhet som bor omodernt i dag. Det här är ett viktigt underlag för bedömningen av vilka behov som skall tillgodoses under åren framöver. Det nytillskott i bostadsbyggandet som det handlar om att få fram behöver formos så att det passar t. ex. de äldre människorna. De betalar redan, i form av onödig isolering och onödiga svårigheter, ett rätt högt pris för att kunna klara sig själva. Det handlar också om kommunernas möjligheter att ge den service som de äldre människorna behöver. Detta är ett konkret exempel på en viktig social uppgift som bostadsbyggandet skall fylla.

Detta ger också anledning till eftertanke när det gäller det förslag som vi har framför oss i dag. Vi anser att det är bra att man får pröva och värdera. Men när det som här handlar om att öppna möjligheter till avsteg från de

mininormer som riksdagen successivt har fört in i gällande lagar för att bl. a. med hjälp av dem få ett bostadsbyggande som leder till de mål som riksdagen har enat sig om, nämligen att alla, hela befolkningen, skall ha rätt till bra bostäder till skäligena kostnader, finns det anledning för oss att vara försiktiga. Därför anser vi att det är mycket viktigt att resultatet granskas och att vi här i riksdagen, om det visar sig att försöken inte har blivit till den nytta som avsågs, bör ha möjligheter att pröva om vi skall behålla lagen eller ej. Det är därför som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 74 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Det är uppenbart att Margareta Palmqvist egentligen är emot tanken på denna dispens. Hon säger att man här snabbt måste göra en utvärdering för att se till att inga fel begås och att ingen av de heliga principer som man slår vakt om kommer i kläm.

Vad det är fråga om är hur vi skall kunna stimulera ett nytänkande inom byggnadssektorn, hur vi skall få till stånd forskning och försöksprojekt. Då kan man inte binda fast de människor som skall hålla på med detta med hårt reglerade bestämmelser även när det gäller enstaka försöksprojekt – vi skall inte tala om hur det är i normalfallet.

Margareta Palmqvist läste här upp en mängd exempel på avsteg från stadgan. Jag förmodar att hon trodde att ledamöterna skulle tycka att det är fruktansvärda avsteg som nu görs. Jag tror inte att någon reagerar om man i stället för sopnedkast har soprum ute på gården dit de boende tar ned sina sopor, om det förbilligar för dem som bor i huset. Jag tror att de boende föredrar det framför ett sopnedkast. Samma sak gäller på punkt efter punkt.

Vi måste hitta former för hur vi i framtiden skall kunna bygga billigare. Då måste vi nu börja bortse från alla dessa regler, normer och bestämmelser som vi har snärjt in oss i. Denna dispensrätt är en möjlighet, men ni säger halvt nej också till det. Jag beklagar det, Margareta Palmqvist.

Anf. 75 MARGARETA PALMQVIST (s):

Fru talman! Jag tror inte att det är ointressant om man för all framtid accepterar att sopnedkasterna i femvåningshus placeras i entrén. I varje fall är det inte ointressant för oss under den tid av livet då vi har svårt att gå, när vi behöver stöd av en käpp eller två kryckor. Då kan det bli ett mycket stort problem att ta med sig soporna ned till porten, trots att vi med friska fötter upplever det som ett litet problem. Detta är bara ett exempel som jag har velat ta fram.

Jag vill ställa detta första exempel mot det andra exemplet som jag anförde. Det gällde det behov som vi har av att skaffa fram bra bostäder åt alla åldringar, som vi vet kommer att öka i antal – vi kan inte förneka det. Jag tror att det är mycket viktigt att vi får en bostadspolitik som verkligen, på allt sätt, tjänar de sociala mål som vi ställer upp i annat sammanhang. Bostadspolitiken skall bidra till att vi kan nå dessa mål.

Det är viktigt att man har klart för sig vilka konsumenters ärenden som

man går. Till sist är det nog en fråga om vilka konsumenter som vi är ute för att skydda. Jag tror att de konsumenter som Rolf Dahlberg åtminstone i andra sammanhang har velat skydda kanske inte har funderat på att bosätta sig i en vanlig två- eller trerumslägenhet, i varje fall inte i en förkrympt sådan. Om Rolf Dahlberg vill göra sig till tolk för dessa konsumenter, tror jag inte att han skall vara så rädd för att hävda att vi skall vara försiktiga när vi tar bort regler som man har kämpat igenom för att andra konsumenter skall få det bättre.

Anf. 76 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Jag talar inte för några alldeles speciella konsumenter utan naturligtvis för den efterfrågan som finns på bostadsmarknaden i stort.

Låt oss ta exemplet med soporna. I femvåningshuset finns det hiss. De som bor på femte våningen kan ta hissen ner och ta soporna med sig.

Jämför sedan med hur det är att bo i ett småhus. Där får man bära ut soppåsen till en soptunna som kanske står 50 meter från huset. Den som bor på det sättet skall alltså klä på sig och gå ut.

Vi kommer i framtiden att få ge avkall på vissa saker för att hålla kostnaderna nere. Man får väga för och emot här, och då menar jag att det är ingen större försämring för dem som bor fem våningar upp om sopnedkastet skulle vara placerat på bottenvåningen i trappuppgången.

Men jag tror, fru talman, att det här ligger litet grand vid sidan om. Det väsentliga är om man har den politiska viljan att få till stånd ett experimentbyggande eller inte, och jag tror att det är ganska klart att det är där skillnaden mellan Margareta Palmqvist och mig finns. Margareta Palmqvist är rädd för experiment, medan jag tycker att här skall vi verkligen ta chansen att försöka få i gång de människor runt om i landet som har idéer till ett nytänkande på byggsidan.

Vi är som sagt inte överens på den punkten, och det återspeglar också litet grand av skillnaden i våra politiska uppfattningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 143 för reservationen av Kjell Mattsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Exploateringssamverkan

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:6 om exploateringssamverkan m. m. (skr. 1982/83:39).

*Exploaterings-
samverkan*

Anf. 77 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Den dåvarande regeringen presenterade för omkring sju månader sedan en proposition om exploateringssamverkan. På grund av den hårda arbetsbelastningen i kammaren beslöt riksdagen i våras att skjuta upp behandlingen av propositionen till nu i höst. Vi moderater uttryckte vårt missnöje över detta beslut. Vi framhöll angelägenheten av att lagförslaget antogs utan fördröjning.

Den nya regeringen beslöt den 21 oktober att återkalla propositionen. Regeringens beslut saknar saklig grund.

Angelägenheten av att riksdagen bifaller lagförslaget i proposition 1981/82:221 har enligt vår uppfattning inte minskat sedan i våras.

1960- och 1970-talen kännetecknades vad gäller bostadsbyggande av storuthyggnad av en- och flerfamiljshus på råmark. Omfattande råmarksbebyggande är i dag i huvudsak ett avslutat kapitel. Bygandet kommer under överskådlig framtid att koncentreras på renovering samt komplettering av äldre bebyggelseområden genom förtätning och förnyelse.

Det är helt realistiskt att kommunerna skall gå in och förvärva alla de fastigheter som ligger inom dessa förnyelseområden. Det är heller inte önskvärt. Men kommunerna måste ha ett instrument för att påskynda och underlätta förnyelseplanering. En positiv utveckling av det ofta mycket komplicerade stadsplanarbetet i förnyelseområden förutsätter en aktiv medverkan av de många fastighetsägarna.

Lagförslaget innebär att man inför ett system som ger möjlighet för fastighetsägarna att delta i kostnaderna för förändringsåtgärder men också att få del i exploateringsverksamhetens avkastning. Sådan samverkan, exploateringssamverkan, skall enligt förslaget kunna utmynnas i att den byggbara marken fördelas på de deltagande fastigheterna.

Förslaget medför att även mark med mindre goda förutsättningar från fastighetsindelningssynpunkt kan komma i fråga för exploatering för bebyggelse.

När många fastigheter berörs eller när fastighetsindelningen är splittrad, ger i och för sig fastighetsbildningslagstiftningen möjlighet att i viss utsträckning åstadkomma överensstämmelse mellan fastighetsindelning och plan. Men det behövs många gånger även en reglering av relationerna mellan markägare och kommun angående exploaterings genomförande. Erfarenheten visar att detta inte är möjligt att åstadkomma vid en splittrad indelning.

Det finns dessutom rent allmänt ett behov av att kunna ta till vara det intresse och den vilja till ansvar som finns bland fastighetsägare och andra att förnya och förbättra befintliga bebyggelsemiljöer. Insatser från dessa är en avgörande förutsättning för att förändringar över huvud taget skall kunna

Onsdagen den
8 december 1982

*Exploaterings-
samverkan*

genomföras i förnyelseområden.

Större orter i vårt land omges ofta av äldre villa- och fritidshusområden. I dessa områden har förnyelseplanering och genomförande hittills varit ett mycket svårt problem. Genom en exploateringssamverkan kan man, när förtätning blir aktuell, föra över mark från en fastighetsägare till en annan och därigenom få fram ytterligare byggrätt eller utföra gemensamma anordningar som närlekplatser på kvartersmark. Genom exploateringsavtal med kommunen kan åtaganden fastläggas gentemot kommunen om hur vägar, vatten- och avloppsanläggningar o. d. skall utföras, att viss mark, exempelvis parkmark, skall överlämnas till kommunen osv. Med andra ord: man kan åstadkomma ett i tiden anpassat planinnehåll kopplat till genomförande, precis som sedan länge sker inom råmarksexploatering.

Socialdemokraterna talar ofta om angelägenheten av att hålla uppe och även öka bostadsbyggandet. Regeringens beslut innebär att tal och handling – som så ofta hos socialdemokraterna – inte följs åt.

Vill man hålla uppe bostadsbyggandet, vill man ge kommuner och fastighetsägare ett verksamt instrument, förtätning och förnyelseplanering, då skall man naturligtvis se till att lagförslaget genomförs.

Det är mot denna bakgrund som vi moderater har motionerat om att riksdagen skall anta lagförslaget i proposition 1981/82:221. Som framgår av civilutskottets betänkande har centern och folkpartiet anslutit sig till denna ståndpunkt, vilket är glädjande.

Herr talman! Majoriteten i civilutskottet har yrkat avslag på vår motion. Motiveringen härför är lika innehållslös som motiveringen i regeringens beslut.

Argumenten för att tillstyrka motionen och därmed anta lagförslaget i proposition 221 är däremot, som jag tidigare framfört, mycket starka. Jag yrkar därför bifall till reservationen i civilutskottets betänkande nr 6.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 78 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Det är verkligen mycket beklagligt att regeringen beslutat lägga förra bostadsministerns proposition om exploateringssamverkan i papperskorgen. Om förslaget i stället hade kunnat genomföras, hade det inneburit förenklingar av det ofta ganska krångliga förhållande som uppstår när flera markägare påverkas av en exploatering. Eftersom den typen av ärenden kommer att bli allt vanligare framöver, då byggandet handlar mer om förtätning och mindre om nyproduktion på s. k. jungfrulig mark, var det ett angeläget förslag. Mittenregeringen föreslog metoder som möjliggör enklare hantering. Den socialdemokratiska regeringen har, som en av sina första åtgärder, beslutat att förhindra sådana planer. Det är både anmärkningsvärt och beklagligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i civilutskottets betänkande 1982/83:6.

Anf. 79 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Som framgår av civilutskottets betänkande nr 6 ansluter sig utskottsmajoriteten till de skäl som regeringen i skrivelse anförde när den återkallade den föregående regeringens proposition 221.

I skrivelsen anförs bl. a. att de i propositionen aktuella frågorna närmare skall övervägas i det pågående arbetet i den s. k. plan- och bygglagsberedningen. Dessutom anser man sig behöva överväga de skattemässiga konsekvenserna. Som har framgått av vad reservationens talesmän sagt anser de att de angivna skälen saknar saklig grund. Detta har också framförts i en motion av Rolf Dahlberg och ytterligare några moderater. Utskottsmajoriteten delar inte den uppfattningen utan anser att det finns starka sakskäl som talar för att de i propositionen föreslagna åtgärderna övervägs i ett större sammanhang. Jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Anf. 80 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Det är ganska förvånande att socialdemokraterna avvisar den här möjligheten. Jag har uppfattat socialdemokraterna som anhängare av tanken att se till att kommunerna får genomföra de planer som antas. Hade bifall till den här reservationen varit möjlig, hade det instrumentet kommit i kommunernas ägo. Detta är en angelägen uppgift. Thure Jadestig hänvisar till att PBL-förslaget skall tillgodose dessa önskemål.

När kommer PBL-förslaget att kunna tillämpas i praktiken? Ja, det vet vi inte mycket om, men troligen lär det inte bli förrän i mitten av 1980-talet – 1984, 1985, kanske 1986. Men det är just nu som det är angeläget att dessa åtgärder sätts in. Det är nu som byggandet befinner sig på en låg nivå. Det är nu som förtätningarna bör och måste ske i stadskärnorna. Det blir dessutom billigare för kommunerna att genomföra de planer man har, och det är därför mycket förvånande att man avvisar det här utomordentligt goda förslaget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 144 för reservationen av Kjell Mattsson m. fl.

18 § Förfaringsättet vid försäljning av staten tillhörig fast egendom

Föredrogs finansutskottets betänkande 1982/83:12 om förfaringsättet vid försäljning av staten tillhörig fast egendom.

Anf. 81 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Motionären tar i den nu aktuella motionen upp ett missförhållande som egentligen borde vara ganska lätt att avhjälpa, nämligen den alltför krångliga byråkratiska ordning som gäller då staten i vissa fall skall

*Förfaringssättet
vid försäljning av
staten tillhörig
fast egendom*

avyttra fast egendom. I de fall som särskilt omnämns i motionen är inte bara länsstyrelsen utan också kammarkollegiet och regeringen invecklade i hanteringen, och den borde kunna förenklas.

Skillnaden i uppfattning i sak är förmodligen inte särskilt stor mellan majoriteten och minoriteten i utskottet. Det har kommit att bli närmast en procedurfråga.

Det är inte ett helt nytt problem. Ett angränsande problem har observerats tidigare. Då gällde det gränsdragningen i försäljningssammanhang mellan vad som behövde tas till riksdagen och vad som inte behövde tas till riksdagen, och riksdagen beslöt att den frågan skulle studeras i särskild ordning genom ett beslut i våras. Minoriteten i finansutskottet menar nu, liksom motionären, att det vore praktiskt att snarast ta itu med det problem som uppmärksammas i motionen, och att det då ligger nära till hands att låta den utredning som redan är beslutad se över även den frågan. Man skulle vinna tid och kanske t. o. m. pengar på att någorlunda snabbt komma till rätta med missförhållandet.

Minoriteten i utskottet har faktiskt litet svårt att förstå varför motionen har behandlats så relativt "snävt". Majoriteten framför här ett rent uppskovsyrcande genom att yrka avslag på motionen med hänvisning till den tidigare aktualiserade utredningen. Vi har t. o. m. litet svårt att frigöra oss från intrycket att det hela är ett utslag av bristande generositet och kanske också av ett prestigetänkande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som i detta ärende föreligger i utskottet.

Anf. 82 ARNE GADD (s):

Herr talman! I motionen 693 till förra årets riksmöte yrkade tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson att man skulle se över reglerna för försäljning av fast egendom, speciellt i de fall som rör allmänna arvsfonden.

Kring önskemålet att förenkla, snabba på och i ordets bästa mening förbilliga förfaringssättet råder inga som helst delade meningar i utskottet. Som Lennart Blom redan antytt har emellertid finansutskottet under riksdagens vårsession i enighet ställt sig bakom ett förslag som gäller försäljning av fast egendom över huvud taget. Bakgrunden till det formella avslagsyrkande som nu ligger på riksdagens bord är kort och gott att utskottsmajoriteten inte finner något skäl att av alla de problemställningar som översynen skall omfatta gå in på just det som gäller den allmänna arvsfonden. Ett bifall till motionen skulle då få det problemet att framstå som det allra viktigaste, allvarligare än alla andra.

Vi förutsätter att frågorna får sin adekvata behandling i den översyn som kommer att ske. Detta är, som framgår av utskottets skrivning, bakgrunden till vårt avslagsyrkande.

Med den förklaringen vill jag, herr talman, yrka bifall till finansutskottets hemställan i betänkandet 1982/83:12.

Anf. 83 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Majoriteten har formulerat sig på följande sätt:

”I avvaktan på resultaten av den av riksdagen begärda översynen av reglerna vid försäljning av staten tillhörig egendom bör dock inte något ytterligare initiativ nu tas i frågan från riksdagens sida.”

Motionären har pekat på en angelägen fråga, och vi tycker att utskottet med denna skrivning avstår från att förvissa sig om att också den frågan inbegrips i utredningen. Risken är att det praktiska resultatet blir en allmän försening.

Anf. 84 ARNE GADD (s):

Herr talman! Den tolkningen, dvs. att översynen inte får behandla de frågor som har aktualiserats i Karl Erik Erikssons motion, får stå för Lennart Bloms egen räkning. Det är tvärtom så att vi utgår ifrån att de får sin vederbörliga behandling i den översyn som är beställd. Vi avvaktar för att se frågans lösning i ett vidare och viktigare sammanhang, nämligen en helhetsaspekt på frågan om försäljning av statens egendom.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 143 för reservationen av Lars Tobisson m. fl.

19 § Minskat krångel för företagare

Föredrogs finansutskottets betänkande 1982/83:13 om minskat krångel för företagare.

Anf. 85 ROLF WIRTÉN (fp):

Herr talman! Motionärerna Daniel Tarschys och Christer Eirefelt vill minska krångel och byråkrati för företagare. Det är bra.

På ett principiellt plan är ”avbyråkratisering” ett mål som de flesta människor gillar. Det är i själva verket rätt svårt att hitta några motståndare till tanken att samhället borde bli enklare och mer genomskinligt, att ärenden borde handläggas snabbare, att rutiner borde vara mer flexibla och det offentliga språket mer jordnära och begripligt. Men när man går från det abstrakta till det konkreta, till handfasta åtgärder för att minska krånglet i de enskilda medborgarnas kontakter med myndigheterna, då dyker det väldigt snart fram motståndare ur alla hörn. Det allmänna krånglet har inga försvarare, men det enskilda specifika krånglet har för det mesta en hel hord av ivriga tillskyndare. Och det här är naturligtvis en reflex av att samhället är alldeles sprängfyllt med krafter som genererar byråkrati och byråkratisering.

Det krävs en stark politisk vilja för att minska krånglet. Den behövs för att få igenom åtgärder som kan få arbetet i näringsliv och inom den offentliga

Onsdagen den
8 december 1982

*Minskat krångel
för företagare*

sektorn att flyta effektivare. Det går att åstadkomma resultat. Det visar det antityråkratiarbete som har bedrivits sedan regeringsskiftet 1976. Tag exempelvis antikrångelpropositionen från fp-regeringen våren 1979. Den innehöll 172 åtgärder för att minska krångel och onödig byråkrati.

Herr talman! Det antityråkratiarbete som har utförts under senare år förtjänar att i korthet redovisas för kammaren. Här är några exempel:

För det första har förvaltningen rationaliserats. Kraven på myndigheternas arbete med vardagsrationalisering har skärpts. De senaste åren har de allra flesta ämbetsverk fått sina anslag minska med 2 % årligen. Inom många myndigheter har interna arbetsgrupper tagit itu med förenkling, decentralisering och besparingar.

För det andra har regleringarna av kommunerna minskat. Statens detaljreglering av kommunernas verksamhet har inskränkts, t. ex. i fråga om barntillsynen, socialvården, sjukvården och brandväsendet. Specialdestinerade bidrag har sammanförts till generella. F. n. sker inom den s. k. stat-kommun-gruppen en systematisk genomgång av gällande regleringar i syfte att vidga den kommunala självstyrelsen och minska kostnadstrycket på kommunerna.

För det tredje har det utförts en bantning av centralbyråkratin. I takt med att centralstyrningen inskränkts kan också flera stora ämbetsverk minska i omfattning. Inom försvaret pågår sedan länge en planmässig minskning av den centrala förvaltningen. Betydande nedskärningar är också på gång inom socialstyrelsen och skolöverstyrelsen.

För det fjärde har det åstadkommit en minskning av antalet beslut i kanslihuset. Inom statsrådsberedningen sker en fortlöpande prövning av möjligheterna att delegera regeringsärenden till lägre instanser. Sedan 1977 har antalet regeringsärenden, exkl. besvärärenden, minskat med ungefär 5 % per år.

För det femte gäller det att få bättre service åt allmänheten. Mycket kan göras för att underlätta medborgarnas kontakter med förvaltningen och göra offentlig information mer lättillgänglig. Kanslihuset och flera andra offentliga organ har anställt språkvårdare för att komma till rätta med den krångliga kanslisvenskan.

För det sjätte gäller det – och det är det motionen tar fasta på – att minska kraven på uppgifter från företag, kommuner och enskilda. Genom delegationen för företagens uppgiftslämnande (DEFU) har det skett en rensning av gamla uppgiftskrav och en systematisk bevakning av att det inte tillkommer blanketter som är onödiga eller invecklade. Redan under det första året av sin verksamhet beräknade DEFU att spara in 25 milj. kr. åt företagen genom att hämma myndigheternas nyfikenhet. Även blanketter som riktar sig till allmänheten har förenklats, t. ex. i den senaste folk- och bostadsräkningen.

Det gäller också för det sjunde att få till stånd en avbyråkratisering inom särskilda sektorer. Vissa delar av förvaltningen ter sig notoriskt krångliga för medborgarna. Riktade insatser har initierats på sådana områden. Således har interna avbyråkratiseringsutredningar genomförts, bl. a. inom posten och

bostadsstyrelsen. Vi har också förenklat byggnadslovsprövningen. Det mest kända resultatet av detta är den s. k. friggeboden, dvs. en stuga om högst 10 m² som nu får uppföras utan byggnadslov. Inom vissa förvaltningsområden, t. ex. tillståndsprövningen för invandrare, har instanskedjan förkortats i syfte att främja en snabbare handläggning.

Detta är några exempel, herr talman, på hur vi under våra regeringsår har försökt komma åt den alltför rika floran av byråkrati och krångel. Nu gäller det att vi kommer vidare i detta väsentliga arbete. Särskilt viktigt är det i en tid då det gäller att öka effektiviteten i svensk industri och i svenskt näringsliv och att procedurerna förenklas, så att man mer kan arbeta än skriva blanketter och lämna uppgifter. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 86 ARNE GADD (s):

Herr talman! Det mesta av vad Rolf Wirtén sade tror jag att alla håller med om. Men om vi skulle hålla oss till vad riksdagen just nu skall behandla, nämligen finansutskottets betänkande nr 13, blir det nödvändigt att föra diskussionen på ett mera konkret plan. Här gäller det om vi skall ha en kampanjinsats eller inte från regeringen gentemot statliga myndigheter för att minska onödig byråkrati och onödigt krångel. Det är vad vi skall ta ställning till nu, Rolf Wirtén, inget annat.

I det fallet har utskottsmajoriteten tyckt att det varit besynnerligt att angripa problemet på det sättet att regeringen skulle ha något slags kampanj mot förvaltningen för att förmå denna sin förvaltning till en minskning av krånglet. Är det inte bättre att regeringen helt enkelt gör sitt vanliga jobb på vanligt sätt? Flera av de insatser som Rolf Wirtén pekade på är naturligtvis nödvändiga. Rolf Wirtén sade att det gäller att få till stånd en så smidigt verkande statsförvaltning som möjligt. Vem hittar någon av annan mening?

Jag vill för att nämna bara någonting av det som är på gång peka på den faktiskt centrala insats som den nya regeringen har gjort genom att ägna statsförvaltningen och den offentliga sektorn den uppmärksamheten att avdela ett helt departement som skall ansvara för att denna verksamhet skall fungera. Det är en konkret arbetsinsats. Men att man skulle börja gå med plakat mot varandra mellan regeringskansli och ämbetsverk förefaller besynnerligt – även om vi minns från energidebatten 1976 att ett nyblivet statsråd fann för gott att demonstrera med "sandvikare" utanför det kanslihus från vilket han sedan skulle styra landet.

Vi tycker alltså att den reform som föreslås i reservationen, såsom denna är formulerad, är meningslös. Den retorik som förre statsrådet Rolf Wirtén använt hade dock mycket sympatiska inslag – till slut ändå ett litet försök till en elakhet i detta sammanhang. Jag vill säga till Rolf Wirtén, innan han tar i alltför mycket: Minns dock att motionen väcktes i januari 1982, då alla perspektiv faktiskt utgick från den regeringsperiod som Rolf Wirtén nu försöker få att framstå som så kolossalt effektiv. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Onsdagen den
8 december 1982

*Minskat krångel
för företagare*

Anf. 87 ROLF WIRTÉN (fp) replik:

Herr talman! Det är bra att Arne Gadd håller med om att det är viktigt att den nya regeringen fortsätter det framgångsrika arbete som vi har bedrivit sedan 1976 för att få ned krånglet i den offentliga sektorn och inom näringslivet. Jag hoppas att regeringen kommer att visa att det blir en konkretisering på det sätt som Arne Gadd har pekat på som en första åtgärd. Men en åtgärd räcker ingalunda, Arne Gadd. Det är fråga om att fortsätta så att ni om ett antal år kan visa på en minst lika lång lista på framgångsrika åtgärder som den förra regeringen kan göra.

Det är ett oerhört viktigt arbete för att öka effektiviteten i svensk industri, och motionen tar sikte på att man skall gå vidare på det arbete som främför allt DEFU utträttade. I regeringens uppdrag till statens industriverk har man inte med hela näringslivssektorn. Det är viktigt att man också täcker in den mindre företagsamheten, exempelvis inom handeln.

Anf. 88 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Jag är helt överens med Rolf Wirtén om att ordentliga insatser måste göras. Men så optimistiska är vi socialdemokrater att vi tror oss om att lyckas åtminstone lika bra som ni. Vi har faktiskt ambitionen att bli ännu mycket bättre. Själva konstruktionen av civildepartementet visar att regeringen tar frågorna på allvar.

Anf. 89 ROLF WIRTÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag är tyvärr litet mer pessimistisk på den punkten. Jag vet av erfarenhet att socialdemokratin alltför ofta förfaller till ett regleringssamhälle, medan vi mer vill arbeta med de marknadsmekanismer som går från konsumentens fria val, de signaler som kommer från marknaden in till näringslivet. Det är tyvärr ofta som socialdemokraterna i stället vill reglera och därmed byråkratisera samhället. Jag hoppas verkligen att Arne Gadd försöker motverka en sådan utveckling.

Anf. 90 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Att vara företagare har sina sidor, både negativa och positiva. Jag vet vad jag talar om, för jag är så att säga född småföretagare – det är min livsluft.

Det är både intressant och stimulerande att vara företagare. Man är med och skapar något. Företagarna är en värdefull samhällsgrupp. Jag tror inte att det är någon överdrift att säga att de är en av samhällets viktigaste grupperingar. Inte minst de mindre och medelstora företagen gör en samhällsinsats av format. Hundratusentals människor är sysselsatta inom den sektorn. Det är den positiva sidan.

Men det är också en arbetsam och inte minst i dagens ekonomiska läge bekymmersam uppgift att driva företag. Många kämpar en hård kamp för att klara sitt företag. Därför måste vi som har säte och stämma i det här huset göra allt för att underlätta företagarnas arbete. En möjlighet är att förenkla uppgiftsskyldigheten till olika myndigheter, med andra ord stoppa den

*Minskat krångel
för företagare*

växande byråkratin som stryper många företag och försvårar arbetet för många.

Jag har i min hand en uppställning över de uppgifter som en företagare under ett kalenderår är skyldig att sända till myndigheter av olika slag. Det finns också en uppställning på tidpunkterna för inbetalning av avgifter och skatter till staten. När man bläddrar igenom den sammanställningen från januari till december blir man som företagare stressad, bekymrad och irriterad. Man frågar sig: Finns det inte i detta effektiva och datamedvetna samhälle möjlighet att förenkla och rationalisera företagarnas informations- och betalningsplikt – med andra ord minska byråkratin?

De flesta – för att inte säga alla – företagare tycker att det rådande systemet är på tok för invecklat och överarbetat. De som råkar värst ut är de mindre företagen. Ofta har den enskilde småföretagaren inte råd att anställa arbetskraft för att sköta kontakten med och informationen till statliga myndigheter. Man har fullt upp att göra med att sköta företaget: inköp, arbetsledning, försäljning och ekonomi. Här är det inte fråga om 40 timmars vecka – nej, 60–70 veckotimmar är ofta förekommande. Utöver dessa arbetsuppgifter, som är helt nödvändiga för att ett företag skall kunna fortleva, kommer arbetet med ifyllandet av blanketter och inkasseringar av avgifter, som politikerna har beslutat skall skötas av företagaren. För många är det en omöjlig, för att inte säga omänsklig, uppgift.

I finansutskottets betänkande 1982/83:13 behandlas en motion om minskat krångel för företagare. Till betänkandet är fogad en gemensam borgerlig reservation till förmån för ett tillkännagivande till regeringen. Vi reserverar vill att regeringen snarast föreslår ytterligare verkningfulla åtgärder, som kan bidra till att minska krångel och onödig byråkrati för företagsamheten. Socialdemokraterna vill inte vara med om denna påtryckning. I stället hänvisar de till ett i november månad i år givet uppdrag till statens industriverk att utreda vissa frågor om administrativa hinder för industriell uppbyggnad. Det är ett enligt reservanternas begränsat och otillräckligt uppdrag.

Jag vet inte, herr talman, om någon av socialdemokraterna i finansutskottet är företagare eller har företagsanknytning. Jag tror i varje fall inte att Arne Gadd som talesman för socialdemokraterna i utskottet har det. Jag är säker på att vi, om det funnits någon socialdemokratisk ledamot i finansutskottet med sådan förankring, skulle ha haft ett enligt betänkande, med reservanternas skrivning.

I stället sätter Arne Gadd och de övriga socialdemokraterna i utskottet sin tilltro till regeringen Palme. Det tycker jag är att bygga på lösan sand. Socialdemokraterna är, som Rolf Wirtén också framhöll, av hävd byråkratin försvarare – det vet vi. Inte minst vi företagare, som dignar under mer eller mindre onödiga uppgiftsbördor, kommer dagligen i kontakt med denna byråkrati.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation med Lars Tobisson som första namn som är fogad till utskottets betänkande.

Onsdagen den
8 december 1982

*Minskat krångel
för företagare*

Anf. 91 ARNE GADD (s):

Herr talman! Låt mig påpeka några saker för Filip Fridolfsson. Jag sympatiserar med honom såsom företrädare för företagarna men bortser då från hans värdering av den gruppens betydelse jämfört med andra grupper. Jag uppmanar Filip Fridolfsson, när han möter dessa företagare, att berätta för dem att vi här i eftermiddag har diskuterat om det skall föras en kampanj eller ej inom byråkratin mot krånglet. Det är ju vad vi skulle ha resonerat om. För att inte bära falskt vittnesbörd, berätta för dem att den socialdemokratiska regeringen faktiskt har avdelat ett helt departement för att genomföra förenklingar! I så fall blir det kanske litet balans i diskussionen. På det sättet kunde vi kanske t. o. m. lösa dessa frågor på ett hyfsat sätt. Jag tror att Filip Fridolfsson kan göra en insats. Kom ihåg att Du i dag här i kammaren bara försvarat en kampanjinsats!

Anf. 92 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Vi diskuterar inte en kampanjinsats. Reservationen slår fast att vi anser att "regeringen snarast bör föreslå ytterligare verkningsfulla åtgärder som kan bidra till att minska krångel och onödig byråkrati för företagsamheten". Så är reservationen formulerad.

Det var bra att Arne Gadd gav mig rätt, när jag uttalade sympati för företagsamheten. Jag tycker mig ha funnit att det har skett en tillnyktring inom det socialdemokratiska partiet när det gäller det stora och mäktiga partiets inställning till företagsamheten. Numera görs det ofta – som av Arne Gadd nyss – positiva uttalanden från det hållet om företagsamheten. Framför allt de s. k. gråsossarna talar med värme i rösten om vilken betydelsefull samhällsinsats företagen gör.

Jag gillar gråsossar, herr talman, därför att de bromsar de ivriga socialiseringspådrivarna inom partiet. De vet att det finns gränser för byråkratins framfart. Jag tror att Arne Gadd är på väg att bli en gråsosse. Om tre fyra år är han med i den skaran. Det hör jag av hans tal här och det uppskattar jag. Men att gå så långt som att acceptera den förnämliga skrivning som reservanterna här presenterar är han inte mogen för i dag.

Anf. 93 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag hoppades att vi skulle komma till vad saken gäller. Vi kan såsom utskottsmajoritet inte kommentera en reservation, utan vi kommenterar motionen. Kan inte Filip Fridolfsson erkänna detta, så att vi tillsammans – gråsossar eller svarta moderater – kan arbeta på att verkligen göra en insats och inte bara prata. Jag tror allvarligt talat att Sveriges företagare, små, medelstora och stora i en enda hög, förstår när man är ute bara för att göra grejer, som jag hävdar är fallet med denna motion, eller när man tar frågorna på allvar. Den socialdemokratiska regeringen har all anledning – kalla dess medlemmar för gråsossar eller någonting annat – att tala om vad den har gjort under dessa två månader sedan 8 oktober 1982. Det är ingen konst att jämföra med vad ni gjorde under sex år.

Anf. 94 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Om vi nu skall hålla oss till saken, diskuterar vi den till betänkandet fogade reservationen. Den står också vi moderater bakom. Det är den reservationen jag försvarar. Den har befunnits äga ett stort värde, när man presenterar den ute bland företagarna. Jag har inte diskuterat den något diffusa kläm som folkpartimotionen har. Men reservationen tycker jag är utomordentligt väl skriven, och jag yrkar än en gång bifall till densamma.

Anf. 95 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag noterar till kammarens protokoll karakteristiken "den något diffusa klämman" men att "reservationen var bättre". Jag gratulerar därmed till färdriktningen.

Anf. 96 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag riktar ett tack till Arne Gadd.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 143 för reservationen av Lars Tobisson m. fl.

20 § Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1982/83:14 Åtgärder mot kapitalflykt och ekonomisk brottslighet

1982/83:16 Ny lagstiftning beträffande riksgäldskontoret. m. m. (förs. 1980/81:19)

Vad utskottet hemställt bifölls.

21 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1982/83:17 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1981/82 (redog. 1982/83:2)

Lades till handlingarna.

22 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1982/83:18 Förslag till lag om vissa äldre sedlar (förs. 1982/83:5)

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
8 december 1982

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Föredrogs finansutskottets betänkande 1982/83:19 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) (prop. 1982/83:37).

Anf. 97 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Sedan 1972 har riksdagen regelbundet vid den här tiden på året förlängt tillämpningen av den allmänna prisregleringslagen med ett år. Det har skett rutinmässigt och utan nämnvärd debatt. Därför kom det kanske som en överraskning för regeringen och för övriga partier, när vi moderater denna gång, i motion 53, avvek från den invanda ordningen och hemställde att förlängningen nu endast skall gälla ett kvartal.

Den allmänna prisregleringslagen har karaktären av en beredskapslagstiftning, avsedd för extraordinära krislägen. Dess konstruktion är baserad på förutsättningen och övertygelsen att en effektiv konkurrens är den från samhällssynpunkt bästa prisregulatorn. Möjligheten till prisreglering skall kunna utnyttjas endast i undantagsfall, och då först sedan beredskapslagstiftningen satts i kraft.

Yrkandet i den moderata motionen grundas på det arbete som utförts i den statliga prisregleringskommittén. Dess uppgift har varit att företa en utvärdering av prispolitiken. Slutbetänkandet lades fram i maj 1981, och remissbehandlingen har avslutats.

Kommittén konstaterar, att för att en prisregleringspolitik skall ha en chans till framgång, måste det röra sig om ett sällan förekommande ingrepp av extraordinär karaktär i kombination med omfattande stabiliseringspolitiska åtgärder av annat slag. Det svenska systemet med prisreglering och prisövervakning har emellertid under de senaste tio åren inte haft någon sådan undantagskaraktär. I stället har regleringsåtgärderna blivit ett reguljärt inslag i den ekonomiska politiken. Men såväl svenska som internationella forskningsresultat visar att prisregleringar inte har någon bestående nedhållande inverkan på prisstegringstakten. I stället orsakar de, konstaterar kommittén, effektivitetsförluster i samhällsekonomin.

Efter denna sammanfattande bedömning av den förda prispolitikens effekter uttalar prisregleringskommittén följande rekommendation: "En huvudsats blir därvid att prispolitiken inte bör fortsätta i sin nuvarande form. Detta innebär i första hand att formella prisregleringar enligt PL" – prisregleringslagen – "inte bör tillämpas som ett reguljärt inslag i den ekonomiska politiken."

Den kritiska syn på prisregleringar som den statliga kommittén gett uttryck åt bestyrker de principiella invändningar vi moderater länge framfört från en marknadsekonomisk utgångspunkt. Problemet med priskontroll och prisreglering är att sådana åtgärder angriper endast symptomen men inte de underliggande orsakerna till inflationen. Om det hade varit möjligt att genom lagstiftning förhindra prisstegring, skulle det ha gjorts för länge sedan. När prisreglerande åtgärder blir ett reguljärt inslag i stabiliseringspolitiken, är risken stor att de motverkar sitt syfte och snarast verkar

uppdrivande på inflationstakten. Man kan nog säga att medborgarna vid det här laget har lärt sig att beslut om införande av priskontroll ger ett tips om att det framöver stundar stora prishöjningar.

Den nu slutförda översynen av prisregleringslagen är ett fall av flera där initiativ till avreglering, som togs under den borgerliga regeringsperioden, nu avsatt konkreta resultat. För framtiden står helt enkelt valet mellan fortsatt regleringsekonomi och återgång till liberal marknadsekonomi. Jag beklagar i det här sammanhanget att folkpartiet, som i anslutning till publiceringen och remissbehandlingen av prisregleringskommitténs betänkande gjorde klara uttalanden i liberaliserande riktning, inte ansett sig kunna fullfölja denna linje genom en anslutning till den moderata motionen och reservationen.

Utskottsmajoriteten betecknar prisregleringar som ett medel i stabiliseringspolitiken. Den anser prispolitiken vara särskilt viktig i ett skede med snabba konsumentprisstegringar, som det vi väntar oss 1983. Dessutom finner den det olämpligt att en fullmaktslag som prisregleringslagen ges en alltför kort giltighetstid.

Jag kan för min del inte förstå hur tio år kan anses vara en alltför kort tid för tillämpningen av en lag av undantagskaraktär. Logiken och konsekvensen i påståendet, att prisregleringar behövs som ett stabiliseringspolitiskt medel i tider då inflationen är särskilt snabb, är också svår att uppfatta.

Nej, den enda rimliga slutsatsen är att utskottets ställningstagande bekräftar tesen att det är lättare att införa en reglering än att avskaffa den. En sådan åtgärd är svår att skiljas ifrån, även sedan dess överraskningseffekt har förklingat så att endast dess snedvridande verkningar återstår.

Herr talman! Med stöd av prisregleringslagen införde den socialdemokratiska regeringen vid sitt tillträde och i anslutning till den 16-procentiga devalveringen ett allmänt prisstopp. Regeringen har bl. a. i sin krisplan angett att denna åtgärd skall vara i kraft under en förhållandevis kort tidsperiod. Även om ekonomi- och budgetministern nyligen förklarat att prisstoppet skall kvarstå över årsskiftet, bedömer vi moderater det som möjligt att avveckla det inom ett halvår efter åtgärdens insättande.

Därmed räcker det att förlänga tillämpningen av den allmänna prisregleringslagen med ett kvartal, dvs. från den 21 december 1982 till den 20 mars 1983. Därefter bör strävan vara att den – i enlighet med lagstiftningens bokstav och anda – inte skall utnyttjas annat än undantagsvis i rena krislägen.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till reservation nr 1 i finansutskottets betänkande nr 19.

Anf. 98 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Centerns och folkpartiets representanter i finansutskottet biträder regeringens förslag om en förlängning av allmänna prisregleringslagen. Det ställningstagandet är fullt förenligt med en i grunden kritisk inställning till prisregleringar över huvud taget.

Att vi tillstyrker en förlängning av allmänna prisregleringslagen hänger samman med att man eljest skulle beröva regeringen varje möjlighet till

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

prispolitiskt ingripande, och det tycker vi inte är riktigt. Jag vill också påminna om att vi under de år då vi haft en borgerlig regering – och även regeringar där moderata samlingspartiet medverkade – årligen förlängt den allmänna prisregleringslagen. Det förvånar mig att vi inte nu kan bli ense på den punkten.

Jag upprepar alltså att detta ställningstagande är fullt förenligt med en i grunden kritisk attityd till användningen av prisregleringar.

För drygt ett år sedan, sommaren 1981, fick vi ett betänkande från prisregleringskommittén. Det var ett väldigt intressant betänkande, som på ett övertygande sätt påvisade att den typ av prisregleringar som vi har använt oss av i Sverige inte är effektiv när det gäller att långsiktigt hålla nere inflationen. Det fanns nyansskillnader i betänkandet om hur säkra slutsatser som kan dras, men det var uppenbart att hela utredningen var ense om att prisregleringar generellt sett inte är något effektivt instrument mot inflationen.

Efter en remissomgång och en grundlig beredning av detta kommittébetänkande fattades i juni i år en serie beslut, vilkas innebörd var att den alldeles övervägande delen av de gamla prisregleringarna avskaffades. Man kan säga att de återstående resterna av socialdemokraternas regleringspolitik på det här området därmed försvann. Efter det beslutet hade vi inte någon annan form av prisreglering i Sverige än ett prisstopp på mjölk. Vi avskaffade den obligatoriska anmälningsplikten för företag som vill höja sina priser. Vi avskaffade systemet med särskilda överläggningar mellan företagen och statens pris- och kartellnämnd. Vi kunde på det viset rensa bort en serie av onödiga ingrepp i företagens prissättning. Vi kunde göra det, därför att vi var övertygade om att det är i ett samspel mellan fria företag och fria konsumenter som man bäst säkerställer en riktig prisbildning.

Det intressanta, herr talman, är att det finns ingenting som tyder på att priserna i Sverige skulle ha stigit ens en tiondels procent mer på grund av att man avskaffade prisregleringen än vad de eljest skulle ha gjort. Det är en vanlig vanföreställning att tro att om man avskaffar prisstopp och prisregleringar, kommer priserna att skjuta i höjden. Men priserna sköt icke i höjden under månaderna juli, augusti och september i år. Vi hade då en praktiskt taget fri prissättning i landet.

En helt annan sak är att priserna efter det att vi fick en socialdemokratisk regering, som dessutom införde ett allmänt prisstopp, på nytt kommer att skjuta fart. Den socialdemokratiske finansministern har ju sagt att man skall förlänga prisstoppet i någon form under nästa år. Den frågan man då ställer sig är naturligtvis: När kommer den socialdemokratiska regeringen att våga släppa prisstoppet? Kommer den att göra det i en mer utpräglat inflationistisk situation någon gång i mitten på nästa år?

Herr talman! Också den här typen av reglering är naturligtvis i grunden verkningslös. Socialdemokraterna i finansutskottet har inte riktigt vågat skriva detta, utan de kryper litet åt sidan och förklarar att de inte är beredda att dra några långtgående slutsatser men de tycks heller inte vara beredda att försvara prisregleringar generellt sett.

Jag vill till sist bara säga till Lars Tobisson att jag tycker att det var ett alldeles onödigt påhopp, när han sade att folkpartiet här inte fullföljer sin linje. Vi har ju avgivit ett särskilt yttrande just därför att man från moderat sida inte skulle kunna använda den i och för sig rätt betydelsefulla frågan om förlängningen av den allmänna prisregleringslagens giltighetstid för att hoppa på oss. Det var när vi från folkpartiets sida hade det avgörande ansvaret för prispolitiken som det skedde en radikal omläggning av prispolitiken – bort från en regleringspolitik till en fri prisbildning.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Anf. 99 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Giltighetstiden för den allmänna prisregleringslagen går ut den 20 december, och den fråga som vi nu behandlar gäller en förlängning med ytterligare ett år. Tiden kan förlängas med högst ett år varje gång.

Som Björn Molin mycket riktigt sade här har lagens giltighetstid under de borgerliga regeringsåren också förlängts med ett år i taget. Det har varit ett instrument som de borgerliga regeringarna tydligt ändå ansett sig behöva som ett komplement till andra ekonomisk-politiska åtgärder för att vid särskilda tillfällen kunna dämpa prisutvecklingen. Man har också relativt flitigt använt sig av lagen.

Det är mot denna bakgrund och med tanke på att vi under 1983 kan vänta oss konsumentprisstegringar som kanske är snabbare än vad de varit i år, framför allt på grund av devalveringen, ganska överraskande att man nu kommer med ett förslag om en kvartalsförlängning av prisregleringslagen. Det var också Lars Tobisson själv tydligen införstådd med. Jag vet inte om det är ett uttryck för att moderaterna vill så att säga skjuta på allt som rör sig, eller om vi skall se det som det hittills mest konkreta uttrycket för en kvartalspolitik som man tydligen är inställd på att föra.

Jag yrkar, som alla andra ledamöter i utskottet utom moderaterna, naturligtvis avslag på förslaget om kvartalsförlängningen. Samtliga övriga utskottsledamöter finner det klart olämpligt att en fullmaktslag som prisregleringslagen skall ges en alltför kort giltighetstid. Vi ser det som angeläget att tillämpningstiden förlängs till ett år. Inte minst under det viktiga året 1983 är detta ett instrument som regeringen vid akuta behov kan använda i sin strävan att stabilisera den svenska ekonomin och hålla priserna nere.

Den reservation som centern och folkpartiet har avgivit är också märklig. Man är helt överens med utskottsmajoriteten i sakfrågan, att prisregleringslagen skall förlängas med ett år. Men jag fick i Björn Molins anförande förklaringen till denna s. k. okynnesreservation. Man vill inte släppa moderaterna loss på detta fält. Därför måste man reservera sig. Den som har läst texten i reservationen och vad som står i utskottsmajoritetens skrivning finner att det är nästan ordagrant detsamma. Man har bytt ut några ord. Man sätter betyg på prisregleringskommitténs betänkande och ger det betyget förtjänstfullt. Det är någonting som riksdagen varken kan eller brukar göra. Vi har inte heller haft detta kommittébetänkande som föremål för

Onsdagen den
8 december 1982

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

riksdagsbehandling. Vidare utesluter man mycket märkligt ett par meningar, där det sägs så här:

”Under 1983 kan vi vänta oss konsumentprisstegringar som är snabbare än i år. Delvis är detta en effekt av de ekonomiskt-politiska åtgärder som vidtagits för att stärka den konkurrensutsatta sektorns läge.” Det är alltså fråga om devalveringen. Det är ett konstaterande som ju är helt självklart för alla. Folkpartiet och centern är också överens om att detta blir effekten av devalveringen.

Eftersom detta skall vara ett uttryck för synen på ännu friare prisbildning, kan man undra om centern står för samma syn som folkpartiet. Vill man ha denna fria prisbildning också då det gäller jordbrukspriserna?

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i betänkande 19.

Anf. 100 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Björn Molin höll ett passionerat försvarstal för fri prisbildning. Det var väldigt bra. Jag vill också gärna ge honom ett erkännande för att han som handelsminister gjorde i stort sett rent hus med då rådande regleringar. Men just mot den bakgrunden tycker jag fortfarande att det är förvånande att Björn Molin inte drar konsekvensen av sin slutsats att regleringar på prisområdet är verkningslösa. Vad skall det då tjäna till att rutinmässigt gå med på den här förlängningen ett helt år?

Det fanns i Björn Molins anförande en oro för att Kjell-Olof Feldt kanske nu inte riktigt kan komma ifrån det rådande prisstoppet; det skulle ge ett konstigt intryck i samband med att prisstegringstakten nästa år blir hög. Ett sätt att se till att han kommer ifrån det är just att begränsa tillämpningstiden för den här fullmaktslagen, och det är meningen med denna lagkonstruktion. Vore det inte så, skulle det inte vara en fullmaktslag, utan då skulle det vara en bestämmelse som ständigt var i kraft.

Den höga inflationstakten nästa år tycks också vara ett motiv för Roland Sundgren att vilja ha kvar prisregleringslagen i oförändrat skick. Det har gjorts olika bedömningar av prisstegringen nästa år. Före devalveringen kunde man väl räkna med att den skulle uppgå till 8 à 9 %. Efter devalveringen och regeringens krisplan bedöms den bli fem procentenheter högre. Utifrån litet olika utgångspunkter kommer man fram till att det skulle ge en inflationstakt på 12 à 15 %.

Jag vill då fråga Roland Sundgren: Har ni socialdemokrater tänkt på att ingen, inte ens ni själva, gjort gällande att inflationsnivån nästa år på något sätt skulle påverkas av om det råder prisstopp eller inte. Det är ingen som reserverar sig och säger att om vi har prisstoppet kvar litet längre, blir inflationen lägre. Detta visar att prisstoppets syfte inte är att hålla nere priserna, utan syftet är att ge intryck av att regeringen gör något åt saken.

Det här skulle kunna vara tämligen oförargligt om det inte vore så att prisbildningen snedvrids genom införande av sådana här regleringsåtgärder med minskad effektivitet i samhällsekonomin som följd. Det är därför

angeläget att vi nu bryter med den långvariga tendensen att rutinmässigt bara förlänga tillämpningen av den allmänna prisregleringslagen.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

Anf. 101 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Den socialdemokratiska utskottsmajoritetens talesman tassade ju ganska försiktigt kring de prispolitiska frågorna i allmänhet och försökte antyda att skillnaderna mellan vår reservation och den socialdemokratiska utskottsskrivningen inte var så stora. Även om det inte är så mycket i texten som skiljer tror jag att det är ganska betydelsefullt.

Vad utskottet säger är att det, eftersom vi har att räkna med en hög inflationstakt under 1983, finns ett särskilt stort behov av prispolitiska åtgärder. Jag vill försäkra Roland Sundgren att det tror jag inte alls. Om man genomför en 16-procentig devalvering, måste man givetvis samtidigt införa ett allmänt prisstopp. Det är uppenbart, och då måste man ha en prisregleringslag till sitt förfogande. Men man bör då försöka utforma den ekonomiska politiken så att man kan avveckla detta allmänna prisstopp så snart som möjligt.

Vi skall inte tro att man genom andra typer av prisregleringar långsiktigt kan hålla inflationstakten nere. Jag har i det sammanhanget anledning att påminna om vad jag sade i mitt förra anförande, nämligen att vi – under månaderna efter det att vi avvecklat praktiskt taget alla prisregleringar – hade en mycket låg månatlig inflationstakt, en inflationstakt som låg långt under den som vi kommer att få nästa år. Här finns alltså en betydelsefull skillnad.

Denna del av utskottets skrivning har tillkommit därför att utskottet hade att yttra sig över en moderat motion. Om vår enda uppgift hade varit att ta ställning till en förlängning av den allmänna prisregleringslagen, hade det inte varit något problem. Jag tycker fortfarande att det är fel av Lars Tobisson att försöka dra upp en skiljelinje mellan oss när det gäller den allmänna synen på prispolitiken och frågan om man vill förlänga den allmänna prisregleringslagen eller inte. Det är obestridligen så att man om man inte förlänger den här bemyndigandelagen har berövat regeringen alla möjligheter till snabba prispolitiska ingripanden.

Jag vill inte utesluta att det finns situationer då man måste ta till prispolitiska ingrepp. Låt oss tänka oss – vilket naturligtvis inte alls är aktuellt nu – en situation då oljepriserna stiger lavinartat. Då vore det fel att ha berövat regeringen det prispolitiska instrumentet.

Men däri, herr talman, ligger definitivt inte någon tro på prisregleringar i allmänhet utan tvärtom en övertygelse att om detta instrument skall vara verkningsfullt, då bör det användas försiktigt och sällan.

Anf. 102 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Björn Molin sade i sitt första inlägg att det finns vissa nyanser i prisregleringskommitténs betänkande. Det gör det, och därför är det inte så, Lars Tobisson, att man säger att den prispolitik som förts sedan 1972 med hjälp av prisregleringslagen har varit helt verkningslös, utan man säger att

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

den har haft en betydelse på kort sikt genom att den har dämpat prisstegringarna. Hur det är på längre sikt är man mer osäker på. Men undersökningarna visar att det inte har blivit någon prisstegringsvåg efter det att ett prisstopp har upphört. Prisregleringslagen har alltså varit ett instrument som man då och då haft nytta av att använda sig av.

Lars Tobisson frågar mig, beträffande uppgiften om inflationen, om vi har räknat med att prisstoppet skall sänka den. Men där vill jag instämma i vad Lars Tobisson sade i sitt första inlägg, att det gäller att ta itu med symptomen till prisstegringarna. Och vad prisregleringslagen ändå kan göra – och det är mycket viktigt – är att ge en regering ett tidsutrymme för att ta itu med symptomen till de problem som gör att vi har obalanser i ekonomin och därmed får kraftiga prisstegringar. De obalanserna är efter sex års borgerligt regerande formidabla i det här landet. Därför vore det märkligt att i ett sådant läge avskaffa detta instrument.

Björn Molin säger att skillnaderna så att säga under ytan ändå är större än vad reservationen kanske ger uttryck för. Möjligen är det så, eftersom reservationen underförstått är en hyllning till en fri marknadsekonomi på ett sätt som vi inte utan vidare kan ställa upp på.

Det var litet märkligt att höra Björn Molin säga att det under månaderna juli, augusti och september, då man inte utnyttjade prisregleringslagen, gick mycket bra att hålla prisutvecklingen nere. Det är klart: Visst gör det det, om man för en svångremspolitik så att man drar ner aktiviteterna i samhället. Men ett samhälle som vi vill skapa är ett samhälle som har mer aktivitet när det gäller investeringar osv., och då är det viktigt att också ha tillgång till detta instrument.

Anf. 103 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag måste genast korrigera Roland Sundgren på en punkt, nämligen att jag skulle ha sagt att det är viktigt att vi angriper symptomen i samband med prisstegringen. Min poäng var ju alldeles den motsatta. Jag sade: Med prisreglering angriper man endast symptomen, men vad det gäller är att komma till rätta med orsakerna till prisstegringen, och det gör man inte med prisreglering.

Att införa prisreglering är som att försöka bota en livshotande sjukdom med magnecyl. Det är tyvärr den inställning som kommer till uttryck i Roland Sundgrens anförande, en inställning som han plötsligt ville tillvita också mig.

Jag förstår fortfarande inte riktigt Björn Molins resonemang. I sin senaste replik sade han att det är bra att ha en prisregleringslagstiftning till förfogande. Varför är det bra, om prisregleringar är verkningslösa? Ordet verkningslös citerade jag f. ö. ur Björn Molins anförande, och jag sade inte att det skulle ha varit hämtat ur prisregleringskommitténs betänkande. Jag förstår som sagt inte resonemanget, för vi har ju nu en prisregleringslag som kan sättas i kraft. Lagstiftaren har ansett att lagen inte ständigt skall vara i kraft. Det är därför han har föreskrivit att tillämpningen skall gälla bara ett år i taget. Med Björn Molins inställning är det ju en alldeles meningslös

procedur vi talar om här. Ha i stället lagen i kraft ständigt, så finns den där, när den nu skulle vara bra att ha till hands, trots att de åtgärder man tillgriper med anledning av den är verkningslösa!

Det är värdefullt att vi börjat resonera om det här. Möjligen kan vi komma till enighet om saken litet senare.

Inställningen att det skulle vara bra att ha en lagstiftning i kraft för säkerhets skull är just ett uttryck för tendensen att göra en reglering mera långlivad än vad som ursprungligen var avsett och mera långlivad än vad som är nyttigt för ekonomin. På den punkten har en annan av de utredningar som de borgerliga regeringarna tillsatte för att råda bot på regleringssjukan, nämligen kreditpolitiska utredningen, anvisat ett intressant motmedel. Man säger att ingen regleringsåtgärd skall få vara i kraft längre än ett år. Därefter – och det är poängen – skall följa en lika lång period, under vilken ingen regleringsåtgärd får vara i kraft. Här har man enligt min uppfattning funnit ett mycket verkningsfullt medel mot tendensen att ha regleringar för säkerhets skull. Det systemet skulle man nog kunna överföra på flera andra områden. Det skulle få politiker och regleringsivrare att tänka sig för och inte tillämpa prisregleringar längre än vad som är absolut nödvändigt. När det gäller prisregleringar vill jag säga att de knappast torde vara nödvändiga över huvud taget.

Anf. 104 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Lars Tobisson sade i sitt första anförande att prisregleringar och prisstopp inte har någon bestående inverkan, eftersom det viktiga är att man tar itu med symptomen. Det var detta också jag ville ha fram. Man behöver använda det här instrumentet för att få tid att ta itu med symptomen.

Att nämna magnecyl i det exempel som anfördes var kanske inte så dumt, eftersom magnecyl kan vara bra att ta till vid tillfällig huvudvärk. Prisreglering och prisstopp skall ju också gälla under en kort tid – däri instämmer jag med Lars Tobisson – för att det skall vara verkningsfullt. Det är lättare att få det hela att fungera sedan "huvudvärken" är över.

Vi har stora problem som ligger framför oss och som gör det viktigt att ha det här instrumentet. Vi har nämnt devalveringen. Vi har kanske också en momshöjning att vänta. Dessutom väntar en avtalsrörelse som kommer att innebära reallönesänkningar för de svenska medborgarna. Då är det väldigt viktigt att vi på alla sätt använder de instrument vi har för att hålla nere priserna så mycket vi kan. Därför är det angeläget att tillämpningen av prisregleringslagen förlängs med ett år.

Överläggningen var härmed avslutad.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 82 för bifall till hemställan i reservation 1 av Lars Tobisson m. fl.

Onsdagen den
8 december 1982

Översyn av nöd-
vårnsrätten

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 173 röster mot 64 för godkännande av utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Rolf Rängård m. fl. 73 ledamöter avstod från att rösta.

24 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1982/83:22 Dispositionen av anvisade anslag för budgetåret 1982/83 till departementen m. m. (prop. 1982/83:65)

Skatteutskottets betänkande

1982/83:13 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser höjning av garanti till Systembolaget AB för pensionsåtaganden (prop. 1982/83:25 delvis)

Vad utskotten hemställt bifölls.

25 § Översyn av nödvårnsrätten

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1982/83:3 om översyn av nödvårnsrätten.

Anf. 105 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Den motion jag har väckt om en översyn av den s. k. nödvårnsparagrafen, i syfte att stärka självförsvarrätten, har på många håll felaktigt uppfattats som en önskan att mer eller mindre beväpna svenska folket. Så är naturligtvis inte fallet. Vad jag har reagerat mot, och den uppfattningen är jag förvisso inte ensam om, är att den som försvarar sig alltför ofta blir fälld för misshandel om vederbörande råkar ta i litet för hårt.

Motionen har varit föremål för en föredömlig remissbehandling, och många remissinstanser anser att nödvårnsparagrafen är mycket klar i och med att det i lagtexten står att den angripne får försvara sig utan påföljd om det ej är uppenbart oförsvarligt.

Om således de flesta remissinstanser anser att lagtexten är tillräckligt positivt skriven för den angripne, måste det uppenbarligen brista i tolkningen och tillämpningen av lagen.

Advokatsamfundet understryker i sitt remissyttrande att det finns en utbredd uppfattning bland försvarsadvokater att rättstillämpningen i dessa hänseenden är alltför restriktiv. Att Advokatsamfundet härvidlag har rätt understryks av en del utslag från högsta domstolen som refererats i utskottsbetänkandet, där HD korrigerat underrätts dom i en för den angripne förmånlig riktning.

En annan kritik från Advokatsamfundets sida är att den som dömts för att ha missbrukat nödvårnsrätten många gånger lämnas i ovisshet om rättens

motivering för en fällande dom. Det resonemang som förts i domstolen har varit otillräckligt eller alltför diffust.

Enligt samfundet är lagtexten härvidlag för den vanliga medborgaren närmast obegriplig. Det gäller 24 kap. 1 § brottsbalken. Även juridiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund har kritiska synpunkter på detta lagrum och vill ändra texten på sätt som skulle vara till förmån för den som använder sin nödvärnsrätt.

Justitiekottet har tagit fasta på kritiken mot rättstillämpningen och understryker vikten av en enhetlig och likformig rättstillämpning i underrätterna.

Förhoppningsvis kommer behandlingen av denna motion, ehuru avstyrkt av utskottet, och inte minst mot bakgrund av senare års utslag i HD; att leda till att vi för framtiden kommer att kunna räkna med en mer likformig rättstillämpning, och då till förmån för den av så många som självklar betraktade nödvärnsrätten.

Anf. 106 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Låt mig bara lämna några synpunkter på detta enhälliga betänkande från justitiekottet. Jag vill till att börja med instämma med Knut Wachtmeister som sade att det i vårt land och i de flesta länder väl uppfattas som närmast en självklarhet att vi skall ha rätt att försvara oss om vi blir angripna. En sådan rätt finns i de allra flesta länders rättsordningar och finns f. ö. inskriven också i Förenta nationernas stadga.

I vårt land är nödvärnsrätten inte uttryckt i lagtexten som en positiv rättighet. Det är i stället så att en gärning, brottslig sedd för sig, som någon begår i nödvärn inte kan medföra straffrättsligt ansvar om den inte är uppenbart oförsvarlig. Jag håller gärna med Knut Wachtmeister om att det i detta ligger en ganska krånglig juridik. Vi skall kanske inte fördjupa oss för mycket i den här i dag, för då utvecklar sig väl den här debatten till ett juridiskt seminarium. Jag skulle dock tro att de flesta medborgare känner till att man får försvara sig men att man inte i sitt försvar bör, kan eller får tillgripa större våld eller göra svårare skada än vad som kan anses vara rimligt. Det är också på den punkten som svårigheten ligger. Hur dessa motstående intressen i de enskilda fallen skall avvägas har vi överlämnat till domstolarna att avgöra.

Utskottet har tagit på sig uppgiften att söka klargöra hur prejudikat från högsta domstolen i mål om nödvärn har utvecklats de senaste åren. Det är på många sätt en intressant läsning, som jag kan rekommendera till kammarledamöterna, om de har intresse för detta.

I den mån det funnits en uppfattning om att domstolarna tillämpar lagen med en restriktiv hållning till självförsvarsrätten bör detta betänkande från utskottet i det hänseendet kunna rensa luften något. Rättsläget har alldeles uppenbart förtydligats och preciserats de senaste åren. Alldeles särskilt kan man förmärka att domstolarna kanske tar den angripne i större försvar än vad man gjorde tidigare.

Också i den mån tillämpningen av lagen i underrätterna kanske inte har

varit helt följsam mot högsta domstolens prejudikat bör detta betänkande vara till hjälp för en enhetlig rättstillämpning. Jag kan också omtala att utskottet har låtit ombesörja att detta betänkande skall komma domstolarna till del.

Nödvärnsrätten fyller alldeles säkert en viktig funktion i samhället. Både för angriparen och den angripne kan vissheten om rätten till ett förhållandevis kraftigt nödvärn, såsom man kan utläsa det i domstolspraxis, verka dämpande på olika angreppssituationer där polis inte omedelbart finns till hands. Mot denna bakgrund framstår det som särskilt viktigt att allmänheten är införstådd med grunderna för nödvärnsrätten och är medveten om var gränserna går.

Man kan nu endast uttrycka en förhoppning om att också massmedia tar på sig uppgiften att så långt det går enkelt och lättfattligt söka förklara för allmänheten vad man rimligen får och inte får göra i nödvärn. Detta är viktigt, så att inga missförstånd skall uppstå om hur den svenska rätten är utformad på den här punkten.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 107 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Knut Wachtmeister anser i sin motion att man i framtiden måste ta betydligt större hänsyn till självförsvarsrätten och att en översyn av nödvärnsparagrafen därför bör göras. De regler som finns i brottsbalken 24 kap. 1 och 5 §§ om nödvärn ger en angripen person möjlighet att försvara sig och sina intressen. Nuvarande regler medger att man i självförsvaret får tillgripa allt våld som inte är uppenbarligen oförsvarligt.

Den angripne kan gå fri från ansvar även om handlingen varit uppenbart oförsvarlig, om omständigheterna har varit sådana att han inte har kunnat besinna sig.

Motstående intressen måste beaktas. Dessa har fått en lämplig avvägning i nödvärnsreglerna. En utvidgning av gällande regler synes kunna medföra en ökning av våldet i samhället – att enskilda på olika sätt beväpnar sig i självförsvaret.

Det är omöjligt ur lagteknisk synpunkt att beskriva och precisera varje mått av våld som får användas. Därför har rättspraxis en avgörande betydelse för att fastställa rättsläget. Högsta domstolen har prövat ett antal fall angående tillämpningen av reglerna. Utskottets uppfattning är nu liksom 1970, då riksdagen behandlade en liknande motion, att rättspraxis inte strider mot de intentioner som har legat till grund för reglernas utformning.

Advokatsamfundet har framfört kritiska synpunkter på rättstillämpningen i underrätterna. Utskottet understryker vikten av en enhetlig och likformig

rättstillämpning men finner att det saknas skäl för en översyn av reglerna.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

26 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1982/83:4 Lagstiftningen rörande TV-övervakning

1982/83:5 Behörighet för polisman att vara nämndeman i länsrätt

Vad utskottet hemställt bifölls.

27 § Åtgärder mot alkoholförtäring på allmän plats

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1982/83:6 om åtgärder mot alkoholförtäring på allmän plats; m. m. (prop. 1982/83:9).

Anf. 108 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Förtäring av alkohol på allmän plats är inte i sig straffbar enligt brottsbalken eller enligt annan lag. Häromåret avkriminaliserades även offentligt fylleri. Dricker man sprit på allmän plats och det sker under sådana former att det är att betrakta som förargelseväckande beteende, kan gärningen emellertid beivras enligt 16 kap. 16 § brottsbalken. Men då skall i allmänhet mer än enbart alkoholförtäring förekomma.

I allmänna ordningsstadgan finns allmänna föreskrifter rörande nyttjandet av allmän plats. Förbud mot alkoholförtäring på allmän plats har med stöd av 7 § allmänna ordningsstadgan föreskrivits i lokala ordningsstadgor. Många kommuner har med stöd av den bestämmelsen inskrivit sådant förbud. Anledningen är främst att det offentliga superiet på sina håll har tagit mycket störande proportioner. Överträdelse av förbudsbestämmelserna är straffbelagd. Straffet är böter, högst 500 kr.

När polisen ingriper mot alkoholförtäring på allmän plats och vederbörande innehar spritdrycker, tar naturligtvis polisen hand om dessa. Efter tillnyktring och vid släppandet återfår emellertid den gripne sin sprit.

För att komma till rätta med detta förhållande har regeringen efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen en lagändring i allmänna ordningsstadgan. Ändringen innebär i korthet att de alkoholhaltiga drycker som påträffas hos en omhändertagen, som stört ordningen genom att offentligt dricka alkohol på allmän plats, både kan beslagtas och anses förverkade. Många har reagerat mot detta, och bl. a. har ett par motioner med negativ attityd till förslaget väckts i anslutning till propositionen.

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

*Åtgärder mot
alkoholförtäring
på allmän plats*

*Åtgärder mot
alkoholförtäring
på allmän plats*

Nu förhåller det sig faktiskt så, herr talman, att de störningar av ordningen som förekommer i centrumområden och i parker i stor utsträckning beror på alkoholförtäring. Man kan fråga sig om man skall ömka dem som dricker alkohol offentligt med efterföljande berusning framför att skydda det stora flertalet vanliga medborgare från att utsättas för kanske handgripligt tiggeri, bråk och slagsmål. För allmänheten kan det många gånger vara förenat med avsevärt obehag att vistas på platser där dessa störningar av ordningen förekommer. Det finns exempel på parker, som faktiskt tillkommit för medborgarnas rekreation men som nu huvudsakligen befolkas av personer som av olika orsaker fördriver sin tid med offentligt superi.

Enligt utskottets mening räcker det inte med bötesstraff för att komma till rätta med dessa problem. Det behövs kraftigare sanktionsmedel. Böter betalas sällan av det här klientelet utan blir så småningom förvandlade till fängelse. Men en sådan dom är i sig en chimär, eftersom den efter en tid – eller efter flera domar – oftast blir villkorlig. Om däremot vederbörande förlorar den sprit han har på sig upplevs straffet som mer påtagligt. Man kan inte undgå att också göra den reflektionen att ett förverkande av beslagtagna sprit fyller en viktig funktion ur alkoholpolitisk synpunkt. Av dessa anledningar vill majoriteten i utskottet inte ställa sig bakom motionsyrkandena.

Det kan kanske också, herr talman, vara lämpligt att i detta sammanhang understryka att regeln om förverkande av sprit endast kommer att vara tillämplig i de fall då det i lokal ordningsstadga är meddelat förbud mot alkoholförtäring på allmän plats. Jag nämnde tidigare att det förekommer sådana förbud i flera kommuner. På en del håll är dock förbudet begränsat till vissa områden i centrum. Jag vet inte hur bestämmelserna är utformade för t. ex. Gärdet eller Hagaparken här i Stockholm, platser på vilka det vid vissa tillfällen under sommarhalvåret förekommer diverse fester. Jag tänker exempelvis på Bellmansdagen. Då ingår som bekant också vindrickning i det allmänna kulturmönstret. Att beslagta vinet vid dessa folkfester skulle vara omöjligt, eftersom 20 000–25 000 människor deltar. Det är inte heller meningen att vinet skall beslagtas vid dessa fester; det vore en helt onödig åtgärd. Den skulle också uppfattas som ett utslag av klåfingrighet eller småaktighet.

Det är för alkoholförtäring vid helt andra tillfällen och av ett allvarligare slag som lagen bör komma till. Här handlar det också om utslagna och gravt alkoholskadade personer som är i stort behov av vård och hjälp.

Det kan vidare noteras att polisen, som sköter omhändertagandet av berusade personer på allmän plats, måste uppleva det som meningslöst att återlämna den sprit som beslagtagits vid gripandet sedan vederbörande nyktrat till. Varje rättsmedveten person bör inse att det helt enkelt inte får gå till så. Därför uppfattar majoriteten i utskottet bestämmelsen om förverkandet av beslagtagna sprit som en vettig lösning och ett bra sanktionsmedel.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till justitieutskottets hemställan i dess betänkande nr 6.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

28 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1982/83:7 Dobbleri (prop. 1981/82:170 delvis)

Lagutskottets betänkanden

1982/83:10 Skyldighet att avhjälpa vissa tillverkningsfel

1982/83:11 Ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (prop. 1982/83:40)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

29 § Röstning i FN beträffande Östra Timor

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1982/83:8 om röstning i FN beträffande Östra Timor.

Anf. 109 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Ända sedan Indonesiens ockupation av Östtimor i december 1975 har frågan om Östtimors rätt till självbestämmande tagits upp i FN årligen. Med den resolution som i år antogs har majoriteten av FN:s medlemsländer för sjunde gången slagit fast Östtimors rätt till självbestämmande och oberoende. Tyvärr finns inte längre Sverige med bland dessa länder.

Jag trodde att den borgerliga regeringens ändrade inställning till frågan 1980 skulle bli en parentes, nu när vi har fått en ny regering – men så blev det inte. Den socialdemokratiska regeringen – och majoriteten i utrikesutskottet – fullföljer nu den borgerliga politiken. För socialdemokraternas del betyder det att man nu ansluter sig till en politik, som man hårt kritiserade så sent som för ett år sedan.

Våren 1981 sade den socialdemokratiska riksdagsledamoten Mats Hellström i en debatt här i kammaren att den förändrade hållningen från den borgerliga regeringen visade att det rimligen är Indonesiens och inte Östtimors intressen som varit viktigast för den svenska regeringen. Hur är det då nu? Vems intressen är viktiga i dag, när den tidigare så förkastade och kritiserade politiken fullföljs av socialdemokraterna?

För ett år sedan när vår motion i samma fråga behandlades här i kammaren hade socialdemokraterna ett särskilt yttrande. Man sade att det inte fanns några bärande principiella skäl, som kunde motivera den ändrade röstning

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982

*Röstning i FN be-
träffande Östra
Timor*

Onsdagen den
8 december 1982

*Röstning i FN be-
träffande Östra
Timor*

som den borgerliga regeringen stått för. Min fråga måste naturligtvis bli: Gäller inte detta uttalande i dag? Det har inte hänt något som kan motivera en förändring nu heller, och därför borde utskottet ha tillstyrkt vår motion, som kräver en återgång till den gamla linje som företräddes av socialdemokraterna när de satt i regeringsställning och av den borgerliga regeringen under 1977, 1978 och 1979 innan man ändrade inställning.

Besvikelsen är stor ute i landet bland alla dem som engagerat sig i solidaritetsfrågor. Jag är övertygad om att flera socialdemokrater än vanligt kommer att rösta mot sin övertygelse, om utskottets betänkande vinner majoritetsstöd här i dag.

Vilka argument använder då utskottet för att hålla fast vid en politik, som man själv tidigare kritiserat så hårt? Vilka argument får socialdemokraterna att springa över till en hållning, som man själv har förkastat?

Jo, man säger i utskottsbetänkandet att det krävs samarbete med de indonesiska myndigheterna för att få fram humanitär hjälp. Ett sådant samarbete kräver tydligen enligt socialdemokratisk logik att man också lägger sig platt politiskt framför fascisternas fötter. Att borgarna i utskottet stöder denna inställning kan man förstå utifrån deras tidigare agerande och de svar som har givits från borgerliga partier tidigare. Nu fullföljer socialdemokraterna den linjen.

Det här har man mod att påstå trots att man säkert känner till, hur korrumpierad hjälpverksamheten i stor utsträckning har varit. Bl. a. har det tidigare kunnat visas hur stora delar av biståndspengarna som gått åt för att hyra helikoptrar av ockupationsmakten och hur hjälpsändningar snabbt dykt upp på svarta börsen i tätorterna på Östtimor.

Man vill ha ett gott samarbete med en ockupationsmakt som genom en medveten svältpolitik försökt mörda kanske halva befolkningen. Hur många de mördade är är visst – det finns olika bedömningar av det – men så mycket är klart som att det rör sig om något hundratusental, och det är en katastrof som i förhållande till folkmängden inte står den efter som följde i Pol Pot-regimens spår i Kampuchea.

Det kanske är på det sättet att de enda chanserna att få in något bistånd nu är via ockupanterna, som då naturligtvis kan hantera detta efter sitt eget huvud. Men även om det är så – måste man lägga sig platt politiskt för den sakens skull? Kan man inte stå kvar vid sin kritik av ockupationen och kräva självbestämmande för Östtimor?

Finns det fler argument från utskottsmajoriteten? Jo, man påstår att man inte kunnat rösta för resolutionen, därför att ett fullföljande av innehållet skulle äventyra FN:s generalsekreterares auktoritet.

Vad är nu detta för någonting? Skall man avstå från att säga sin mening i folkrättsliga frågor, därför att det finns ett svagt stöd – i detta fall en svag majoritet av FN:s medlemsländer, som naturligtvis har blivit svagare av att Sverige och några andra länder har hoppat av sin tidigare linje? Eller skall man avstå från att kritisera ockupationer och förtryck ute i världen, därför att sådant kan äventyra generalsekreterarens auktoritet? Han uppmanas ju i resolutionen att ta kontakter för att lösa problemen i området. Vad är detta

för bakvänd argumentation? Hur skall den förklaras?

Är det en ny socialdemokratisk doktrin, detta att man skall lägga sig när det gäller förslag som man inte tror kan bli framgångsrika? Gäller då inte rätt och moral längre? Skall det här bli den nya linjen i utrikespolitiska frågor, så kommer vi att få många chocker i framtiden. Och det skulle inte vara svårt att ta upp andra länderexempel som jämförelse, där man kan fråga om socialdemokraterna tänker inta samma hållning som i den här frågan. Jag bara undrar.

Herr talman! Detta är principlöshet och bristande förmåga att föra en rakryggad politik, ingenting annat. För det kan väl inte vara så, att man lagt sig platt också för de svenska vapenexportörerna, som ju gör goda affärer med Indonesien? Blotta misstanken är förfärlig, men frågan måste ställas mot bakgrund av att utskottsmajoritetens argumentation är så ihålig och dålig.

Vapenmarknaden i Indonesien ökar starkt år från år. Andra svenska storföretag betraktar Indonesien som en stor framtida marknad. ASEA, Volvo, Electrolux, Ericssonkoncernen och prins Bertil har ju nyligen varit där och lagt grunden för en god marknadsutveckling. Det är klart att ett svenskt stöd för östtimoresernas självbestämmande inte vore så bra för deras marknadsplanering och deras affärer. Jag vill inte tro att sammanhangen bakom den ändrade socialdemokratiska politiken är så djävulska, men misstanken infinner sig när det inte finns några hållbara argument för den nuvarande inställningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av Bertil Måbrink lagda reservationen.

Anf. 110 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Situationen på Östra Timör – en liten ö i den ostindiska arkipelagen – har diskuterats många gånger här i riksdagen. Denna diskussion har speglat den upprördhet som många människor i vårt land har känt och alltjämt känner inför det koloniala förtryck som ett litet folk på en liten ö genom tiderna utsatts för.

Vad vi i dag skall ta ställning till är en av flera att-satser i en vpk-motion som väckts under allmänna motionstiden i år. Denna att-sats tar upp Sveriges röstning i FN i fråga om resolutioner om Östra Timor. Jag tänker begränsa mitt inlägg till denna fråga.

Låt mig först slå fast att Sverige aldrig har erkänt Indonesiens överhöghet över Östra Timor. Vi har krävt självbestämmanderätt för områdets befolkning, och vi har efter vår förmåga bidragit till att lindra den nöd och det lidande som drabbat människorna på ön.

Vi kan emellertid inte bortse från den utveckling som har ägt rum i området under de senaste åren och från den de facto-situation som i dag råder, nämligen att Indonesien har praktiskt taget fullständig kontroll över Östra Timor. Att man skall kunna vända denna utveckling ter sig alltmer osannolikt, en uppfattning som också återspeglas i omröstningarna i FN, där resolutionerna till stöd för Östra Timor får allt mindre anslutning. Vi kan,

och skall, givetvis beklaga och kritisera denna utveckling. Men vad hjälper det de människor på Östra Timor som fortfarande lever i svält och misär om resolutioner vinner en bred anslutning i FN medan den humanitära hjälp som människorna bäst av allt behöver inte når fram till de nödlidande? Sanningen är ju att de länder som stött resolutionen av Indonesien utestängts från möjligheterna att lämna humanitärt stöd till befolkningen i området. Humanitära hjälpinsatser fordrar faktiskt samarbete med Indonesien. Dessa hjälpinsatser är nödvändiga, och jag har ännu inte hört något förslag, vare sig från vpk eller från annat håll, om hur vi på annat sätt skulle kunna gå till väga för att denna hjälp skall nå fram. Inga, aldrig så välformulerade och välmenande resolutioner kan ändra på det förhållandet.

Sverige avstod ännu en gång från att rösta då en resolution om Östra Timor behandlades i FN tidigare i år. Och vi är ingalunda ensamma – ett femtiotal andra länder intar samma hållning. Det nya inslaget i resolutionen är att man skall ge generalsekreteraren i uppdrag att inleda konsultationer med alla direkt berörda parter för att utforska möjligheterna till en allomfattande lösning av problemet. Detta är resolutionens centrala punkt.

Mot bakgrund av utvecklingen i området och med hänsyn till den internationella opinionen ter det sig osannolikt, för att inte säga omöjligt, att generalsekreteraren skulle kunna slutföra ett sådant uppdrag med någon utsikt till framgång.

Eftersom Sverige i flera sammanhang, senast genom utrikesminister Bodström i FN den 15 oktober, framhållit betydelsen av generalsekreterarens auktoritet och understrukit vikten av att man inte försätter honom i omöjliga situationer, ansåg vi oss inte kunna stödja en resolution där just en sådan omöjlig uppgift skulle läggas på generalsekreteraren.

Att Sverige nu, i likhet med många andra länder, inte kan se något realistiskt alternativ till den de facto-situation som föreligger innebär inte på något sätt att vi avhänt oss möjligheten att i olika internationella sammanhang hävda att Östra Timors folk har rätt till självbestämmande.

Så sent som i torsdags förklarade utrikesministern här i kammaren att Östra Timors befolkning skall ha sin självständighet och att det faktum att striderna på ön nu helt tycks ha upphört inte ändrat regeringens uppfattning i frågan. Det kan därför inte råda något tvivel om Sveriges inställning.

Den nedlagda rösten i FN betyder inte heller att vi skall avstå från att söka alla framkomliga vägar för att öka vårt humanitära stöd till Östra Timors befolkning. Även om nödsituationen i dag är mindre akut – det finns det många vittnesbörd om – finns hjälpbehoven kvar, och risken för nya, akuta krislägen kvarstår.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utrikesutskottets hemställan.

Anf. 111 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Vi får nu höra att socialdemokraterna står fast vid sin linje. Socialdemokraterna har aldrig, säger Bengt Silfverstrand, erkänt den indonesiska överhögheten över Östra Timor. Men i utskottstexten står det

att Östra Timor numera är fast anknutet till Indonesien. Utskottsmajoriteten har avvisat den text som vi har velat ha med och som finns i reservationen, dvs. att Östtimor är ockuperat av Indonesien. Det är ju faktiskt en kvalitativ skillnad.

Man erkänner de facto-situationen – diktaturen har lyckats. Ja, visst är det en svår situation, men för den skull behöver man inte lägga sig platt politiskt när det gäller hållningen till den situationen.

Sedan står man här i talarstolen och beklagar att resolutionen i FN får allt mindre stöd, samtidigt som man själv bidrar till att den får allt mindre stöd, dvs. ändrar ståndpunkt i frågan. Det är klart att en resolution som man inte röstar för får allt mindre stöd. Det är ungefär som om jag skulle stå här i bänken och inte rösta för våra motioner och sedan beklaga att de inte får något stöd. Det är ju idiotiskt – jag kan inte säga annat.

Det humanitära stödet skall man få fram via förtryckarna, som har gjort allt för att svälta ihjäl befolkningen. Det är klart att i en nödsituation får man försöka alla vägar – alla framkomliga vägar, sade Bengt Silfverstrand. En framkomlig väg är ju att kanalisera en viss del av stödet över Fretilin. Socialdemokraterna, som många gånger har varit i kontakt med dess utrikesminister Horta, vet att befrielseörelsen kan ta emot stöd och också har begärt att få stöd.

Ni socialdemokrater har farit titt och tätt runt Europa på olika solidaritetskonferenser och utropat ert stöd till Fretilin, ända till den dag när ni kommer i regeringsställning. Då ändrar ni politik. Det är skamlöst!

Ni är i gott sällskap. Många länder har hoppat av. Ja, det är naturligtvis en majoritet av IGGI-länderna, International Governmental Group for Indonesia, som enligt uttalanden från olika departement – jag har citat liggande i min bänk – hävdar att det här är till för att lägga en grund för en god marknadsföring osv.

Sverige är alltså med i ett internationellt organ för stöd till ockupationsmakten, tillsammans med USA och en del andra länder. Det är klart att då kan man säga att man är i sällskap med andra länder som avstår från att votera. Det är ju en helt ohållbar ställning som ni nu har intagit.

Vi trodde i vår enfald – eller skall man kalla det tilltro – inför det socialdemokratiska regeringstillträdet, att nu skulle socialdemokraterna åtminstone fullfölja en politik som de stridit för under många år. Socialdemokrater har stått här i kammaren tillsammans med kommunister och kritiserat den borgerliga regeringen, och så kliver de direkt in i den borgerliga fällan – och försvarar det med en massa ohållbara argument. Jag finner inte ord, herr talman!

Anf. 112 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Man kan vara upphetsad över och besviken på vad som har skett i det område vi nu diskuterar. Den besvikelsen och den upprördheten är ni i vpk inte ensamma om att känna. Men samma eller likartade förhållanden råder på många håll i vår värld.

Vi konstaterar att situationen på Östra Timor förändrats. I Östra Timor

*Röstning i FN be-
träffande Östra
Timor*

Onsdagen den
8 december 1982

*Röstning i FN be-
träffande Östra
Timor*

har situationen nu utvecklats på det sättet att ockupationsmakten – låt oss inte strida om ord, för det är vad det var fråga om från början – har nu kontroll över området. Vi bedömer situationen sådan i dag, och där står Sverige inte ensamt, att vi bäst kan gagna människornas intresse genom att se till att den humanitära hjälp de verkligen behöver når fram. Det har vi medverkat till i många olika sammanhang och där har inte vpk anmält någon annan uppfattning.

Det är inget dåligt försvar att hänvisa till behovet av att stärka FN:s ställning och generalsekreterarens auktoritet. Ett centralt avsnitt i Lennart Bodströms tal i FN – jag har inte hört att vpk har anfört några reservationer eller någon kritik mot det – går just ut på att öka vårt bidrag för att på olika sätt stärka generalsekreterarens auktoritet. Man stärker inte generalsekreterarens auktoritet genom att lägga på honom omöjliga uppgifter.

Vi kan i dagens läge icke påverka utvecklingen i Östra Timor när det gäller självbestämmanderätten. Vi har fortfarande kvar vår grundinställning att folken skall ha rätt till självbestämmande. Vad vi kan göra nu är att underlätta för människorna, att hjälpa dem till bättre förhållanden. Vi slår vakt om den humanitära hjälpen på alla sätt, och den kan nå människorna bara genom de kanaler som accepteras av Indonesien.

Anf. 113 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Något mer liberalt klivet än det senaste anförandet har man svårt att finna. Tydligare kan hyckleriet inte beskrivas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 16 för reservationen av Bertil Måbrink. 3 ledamöter avstod från att rösta.

30 § Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1982/83:10 Internationell undersökningskommission för Raoul Wallenberg

Utskottets hemställan bifölls.

31 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

32 § Meddelande om interpellation

Nr 43

Onsdagen den
8 december 1982.

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 8 december

*Meddelande om
interpellation*

1982/83:47 av Nils Åsling (c) till industriministern om hantverkets utveckling:

Statens industriverk genomförde under 1980 ett omfattande utredningsarbete om hantverkets situation och framtidsutsikter. Det utmynnade i betänkandet SIND 1981:2: "Hantverk – produktion med tradition". Bl. a. föreslogs att en hantverksgrupp inom ramen för SIFU tillskapades med uppgift att bevaka och stimulera hantverkets utveckling.

Utredningen mötte ett i huvudsak positivt gensvar under remissbehandlingen. Såväl i utredningen som i remissomgången betonades hantverkets betydelse för sysselsättningen, för beredskapsmöjligheterna under avspärrning samt den allmänt positiva effekten av att erbjuda många människor meningsfullt innehåll i tillvaron. En del åtgärder togs upp och redovisades i positiv anda i den s. k. småföretagspropositionen 1982/83:118, bilaga 4:4.

Näringsutskottet behandlade vissa lokalfrågor för hantverket i sitt betänkande 1981/82:51 i samband med övriga frågor i nämnda proposition och förutsatte enhälligt att regeringen utan dröjsmål fattar beslut för att nå en för hantverket positiv lösning. Riksdagen hade inte annan mening.

I juli gavs ett uppdrag till dåvarande riksdagsmannen Johan A. Olsson att biträda inom industridepartementet med vissa frågor rörande hantverket. Utredningsmannen inlämnade en framställning, daterad den 4 oktober 1982, till industridepartementet med förslag om att en central hantverksnämnd inrättas vilken skulle ha i uppgift att arbeta med utveckling och stimulans av hantverket samt att bevaka att hantverketskunnande med framtidsutsikter inte spolieras. Samtidigt föreslogs ett anslag i 1983/84 års budget på 4,2 milj. kr. för verksamheten.

Enligt min mening är hantverket en för dåligt utnyttjad resurs i det svenska samhället. Här finns utrymme för flexibilitet, nytänkande, resurshushållning och arbetstillfredsställelse – begrepp som alla på ett positivt sätt kan lämna bidrag också i ett större ekonomiskt perspektiv.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga industriministern:

Är industriministern villig medverka till en positiv lösning av de i bl. a. här nämnda utredning aktualiserade frågorna för hantverksyrkenas utveckling och bestånd?

Onsdagen den
8 december 1982

*Meddelande om
frågor*

33 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 december

1982/83:173 av *Gunnel Jonäng* (c) till statsministern om besvarande av frågor i riksdagen:

Den 25 november 1982, vecka 47, framställde jag en fråga till kommunikationsministern om SJ-verkstaden i Bollnäs.

Jag var beredd att ta emot svaret vecka 48. Jag fick emellerid besked att frågan skulle besvaras den 7 december, vecka 49, vilket jag accepterade.

Dagen före, den 6 december, fick jag besked att kommunikationsministern inte kunde besvara frågan den 7:e på grund av uppvaktning i samma ärende den 8 december.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsministern:

Kommer regeringen framöver att avsätta tid för besvarande av frågor som framställs i riksdagen, eller är uppvaktningar enda möjligheten att få komma till tals med statsråden?

1982/83:174 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om hanteringen utomlands av svenskt kärnkraftsavfall:

I en interpellation till utrikesministern som besvarades den 3 december 1982 efterlyste jag garantier mot att svenskt material, utrustning eller teknologi kan komma att användas i andra länders kärnvapenprogram. Bl. a. pekade jag på de risker som är förbundna med upparbetning av svenskt kärnkraftsavfall utomlands. Utrikesministern vägrade att gå in på detta med hänvisning till att det framför allt var energiministerns ansvarsområde.

Hur avser regeringen att skapa fullständiga garantier mot att svenskt kärnkraftsavfall kan komma att missbrukas i utländskt kärnvapenprogram?

34 § Kammaren åtskildes kl. 18.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert